

www.turkishstudies.net/economy

Turkish Studies - Economics, Finance, Politics

eISSN: 2667-5625

Research Article / Araştırma Makalesi

ANKARA SCIENCE
UNIVERSITY

The Second Grand Congress of the Democrat Party and the Institutionalization of Multi-Party Political Life in Türkiye*

Türkiye’de Çok Partili Hayatın Kurumsallaşması Sürecinde Demokrat Parti’nin II. Büyük Kongresi

Cem Karakılıç**

Abstract: This study examines the impact of the Democrat Party’s 2nd Grand Congress-held in Ankara from June 20 to 25, 1949-on the institutionalization of multi-party political life in Turkey and on the party’s own political, ideological, and organizational transformation. The central problem addressed by the research is the tension between the Democrat Party’s advocacy for democratic demands at the political system level-such as free and secure elections, judicial oversight, the repeal of anti-democratic legislation, and the transfer of power through elections-and its actions within its own organizational structure, specifically the purging of intra-party opposition, the strengthening of central authority, and the expansion of disciplinary mechanisms. A qualitative research design was adopted for the study; archival documents, official publications, Grand National Assembly of Turkey (TBMM) minutes, Democrat Party congress records, activity reports, party bylaws and programs, newspapers representing diverse political leanings from the era, and memoirs were analyzed through comparative reading and thematic analysis. The findings indicate that the congress consolidated the founding cadre’s dominance over the party, restricted the scope of action for organized intra-party opposition by ratifying expulsion decisions, and transformed the Democrat Party into a more centralized, hierarchical, and disciplined entity through the 1949 Bylaws. The congress also sharpened the party’s conservative-liberal and center-right orientation and placed demands for electoral security and judicial oversight at the center of the political agenda via the "National Pledge of Guarantee" (Millî Teminat Andı). The mounting pressure for electoral reform following the congress contributed to the enactment, in February 1950, of a new electoral law based on the principles of secret ballot, open counting, and judicial oversight. Thus, the 2nd Grand Congress not only facilitated the Democratic Party’s emergence as an alternative to the ruling power but also contributed to the

* This article is an expanded version of the subsection entitled “The Second Grand Congress of the Democrat Party: The National Guarantee Oath and Its Repercussions,” included in the dissertation titled *Opposition in Turkish Political Life (1945–1950)*, completed at the Institute of Turkish Revolution History, Ankara University, in 2015, and has been produced through the incorporation of new sources.

Bu makale, 2015 yılında Ankara Üniversitesi Türk Devrim Tarihi Enstitüsü’nde tamamlanan “Türk Siyasi Yaşamında Muhalefet (1945–1950)” başlıklı doktora tezinde yer alan “Demokrat Parti’nin İkinci Büyük Kongresi: Ulusal Garanti Yemini ve Yankıları” başlıklı alt bölümün, yeni kaynakların eklenmesiyle genişletilmiş bir versiyonudur.

** Asst. Prof. Dr., Çankırı Karatekin University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Political Science and Public Administration

Dr. Öğr. Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1818-2423>

cemkarakilic@hotmail.com

Cite as/ Atıf: Karakılıç, C. (2026). The second grand congress of the Democrat Party and the institutionalization of multi-party political life in Türkiye / Türkiye’de çok partili hayatın kurumsallaşması sürecinde Demokrat Parti’nin II. büyük kongresi. *Turkish Studies – Economics, Finance, Politics*, 21(Ö1), 1679-1757. [Special Issues Dedicated to Prof. Dr. Mahmut Özer], Ankara Bilim University Publications. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.95688>

Received/Geliş: 05 May/Mayıs 2026

Accepted/Kabul: 15 September/Eylül 2026

Published/Yayın: 20 September/Eylül 2026

Checked by plagiarism software

development of the legal conditions necessary for the peaceful transfer of political power. However, the tendency to view divergent opinions increasingly as disciplinary issues-ostensibly to preserve party unity-narrowed the scope for intra-party pluralism. The study's original contribution lies in its holistic analysis of issues previously addressed in separate works-such as intra-party purges, amendments to the party charter and program, the National Pledge of Assurance, and debates on electoral security-within the framework of the tension between "outward democratization" and "inward centralization." In this respect, the 2nd Grand Congress is interpreted as an early manifestation of the structural tension between the development of electoral democracy and the failure of intra-party democracy to institutionalize to the same degree, as well as a critical historical threshold for the subsequent evolution of Turkish political life.

Keywords: Democratic Party, 2nd Grand Congress, Multi-party Political Life, Intra-party Democracy, Organizational Centralization, National Pledge of Assurance.

Öz: Bu çalışma, Demokrat Parti'nin 20-25 Haziran 1949 tarihlerinde Ankara'da gerçekleştirdiği II. Büyük Kongre'nin Türkiye'de çok partili siyasal hayatın kurumsallaşmasına ve partinin siyasal, ideolojik ve örgütsel dönüşümüne etkisini incelemektedir. Araştırmanın temel sorunsalı, Demokrat Parti'nin siyasal sistem düzeyinde serbest ve güvenli seçimler, adli denetim, antidemokratik mevzuatın kaldırılması ve iktidarın seçim yoluyla değişmesi gibi demokratik talepleri savunurken, kendi örgütsel yapısında parti içi muhalefeti tasfiye etmesi, merkezî otoriteyi güçlendirmesi ve disiplin mekanizmalarını genişletmesi arasındaki gerilimdir. Çalışmada nitel araştırma deseni benimsenmiş; arşiv belgeleri, resmî yayınlar, TBMM tutanakları, Demokrat Parti kongre zabıtları, faaliyet raporları, parti tüzük ve programları, dönemin farklı siyasal eğilimlere sahip gazeteleri ve hatıralar karşılaştırmalı okuma ve tematik analiz yoluyla incelenmiştir. Bulgular, kongrenin kurucu kadronun parti üzerindeki hâkimiyetini pekiştirdiğini, ihraç kararlarını onaylayarak örgütlü parti içi muhalefetin hareket alanını daralttığını ve 1949 Tüzüğü ile Demokrat Parti'yi daha merkezî, hiyerarşik ve disiplinli bir yapıya dönüştürdüğünü göstermektedir. Kongre aynı zamanda partinin muhafazakâr-liberal ve merkez sağ yönelimini belirginleştirmiş, Millî Teminat Andı aracılığıyla seçim güvenliği ve adli denetim taleplerini siyasal gündemin merkezine taşımıştır. Kongre sonrasında artan seçim reformu baskısı, Şubat 1950'de gizli oy, açık sayım ve adli denetim esaslarına dayanan yeni seçim kanununun kabulüne katkı sağlamıştır. Böylece II. Büyük Kongre, bir yandan Demokrat Parti'nin iktidar alternatifi hâline gelmesini kolaylaştırırken, diğer yandan siyasal iktidarın barışçı biçimde el değiştirebilmesi için gerekli hukukî koşulların gelişmesine katkıda bulunmuştur. Bununla birlikte parti birliğini koruma adına farklı görüşlerin giderek disiplin sorunu olarak görülmesi, parti içi çoğulculuğun sınırlarını daraltmıştır. Araştırmanın özgün katkısı, daha önce farklı çalışmalar tarafından ele alınan parti içi tasfiye, tüzük ve program değişiklikleri, Millî Teminat Andı ve seçim güvenliği tartışmalarını "dışa dönük demokratikleşme-içe dönük merkezileşme" gerilimi çerçevesinde birlikte değerlendirmesidir. Bu yönüyle II. Büyük Kongre, seçim demokrasisinin gelişmesi ile parti içi demokrasinin aynı ölçüde kurumsallaşamaması arasındaki yapısal gerilimin erken bir görünümü ve Türk siyasal hayatının sonraki gelişimi bakımından kritik bir tarihsel eşik olarak yorumlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Demokrat Parti, II. Büyük Kongre, Çok Partili Siyasal Hayat, Parti İçi Demokrasi, Örgütsel Merkezileşme, Millî Teminat Andı.

Structured Abstract:

Turkey's transition from single-party rule to a competitive multi-party political system was shaped by the domestic and international developments that emerged following the Second World War. The Democrat Party (DP), founded on January 7, 1946, by Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü, and Refik Koraltan, rapidly evolved into a significant opposition party.

However, the DP's rapid growth brought with it ideological ambiguities, organizational disputes, leadership clashes, and disagreements regarding the strategy to be adopted toward the ruling power. These tensions peaked following the July 12 Declaration, leading to expulsions and resignations. In this context, the DP's Second Grand Congress, held in Ankara from June 20 to 25, 1949, marked a critical turning point for the party in terms of establishing internal legitimacy and for the institutionalization of democratic competition in Turkey.

This study examines how the Second Grand Congress influenced the DP's political identity, organizational structure, opposition strategy, and its role in the lead-up to the 1950 general elections. It treats the congress not merely as a routine party meeting, but as a historical, political, and organizational turning point. The study focuses on the following key questions: How did the founders react to internal opposition? How did amendments to the party program and bylaws redefine the DP's ideological orientation? How did the congress shape demands regarding electoral integrity, and how did the decisions taken affect government-opposition relations?

Employing a qualitative research design, the study analyzes the collected materials through comparative reading and thematic analysis. Primary sources include archival materials, official publications, parliamentary records, DP congress minutes, activity reports, party bylaws and programs, contemporary newspapers, and memoirs. These sources are cross-referenced with secondary literature to reconstruct the political atmosphere before, during, and after the congress. The analysis addresses four themes: preparations for the congress; debates and power dynamics during the event; amendments to the program and bylaws; and political reactions to the National Guarantee Pact.

The research findings indicate that the Second Grand Congress consolidated the founding cadre's dominance over the party and restored organizational unity following internal conflicts. Although the DP had lost numerous MPs during earlier disputes, Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü, and Refik Koraltan succeeded in securing the support of the provincial organization. The congress's ratification of disciplinary measures and the election of a new leadership dominated by the founding cadre eliminated any possibility of dissidents regaining influence within the party. Furthermore, amendments to the party bylaws expanded the powers of the central leadership, strengthened disciplinary boards, broadened the scope of disciplinary offenses, and restricted the space available for organized internal opposition. Consequently, the Democrat Party acquired a smaller yet more homogeneous, centralized, hierarchical, and disciplined structure, positioning itself as a viable alternative for government in the lead-up to the 1950 elections.

The congress also sharpened the DP's ideological and socioeconomic profile. While not entirely abandoning the principles inherited from the early republican order, the party reinterpreted them within a conservative-liberal and center-right framework. The Democrat Party adopted a conservative-liberal and center-right stance; it sought to limit state intervention in the economy while prioritizing private enterprise, agricultural production, and development. Secularism was reinterpreted within the context of freedom of religion and conscience, moving away from a positivist and restrictive approach. The party program also recognized trade union organization, the right to controlled strikes, paid leave, and certain social rights. These changes enabled the DP to appeal to broader segments of society and to position itself not merely as a protest movement against the CHP, but as a credible governing party.

The most controversial decision of the congress was the "National Pledge of Assurance." The text demanded the assurance of election security, judicial oversight, and the free manifestation of the national will; it stated that citizens whose legitimate rights were violated would act in self-defense within the framework of the constitution and the law. However, terms such as "national hostility," "legitimate self-defense," and "historical responsibility" enabled the government and the pro-CHP press to portray the document as a threat to public order and the regime. The Democrat Party, on the other hand, viewed the document as a defensive and legal warning aimed at preventing a recurrence of the irregularities seen in the 1946 elections. The debate demonstrated that the conflict between the ruling party and the opposition stemmed not only from political

interests but also from differing interpretations of concepts such as law, resistance, order, and democratic legitimacy.

Ultimately, the Second Grand Congress was more than just an ordinary party meeting; it served as a pivotal turning point that consolidated the Democrat Party's organizational integrity, clarified its ideological stance, and shaped its election strategy. Although the congress and the National Pledge of Assurance heightened political tension in the short term, they also intensified the pressure for electoral reform. The adoption in February 1950 of a new electoral law-based on the principles of secret ballot, open counting, and judicial oversight-was the congress's most significant long-term outcome. In this respect, the congress did not merely resolve an internal party reckoning; it directly contributed to Turkey's democratization process by enabling the opposition to wage a struggle for power within legal boundaries, ensuring the reliability of elections, and facilitating the peaceful transfer of political power. ...has significantly strengthened the social legitimacy of democratic competition. Thus, the congress contributed to the establishment of the legal conditions necessary for the transfer of political power through elections and marked a significant milestone in Turkey's transition to a competitive multi-party democracy.

Unlike other studies in the literature, this work examines the congress's preparatory phase, intra-party opposition, the founding cadre's dominance over the party, the debates held during the congress, amendments to the party bylaws and program, the National Pledge, and the political reactions following the congress as interconnected processes. It also highlights the contradiction between the Democrat Party's demands for democratization and electoral security in the broader political arena and its resort to centralized, disciplinary methods against internal opposition. The comparative use of archival documents, congress minutes, activity reports, party programs and bylaws, newspapers representing diverse political leanings from the era, and memoirs allows for an assessment that transcends the praise- or condemnation-oriented narratives of the time. Thus, the study establishes the Second Grand Congress in the literature not merely as an ordinary party meeting, but as a pivotal turning point that played a crucial role in the Democrat Party becoming a viable alternative for government and in the institutionalization of a competitive multi-party political order in Turkey.

Keywords: Democratic Party, 2nd Grand Congress, Multi-party Political Life, Intra-party Democracy, Organizational Centralization, National Pledge of Assurance.

المخلص المنظم:

تشكل انتقال تركيا من حكم الحزب الواحد إلى نظام سياسي تعددي تنافسي بفعل التطورات الداخلية والدولية التي أعقبت الحرب العالمية الثانية. وسرعان ما تحول الحزب الديمقراطي، الذي أسسه جلال بايار، وعدنان مندريس، وفؤاد كوبريلي، ورفيق كورتان في 7 يناير إلى قوة معارضة بارزة، 1946.

غير أن النمو السريع للحزب الديمقراطي صاحبه غموض أيديولوجي، وخلافات تنظيمية، وصراعات قيادية، وتباينات بشأن الاستراتيجية الواجب اتباعها في التعامل مع السلطة الحاكمة. وبلغت هذه التوترات ذروتها عقب إعلان 12 يوليو، مما أفضى إلى عمليات فصل واستقالات. وفي هذا السياق، شكل المؤتمر العام الثاني للحزب الديمقراطي، المنعقد في أنقرة خلال الفترة من 20 إلى 25 يونيو 1949، منعطفًا حاسمًا على صعيد ترسيخ الشرعية الداخلية للحزب ومأسسة التنافس الديمقراطي في تركيا.

تبحث هذه الدراسة في كيفية تأثير المؤتمر العام الثاني في الهوية السياسية للحزب الديمقراطي، وبنية التنظيمية، واستراتيجيته في المعارضة، ودوره خلال المرحلة التي سبقت الانتخابات العامة لعام 1950. وتتناول المؤتمر بوصفه منعطفًا تاريخيًا وسياسيًا وتنظيميًا، يتجاوز كونه اجتماعًا حزبيًا اعتياديًا. وتتمحور الدراسة حول الأسئلة الرئيسة الآتية: كيف استجاب مؤسسو الحزب للمعارضة الداخلية؟ وكيف أعادت التعديلات المدخلة على برنامج الحزب ونظامه الأساسي تحديد توجهه الأيديولوجي؟ وكيف أسهم المؤتمر في صياغة المطالب المتعلقة بنزاهة الانتخابات، وما أثر القرارات المتخذة في العلاقات بين الحكومة والمعارضة؟

تعتمد الدراسة تصميمًا بحثيًا نوعيًا، وتحلل المواد المجمعة باستخدام القراءة المقارنة والتحليل الموضوعاتي. وتشمل المصادر الأولية المواد الأرشيفية، والمنشورات الرسمية، والمحاضر البرلمانية، ومحاضر مؤتمرات الحزب الديمقراطي، وتقارير الأنشطة، والأنظمة الأساسية والبرامج الحزبية، والصحف المعاصرة للأحداث، والمذكرات. وتُقال هذه المصادر بالأدبيات الثانوية من أجل إعادة بناء المناخ السياسي الذي ساد قبل المؤتمر وأثناءه وبعده. ويتناول التحليل أربعة محاور: التحضيرات للمؤتمر؛ والمناقشات وديناميات القوة خلال انعقاده؛ والتعديلات المدخلة على البرنامج والنظام الأساسي؛ وردود الفعل السياسية إزاء ميثاق الضمان الوطني.

تشير نتائج البحث إلى أن المؤتمر العام الثاني رسّخ هيمنة النواة المؤسسة على الحزب، وأعاد توحيد صفوفه التنظيمية عقب الصراعات الداخلية. فعلى الرغم من فقدان الحزب الديمقراطي عددًا كبيرًا من نوابه خلال الخلافات السابقة، نجح جلال بايار، وعدنان مندريس وفؤاد كوبريلي، ورفيق كورتان في كسب تأييد التنظيم الحزبي في الولايات. وقد أدت مصادقة المؤتمر على الإجراءات التأديبية وانتخاب قيادة جديدة تهيمن عليها النواة المؤسسة إلى إغلاق المجال أمام استعادة المعارضين الداخليين نفوذهم داخل الحزب. كذلك، وسّعت التعديلات المدخلة

على النظام الأساسي للحزب صلاحيات القيادة المركزية، وعززت سلطات الهيئات التأديبية، وسعت نطاق المخالفات التأديبية، وضيق الحيز، المتاح للمعارضة الداخلية المنظمة. ونتيجة لذلك، اكتسب الحزب الديمقراطي بنية أصغر حجمًا، لكنها أشد تجانسًا ومركزية وهرمية وانضباطًا. مما عزز موقعه بوصفه بديلًا مؤهلًا لتولي الحكم في المرحلة السابقة لانتخابات عام 1950

كما أسهم المؤتمر في بلورة الملامح الأيديولوجية والاجتماعية والاقتصادية للحزب الديمقراطي بصورة أكثر وضوحًا. فمن دون التخلي كليًا عن المبادئ الموروثة من النظام الجمهوري في مراحله الأولى، أعاد الحزب تفسيرها ضمن إطار ليبرالي محافظ ينتمي إلى يمين الوسط. وتبنى الحزب الديمقراطي توجهًا ليبراليًا محافظًا وموقعًا سياسيًا في يمين الوسط؛ إذ سعى إلى الحد من تدخل الدولة في الاقتصاد، مع إعطاء الأولوية للمبادرة الخاصة والإنتاج الزراعي والتنمية. وأعيد تفسير العلمانية في سياق حرية الدين والضمير، ابتعادًا عن المقاربة الوضعية والتقييدية. كما أقر البرنامج الحزبي التنظيم النقابي، والحق في الإضراب ضمن ضوابط محددة، والإجازات مدفوعة الأجر، وبعض الحقوق الاجتماعية. وقد مكنت هذه التحولات الحزب الديمقراطي من استقطاب شرائح اجتماعية أوسع، ومن تقديم نفسه بوصفه حزبًا مؤهلًا للحكم وذا مصداقية، يتجاوز كونه حركة احتجاجية على حزب الشعب الجمهوري

، وكان القرار الأكثر إثارة للجدل في المؤتمر هو «ميثاق الضمان الوطني». فقد طالب هذا النص بضمان سلامة العملية الانتخابية والإشراف القضائي عليها، والتعبير الحر عن الإرادة الوطنية؛ ونص على أن المواطنين الذين تنتهك حقوقهم المشروعة سيتصرفون دفاعًا عن أنفسهم في إطار الدستور والقانون. غير أن تعبيرات من قبيل «عداء الأمة»، و«الدفاع الشرعي عن النفس»، و«المسؤولية التاريخية» أتاحت للحكومة والصحافة المالية لحزب الشعب الجمهوري تصوير الوثيقة بوصفها تهديدًا للنظام العام وللنظام السياسي. أما الحزب الديمقراطي، فقد رأى فيها تحذيرًا دفاعيًا وقانونيًا يهدف إلى الحيلولة دون تكرار المخالفات التي شهدتها انتخابات عام 1946. وأظهر هذا الجدل أن الصراع بين الحزب الحاكم والمعارضة لم ينشأ عن المصالح السياسية وحدها، بل ارتبط أيضًا بتباين تفسير مفاهيم مثل القانون، والمقاومة، والنظام والشرعية الديمقراطية.

وفي المحصلة، تجاوز المؤتمر العام الثاني حدود الاجتماع الحزبي الاعتيادي؛ إذ مثل منعطفًا محوريًا عزز التماسك التنظيمي للحزب الديمقراطي، وبلور توجهه الأيديولوجي، وصاغ استراتيجيته الانتخابية. وعلى الرغم من أن المؤتمر وميثاق الضمان الوطني أدبا إلى تصاعد التوتر السياسي على المدى القصير، فإنهما كثفا أيضًا الضغوط المطالبة بالإصلاح الانتخابي. وكان إقرار قانون انتخابي جديد في فبراير 1950 يستند إلى مبادئ الاقتراع السري، والفرز العلني، والإشراف القضائي، أبرز النتائج بعيدة المدى للمؤتمر. ومن هذا المنظور، لم يقتصر المؤتمر على حسم صراعات داخلية في الحزب، بل أسهم مباشرة في مسار التحول الديمقراطي في تركيا، من خلال تمكين المعارضة من خوض التنافس على السلطة ضمن الأطر القانونية، وضمان موثوقية الانتخابات، وتيسير الانتقال السلمي للسلطة السياسية. وقد عزز ذلك بدرجة كبيرة الشرعية المجتمعية للتنافس الديمقراطي. وهكذا، أسهم المؤتمر في إرساء الشروط القانونية اللازمة لانتقال السلطة السياسية عبر الانتخابات، ومثل محطة بارزة في انتقال تركيا إلى ديمقراطية تعددية تنافسية

وعلى خلاف الدراسات الأخرى في الأدبيات، يتناول هذا البحث المرحلة التحضيرية للمؤتمر، والمعارضة داخل الحزب، وهيمنة النواة المؤسسة عليه، والمناقشات التي جرت خلال المؤتمر، والتعديلات المدخلة على النظام الأساسي والبرنامج الحزبي، وميثاق الضمان الوطني، وردود الفعل السياسية التي أعقبت المؤتمر، بوصفها عمليات مترابطة. كما يسلط الضوء على التناقض بين مطالب الحزب الديمقراطي بتحقيق التحول الديمقراطي وضمان سلامة العملية الانتخابية في المجال السياسي العام، ولجونه إلى أساليب مركزية وتأديبية في التعامل مع المعارضة الداخلية. ويتيح الاستخدام المقارن للوثائق الأرشيفية، ومحاضر المؤتمر، وتقارير الأنشطة، والبرامج الحزبية والأنظمة الأساسية والصحف الممثلة لمختلف التوجهات السياسية في تلك الحقبة، والمذكرات، تقديم تقييم يتجاوز السرديات المعاصرة للأحداث التي غلب عليها التمجيد أو الإدانة. وبذلك، ترسخ الدراسة في الأدبيات فهمًا للمؤتمر العام الثاني بوصفه منعطفًا محوريًا اضطلع بدور حاسم في تحول الحزب الديمقراطي إلى بديل مؤهل لتولي الحكم، وفي مأسسة نظام سياسي تعددي تنافسي في تركيا، بما يتجاوز النظر إليه باعتباره مجرد اجتماع حزبي اعتيادي.

الكلمات المفتاحية: الحزب الديمقراطي، المؤتمر العام الثاني، الحياة السياسية التعددية، الديمقراطية داخل الحزب، المركزية التنظيمية، ميثاق الضمان الوطني

Résumé Structuré:

La transition de la Turquie du régime de parti unique vers un système politique multipartite concurrentiel a été façonnée par les évolutions nationales et internationales survenues au lendemain de la Seconde Guerre mondiale. Fondé le 7 janvier 1946 par Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü et Refik Koraltan, le Parti démocrate (DP) s'est rapidement imposé comme une importante force d'opposition.

Cependant, l'expansion rapide du DP s'est accompagnée d'ambiguïtés idéologiques, de différends organisationnels, de rivalités entre dirigeants et de désaccords concernant la stratégie à adopter à l'égard du pouvoir en place. Ces tensions ont atteint leur paroxysme à la suite de la Déclaration du 12 juillet, entraînant des exclusions et des démissions. Dans ce contexte, le deuxième grand congrès du DP, tenu à Ankara du 20 au 25 juin 1949, a constitué un tournant décisif tant pour la consolidation de la légitimité interne du parti que pour l'institutionnalisation de la compétition démocratique en Turquie.

Cette étude examine l'influence du deuxième grand congrès sur l'identité politique du DP, sa structure organisationnelle, sa stratégie d'opposition et son rôle dans la période précédant les élections législatives de

1950. Elle appréhende le congrès comme un tournant historique, politique et organisationnel, au-delà de sa dimension de réunion partisane ordinaire. L'étude s'articule autour des questions principales suivantes : comment les fondateurs ont-ils réagi à l'opposition interne ? Comment les modifications apportées au programme et aux statuts du parti ont-elles redéfini son orientation idéologique ? Comment le congrès a-t-il façonné les revendications relatives à l'intégrité électorale, et quelles ont été les répercussions de ses décisions sur les relations entre le gouvernement et l'opposition ?

S'inscrivant dans une démarche de recherche qualitative, l'étude analyse les matériaux recueillis au moyen d'une lecture comparative et d'une analyse thématique. Les sources primaires comprennent des documents d'archives, des publications officielles, des comptes rendus parlementaires, des procès-verbaux des congrès du DP, des rapports d'activité, des statuts et programmes du parti, des journaux contemporains des événements et des mémoires. Ces sources sont confrontées à la littérature secondaire afin de reconstituer le climat politique avant, pendant et après le congrès. L'analyse porte sur quatre axes : les préparatifs du congrès ; les débats et les rapports de force pendant son déroulement ; les modifications du programme et des statuts ; et les réactions politiques au Pacte de garantie nationale.

Les résultats de la recherche indiquent que le deuxième grand congrès a consolidé la prééminence du noyau fondateur au sein du parti et rétabli l'unité organisationnelle à la suite des conflits internes. Bien que le DP ait perdu de nombreux députés lors des différends antérieurs, Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü et Refik Koraltan ont parvenus à obtenir le soutien des structures provinciales du parti. La ratification des mesures disciplinaires par le congrès et l'élection d'une nouvelle direction dominée par le noyau fondateur ont écarté toute possibilité, pour les dissidents, de retrouver une influence au sein du parti. Par ailleurs, les modifications statutaires ont élargi les prérogatives de la direction centrale, renforcé les instances disciplinaires, étendu le champ des infractions disciplinaires et restreint l'espace dévolu à une opposition interne organisée. Le Parti démocrate s'est ainsi doté d'une structure plus restreinte, mais plus homogène, centralisée, hiérarchisée et disciplinée, se positionnant comme une alternative crédible pour l'exercice du pouvoir à l'approche des élections de 1950.

Le congrès a également précisé le profil idéologique et socioéconomique du DP. Sans abandonner entièrement les principes hérités des premières années de l'ordre républicain, le parti les a réinterprétés dans un cadre libéral-conservateur et de centre droit. Le Parti démocrate a adopté une orientation libérale-conservatrice et un positionnement de centre droit ; il a cherché à limiter l'intervention de l'État dans l'économie tout en accordant la priorité à l'initiative privée, à la production agricole et au développement. La laïcité a été réinterprétée à l'aune de la liberté de religion et de conscience, en s'éloignant d'une approche positiviste et restrictive. Le programme du parti reconnaissait également l'organisation syndicale, le droit de grève encadré, les congés payés et certains droits sociaux. Ces évolutions ont permis au DP de rallier des segments plus larges de la société et de se présenter comme un parti de gouvernement crédible, au-delà d'un simple mouvement de protestation contre le Parti républicain du peuple (CHP).

La décision la plus controversée du congrès a été l'adoption du « Pacte de garantie nationale ». Ce texte exigeait que soient garanties la sécurité du processus électoral, la supervision judiciaire et la libre expression de la volonté nationale ; il affirmait que les citoyens dont les droits légitimes seraient violés agiraient en légitime défense dans le cadre de la Constitution et de la loi. Toutefois, des expressions telles que « hostilité de la nation », « légitime défense » et « responsabilité historique » ont permis au gouvernement et à la presse favorable au CHP de présenter le document comme une menace pour l'ordre public et le régime. Le Parti démocrate considérait, pour sa part, ce texte comme un avertissement défensif et juridique destiné à prévenir la répétition des irrégularités observées lors des élections de 1946. Le débat a montré que le conflit entre le parti au pouvoir et l'opposition procédait non seulement d'intérêts politiques, mais aussi d'interprétations divergentes de notions telles que le droit, la résistance, l'ordre et la légitimité démocratique.

En définitive, le deuxième grand congrès a dépassé le cadre d'une réunion partisane ordinaire : il a constitué un tournant majeur qui a consolidé la cohésion organisationnelle du Parti démocrate, clarifié son positionnement idéologique et façonné sa stratégie électorale. Si le congrès et le Pacte de garantie nationale ont exacerbé les tensions politiques à court terme, ils ont également accentué les pressions en faveur d'une réforme électorale. L'adoption, en février 1950, d'une nouvelle loi électorale fondée sur les principes du scrutin secret, du dépouillement public et de la supervision judiciaire a constitué la conséquence à long terme la plus importante du congrès. À cet égard, celui-ci ne s'est pas limité à dénouer les conflits internes du parti ; il a directement contribué au processus de démocratisation de la Turquie en permettant à l'opposition de mener la

lutte pour le pouvoir dans les limites de la légalité, en garantissant la fiabilité des élections et en facilitant le transfert pacifique du pouvoir politique. Cette dynamique a considérablement renforcé la légitimité sociale de la compétition démocratique. Le congrès a ainsi contribué à établir les conditions juridiques nécessaires au transfert du pouvoir politique par la voie électorale et a marqué une étape importante dans la transition de la Turquie vers une démocratie multipartite concurrentielle.

À la différence d'autres travaux, cette étude examine la phase préparatoire du congrès, l'opposition interne, la prééminence du noyau fondateur au sein du parti, les débats tenus pendant le congrès, les modifications des statuts et du programme, le Pacte de garantie nationale et les réactions politiques consécutives au congrès comme autant de processus interdépendants. Elle met également en évidence la contradiction entre les revendications de démocratisation et de sécurité électorale formulées par le Parti démocrate dans l'arène politique nationale et son recours à des méthodes centralisatrices et disciplinaires à l'encontre de l'opposition interne. L'exploitation comparative de documents d'archives, de procès-verbaux du congrès, de rapports d'activité, de programmes et de statuts du parti, de journaux de l'époque représentant diverses sensibilités politiques et de mémoires permet de proposer une analyse dépassant les récits contemporains des événements, dominés par l'éloge ou la condamnation. L'étude inscrit ainsi le deuxième grand congrès dans la littérature scientifique comme un tournant décisif ayant joué un rôle essentiel dans l'affirmation du Parti démocrate en tant qu'alternative crédible pour l'exercice du pouvoir et dans l'institutionnalisation d'un ordre politique multipartite concurrentiel en Turquie, au-delà de son statut de réunion partisane ordinaire.

Mots-clés: Parti démocrate, deuxième grand congrès, vie politique multipartite, démocratie intrapartisane, centralisation organisationnelle, Pacte de garantie nationale.

Resumen Estructurado:

La transición de Turquía del régimen de partido único a un sistema político multipartidista competitivo estuvo determinada por los acontecimientos nacionales e internacionales surgidos tras la Segunda Guerra Mundial. El Partido Demócrata (DP), fundado el 7 de enero de 1946 por Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü y Refik Koraltan, se consolidó rápidamente como una importante fuerza de oposición.

Sin embargo, la rápida expansión del DP estuvo acompañada de ambigüedades ideológicas, disputas organizativas, enfrentamientos entre dirigentes y discrepancias respecto de la estrategia que debía adoptarse frente al poder gobernante. Estas tensiones alcanzaron su punto culminante tras la Declaración del 12 de julio y desembocaron en expulsiones y dimisiones. En este contexto, el Segundo Gran Congreso del DP, celebrado en Ankara del 20 al 25 de junio de 1949, constituyó un punto de inflexión decisivo tanto para el afianzamiento de la legitimidad interna del partido como para la institucionalización de la competencia democrática en Turquía.

Este estudio examina cómo influyó el Segundo Gran Congreso en la identidad política del DP, su estructura organizativa, su estrategia de oposición y su papel durante el período previo a las elecciones generales de 1950. El congreso se aborda no simplemente como una reunión partidaria ordinaria, sino como un punto de inflexión histórico, político y organizativo. La investigación se articula en torno a las siguientes preguntas principales: ¿cómo reaccionaron los fundadores ante la oposición interna? ¿Cómo redefinieron las modificaciones del programa y los estatutos del partido su orientación ideológica? ¿Cómo configuró el congreso las demandas relativas a la integridad electoral y de qué manera incidieron las decisiones adoptadas en las relaciones entre el Gobierno y la oposición?

Mediante un diseño de investigación cualitativo, el estudio examina los materiales recopilados a través de la lectura comparativa y el análisis temático. Las fuentes primarias comprenden documentación archivística, publicaciones oficiales, registros parlamentarios, actas de los congresos del DP, informes de actividades, estatutos y programas del partido, periódicos contemporáneos a los acontecimientos y memorias. Estas fuentes se contrastan con la bibliografía secundaria para reconstruir el clima político anterior, simultáneo y posterior al congreso. El análisis aborda cuatro ejes: los preparativos del congreso; los debates y las dinámicas de poder durante su celebración; las modificaciones del programa y los estatutos; y las reacciones políticas al Pacto de Garantía Nacional.

Los resultados de la investigación indican que el Segundo Gran Congreso consolidó el predominio del núcleo fundador sobre el partido y restableció la unidad organizativa tras los conflictos internos. Aunque el DP había perdido numerosos diputados durante las disputas anteriores, Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü y Refik Koraltan lograron obtener el respaldo de las organizaciones provinciales del partido. La ratificación de las medidas disciplinarias por parte del congreso y la elección de una nueva dirección dominada por el núcleo fundador eliminaron cualquier posibilidad de que los disidentes recuperaran influencia dentro del partido. Asimismo, las modificaciones estatutarias ampliaron las atribuciones de la dirección central, reforzaron los órganos disciplinarios, extendieron el ámbito de las infracciones disciplinarias y restringieron el espacio disponible para una oposición interna organizada. En consecuencia, el Partido Demócrata adquirió una estructura más reducida, pero también más homogénea, centralizada, jerárquica y disciplinada, y se posicionó como una alternativa viable de gobierno de cara a las elecciones de 1950.

El congreso también definió con mayor nitidez el perfil ideológico y socioeconómico del DP. Sin abandonar por completo los principios heredados de las primeras etapas del orden republicano, el partido los reinterpretó dentro de un marco liberal-conservador y de centroderecha. El Partido Demócrata adoptó una orientación liberal-conservadora y de centroderecha; procuró limitar la intervención del Estado en la economía y otorgó prioridad a la iniciativa privada, la producción agrícola y el desarrollo. La laicidad se reinterpretó en el marco de la libertad de religión y de conciencia, alejándose de un enfoque positivista y restrictivo. El programa del partido también reconoció la organización sindical, el derecho de huelga sujeto a regulación, las vacaciones remuneradas y determinados derechos sociales. Estos cambios permitieron al DP atraer a sectores más amplios de la sociedad y presentarse no solo como un movimiento de protesta contra el Partido Republicano del Pueblo (CHP), sino como un partido con credibilidad para gobernar.

La decisión más controvertida del congreso fue la adopción del «Pacto de Garantía Nacional». El texto exigía garantías para la seguridad del proceso electoral, la supervisión judicial y la libre expresión de la voluntad nacional; asimismo, establecía que los ciudadanos cuyos derechos legítimos fueran vulnerados actuarían en legítima defensa dentro del marco de la Constitución y la ley. Sin embargo, expresiones como «hostilidad de la nación», «legítima defensa» y «responsabilidad histórica» permitieron al Gobierno y a la prensa afín al CHP presentar el documento como una amenaza para el orden público y el régimen. El Partido Demócrata, por su parte, lo interpretó como una advertencia de carácter defensivo y jurídico destinada a impedir la repetición de las irregularidades observadas en las elecciones de 1946. El debate demostró que el conflicto entre el partido gobernante y la oposición no obedecía únicamente a intereses políticos, sino también a interpretaciones divergentes de conceptos como el derecho, la resistencia, el orden y la legitimidad democrática.

En definitiva, el Segundo Gran Congreso trascendió el carácter de una reunión partidaria ordinaria: constituyó un punto de inflexión fundamental que consolidó la cohesión organizativa del Partido Demócrata, precisó su orientación ideológica y configuró su estrategia electoral. Aunque el congreso y el Pacto de Garantía Nacional incrementaron la tensión política a corto plazo, también intensificaron la presión a favor de una reforma electoral. La aprobación, en febrero de 1950, de una nueva ley electoral basada en los principios de voto secreto, escrutinio público y supervisión judicial constituyó el resultado más significativo del congreso a largo plazo. En este sentido, el congreso no se limitó a dirimir las disputas internas del partido; contribuyó directamente al proceso de democratización de Turquía al permitir que la oposición disputara el poder dentro de los límites de la legalidad, garantizar la fiabilidad de las elecciones y facilitar la transferencia pacífica del poder político. Esta dinámica fortaleció considerablemente la legitimidad social de la competencia democrática. Así, el congreso contribuyó al establecimiento de las condiciones jurídicas necesarias para la transferencia del poder político mediante elecciones y marcó un hito significativo en la transición de Turquía hacia una democracia multipartidista competitiva.

A diferencia de otros trabajos de la bibliografía existente, este estudio examina la fase preparatoria del congreso, la oposición intrapartidaria, el predominio del núcleo fundador sobre el partido, los debates celebrados durante el congreso, las modificaciones de los estatutos y del programa, el Pacto de Garantía Nacional y las reacciones políticas posteriores como procesos interrelacionados. Asimismo, pone de relieve la contradicción entre las demandas de democratización y seguridad electoral formuladas por el Partido Demócrata en el ámbito político general y su recurso a métodos centralizadores y disciplinarios frente a la oposición interna. El uso comparativo de documentos de archivo, actas del congreso, informes de actividades, programas y estatutos del partido, periódicos de la época representativos de diversas tendencias políticas y

memorias permite desarrollar una valoración que trasciende las narrativas contemporáneas orientadas al elogio o a la condena. De este modo, el estudio sitúa el Segundo Gran Congreso en la bibliografía académica no como una mera reunión partidaria ordinaria, sino como un punto de inflexión decisivo que desempeñó un papel crucial en la consolidación del Partido Demócrata como alternativa viable de gobierno y en la institucionalización de un orden político multipartidista competitivo en Turquía.

Palabras clave: Partido Demócrata, Segundo Gran Congreso, vida política multipartidista, democracia intrapartidaria, centralización organizativa, Pacto de Garantía Nacional.

结构式摘要:

第二次世界大战结束后, 国内与国际形势的变化共同塑造了土耳其从一党统治向竞争性多党政治体制的转型进程。民主党(Democrat Party, 简称DP)由杰拉勒·拜亚尔、阿德南·曼德雷斯、福阿德·柯普吕吕和雷菲克·科拉尔坦于1946年1月7日创立, 并迅速发展成为一支重要的反对党力量。

然而, 民主党的迅速壮大也伴随着意识形态定位不明、组织纠纷、领导层冲突, 以及在如何应对执政当局的问题上出现的战略分歧。这些矛盾在《七月十二日宣言》发表后达到顶点, 并引发了开除党籍与退党事件。在此背景下, 民主党于1949年6月20日至25日在安卡拉召开的第二次全国代表大会, 成为该党确立内部合法性以及土耳其实现民主竞争制度化的关键转折点。

本研究考察第二次全国代表大会如何影响民主党的政治认同、组织结构、反对党策略, 以及其在1950年大选前夕所发挥的作用。研究将此次大会视为一个历史性、政治性和组织性的转折点, 而非仅仅一次例行党内会议。研究重点围绕以下核心问题展开: 党的创始人如何应对党内反对派? 党纲与党章的修订如何重新界定民主党的意识形态取向? 大会如何塑造有关选举公正性的诉求, 其所作决议又如何影响政府与反对党之间的关系?

本研究采用质性研究设计, 通过比较阅读与主题分析对所收集的材料进行考察。一手资料包括档案文献、官方出版物、议会记录、民主党代表大会会议记录、活动报告、党章与党纲、同时期报刊以及回忆录。研究将这些资料与二手文献相互参照, 以重建大会召开前、召开期间及闭幕后的政治氛围。分析围绕四个主题展开: 大会的筹备工作; 大会期间的辩论与权力关系动态; 党纲与党章的修订; 以及各方对《国民保障公约》的政治反应。

研究结果表明, 第二次全国代表大会巩固了创始核心成员对党的主导地位, 并在内部冲突之后恢复了组织团结。尽管民主党在此前的纷争中流失了众多议员, 杰拉勒·拜亚尔、阿德南·曼德雷斯、福阿德·柯普吕吕和雷菲克·科拉尔坦仍成功获得了各省党组织的支持。大会对纪律处分措施的批准, 以及由创始核心成员主导的新领导层的当选, 消除了党内异议人士重新获得影响力的可能性。此外, 党章修订扩大了中央领导层的权限, 强化了纪律机构的职能, 拓宽了违纪行为的认定范围, 并压缩了有组织的党内反对派的活动空间。因此, 民主党形成了一种规模较小、但更具同质性、集权性、层级性与纪律性的组织结构, 从而在1950年大选前确立了自身作为可行执政替代力量的地位。

大会还进一步明确了民主党的意识形态与社会经济政策特征。该党并未完全放弃从共和国早期秩序中继承的原则, 而是在自由保守主义与中右翼框架内对其进行了重新诠释。民主党采取自由保守主义和中右翼立场, 力图限制国家对经济的干预, 同时优先发展私人企业、农业生产与整体经济。在世俗主义问题上, 该党以宗教自由和良心自由为依据作出重新解释, 逐步偏离实证主义和限制性的理解路径。党纲还承认工会组织、受规制的罢工权、带薪休假以及某些社会权利。这些变化使民主党能够吸引更广泛的社会群体, 并将自身定位为具有执政公信力的政党, 而不仅仅是反对共和人民党(CHP)的抗议运动。

大会最具争议的决议是通过《国民保障公约》。该文本要求保障选举安全、实行司法监督, 并确保国民意志的自由表达; 同时指出, 合法权利遭受侵害的公民将在宪法与法律框架内采取自卫行动。然而, “国民的敌意”“正当防卫”和“历史责任”等表述, 使政府及支持共和人民党的报刊得以将该文件描述为对公共秩序与政治体制的威胁。民主党则将其视为一种具有防御性质的法律警示, 旨

在防止1946年选举中出现的违规现象再次发生。这场争论表明，执政党与反对党之间的冲突不仅源于政治利益，也源于双方对法律、抵抗、秩序及民主合法性等概念的不同理解。

归根结底，第二次全国代表大会超越了普通党内会议的范畴，成为巩固民主党组织凝聚力、明确其意识形态立场并塑造其选举战略的重要转折点。尽管大会及《国民保障公约》在短期内加剧了政治紧张局势，但二者也增强了推动选举改革的压力。1950年2月，以秘密投票、公开计票和司法监督为原则的新选举法获得通过，构成了此次大会最为重要的长期成果。从这一意义上看，大会不仅解决了党内纷争，而且通过使反对党能够在法律界限内开展权力竞争、保障选举的可靠性并促进政治权力的和平交接，直接推动了土耳其的民主化进程。这一进程显著增强了民主竞争的社会合法性。因此，大会有助于确立通过选举实现政治权力交接所必需的法律条件，并成为土耳其向竞争性多党民主转型过程中的重要里程碑。

与既有文献中的其他研究不同，本研究将大会筹备阶段、党内反对派、创始核心成员对党的主导地位、大会期间的辩论、党章与党纲的修订、《国民保障公约》以及大会后的政治反应，作为相互关联的过程加以考察。研究还揭示了民主党在更广泛的政治领域提出民主化与选举安全诉求，却在处理党内反对派时诉诸集权化和纪律性手段的内在矛盾。通过比较运用档案文献、大会会议记录、活动报告、党纲与党章、代表当时不同政治倾向的报刊以及回忆录，本研究得以超越当时以赞颂或谴责为导向的叙事，作出更为深入的评估。由此，本研究在学术文献中将第二次全国代表大会定位为一个关键转折点：它不仅是一次普通的党内会议，更在民主党成长为可行的执政替代力量，以及土耳其竞争性多党政治秩序的制度化过程中发挥了至关重要的作用。

关键词： 民主党；第二次全国代表大会；多党政治生活；党内民主；组织集权化；国民保障公约。

Структурированная Аннотация:

Переход Турции от однопартийного правления к конкурентной многопартийной политической системе определялся внутренними и международными изменениями, произошедшими после Второй мировой войны. Демократическая партия (ДП), основанная 7 января 1946 года Джемалем Баяром, Аднаном Мендересом, Фуадом Кёпрюлю и Рефиком Коралтаном, стремительно превратилась в значимую оппозиционную силу.

Однако быстрый рост ДП сопровождался идеологической неопределённостью, организационными разногласиями, конфликтами между лидерами и расхождениями относительно стратегии взаимодействия с правящей властью. Эти противоречия достигли своего апогея после обнародования Декларации 12 июля, повлекшей за собой исключения из партии и выход из её рядов. В данном контексте Второй большой съезд ДП, проходивший в Анкаре с 20 по 25 июня 1949 года, стал переломным моментом как в утверждении внутрипартийной легитимности, так и в институционализации демократической конкуренции в Турции.

В настоящем исследовании рассматривается влияние Второго большого съезда на политическую идентичность ДП, её организационную структуру, оппозиционную стратегию и роль в преддверии всеобщих выборов 1950 года. Съезд трактуется не просто как очередное партийное собрание, а как поворотный момент исторического, политического и организационного значения. Исследование сосредоточено на следующих ключевых вопросах: каким образом основатели партии реагировали на внутреннюю оппозицию? Как изменения в партийной программе и уставе переопределили идеологическую ориентацию ДП? Как съезд сформировал требования, касающиеся честности и прозрачности выборов, и каким образом принятые решения повлияли на отношения между правительством и оппозицией?

Исследование выполнено в рамках качественного исследовательского дизайна; собранные материалы изучаются посредством сравнительного прочтения и тематического анализа. Источниковая база включает архивные материалы, официальные публикации, парламентские протоколы, протоколы съездов ДП, отчёты о деятельности, партийные уставы и программы, периодическую печать рассматриваемого времени и мемуары. Эти источники сопоставляются с исследовательской

литературой для реконструкции политической атмосферы до, во время и после съезда. Анализ охватывает четыре тематических направления: подготовку к съезду; дискуссии и динамику властных отношений в ходе его работы; изменения программы и устава; политические реакции на Пакт национальных гарантий.

Результаты исследования показывают, что Второй большой съезд закрепил доминирующее положение основателей партии и восстановил организационное единство после внутренних конфликтов. Несмотря на то что в ходе предшествовавших разногласий ДП лишилась значительного числа депутатов, Джелялю Баяру, Аднану Мендересу, Фуаду Кёпрюлю и Рефику Коралтану удалось заручиться поддержкой провинциальных партийных организаций. Утверждение съездом дисциплинарных мер и избрание нового руководства, в котором преобладали представители круга основателей, исключили возможность восстановления влияния внутривластных оппонентов. Кроме того, поправки к уставу расширили полномочия центрального руководства, усилили дисциплинарные органы, расширили перечень дисциплинарных проступков и сузили пространство для организованной внутривластной оппозиции. В результате Демократическая партия приобрела меньшую по масштабу, но более однородную, централизованную, иерархичную и дисциплинированную структуру, что позволило ей утвердиться в качестве жизнеспособной альтернативы действующей власти в преддверии выборов 1950 года.

Съезд также придавал большую определённости идеологическому и социально-экономическому профилю ДП. Не отказываясь полностью от принципов, унаследованных от раннереспубликанского порядка, партия переосмыслила их в либерально-консервативной и правоцентристской системе координат. Демократическая партия заняла либерально-консервативные и правоцентристские позиции, стремясь ограничить государственное вмешательство в экономику и отдавая приоритет частному предпринимательству, сельскохозяйственному производству и развитию. Принцип светскости был переосмыслен в контексте свободы религии и совести с отходом от позитивистского и ограничительного подхода. Партийная программа также признавала право на создание профсоюзов, право на забастовку в установленных рамках, оплачиваемый отпуск и отдельные социальные права. Эти изменения позволили ДП привлечь более широкие слои общества и позиционировать себя не только как протестное движение против Народно-республиканской партии (НРП), но и как заслуживающую доверия партию, способную осуществлять государственное управление.

Наиболее спорным решением съезда стало принятие «Пакта национальных гарантий». Документ содержал требования обеспечить защищённость избирательного процесса, судебный надзор и свободное выражение национальной воли; в нём утверждалось, что граждане, чьи законные права будут нарушены, станут действовать в порядке самообороны в рамках конституции и закона. Однако такие выражения, как «враждебность нации», «законная самооборона» и «историческая ответственность», позволили правительству и прессе, поддерживавшей НРП, представить документ как угрозу общественному порядку и политическому режиму. Демократическая партия, напротив, рассматривала его как предупреждение оборонительного и правового характера, направленное на предотвращение повторения нарушений, имевших место на выборах 1946 года. Эта полемика показала, что конфликт между правящей партией и оппозицией был обусловлен не только политическими интересами, но и различными интерпретациями таких понятий, как право, сопротивление, порядок и демократическая легитимность.

Таким образом, Второй большой съезд вышел за рамки обычного партийного собрания, став ключевым поворотным моментом, который укрепил организационную целостность Демократической партии, прояснил её идеологические позиции и определил избирательную стратегию. Хотя съезд и Пакт национальных гарантий в краткосрочной перспективе усилили политическую напряжённость, они также увеличили давление в пользу избирательной реформы. Принятие в феврале 1950 года нового избирательного закона, основанного на принципах тайного голосования, открытого подсчёта голосов и судебного надзора, стало наиболее значимым долгосрочным результатом съезда. В этом отношении съезд не только разрешил внутривластное противостояние, но и непосредственно способствовал демократизации Турции, обеспечив оппозиции возможность вести борьбу за власть в правовых рамках, повысив надёжность выборов и содействуя мирной передаче политической власти. Эти процессы существенно укрепили общественную легитимность демократической конкуренции. Следовательно, съезд способствовал формированию правовых условий, необходимых для передачи политической

власти посредством выборов, и стал важной вехой в переходе Турции к конкурентной многопартийной демократии.

В отличие от других исследований, представленных в научной литературе, настоящая работа рассматривает подготовительный этап съезда, внутрипартийную оппозицию, доминирование основателей в партии, дискуссии на съезде, изменения устава и программы, Пакт национальных гарантий и последовавшие политические реакции как взаимосвязанные процессы. Исследование также выявляет противоречие между требованиями Демократической партии о демократизации и обеспечении защищённости избирательного процесса на общеполитическом уровне и применением ею централизаторских и дисциплинарных методов в отношении внутренней оппозиции. Сравнительное использование архивных документов, протоколов съезда, отчётов о деятельности, партийных программ и уставов, газет того времени, представлявших различные политические направления, а также мемуаров позволяет предложить оценку, выходящую за пределы характерных для эпохи апологетических или обвинительных нарративов. Тем самым исследование закрепляет в научной литературе понимание Второго большого съезда не просто как очередного партийного собрания, а как переломного события, сыгравшего решающую роль в превращении Демократической партии в жизнеспособную альтернативу действующей власти и в институционализации конкурентного многопартийного политического порядка в Турции.

Ключевые слова: Демократическая партия, Второй большой съезд, многопартийная политическая жизнь, внутрипартийная демократия, организационная централизация, Пакт национальных гарантий.

संरचित सार:

एकदलीय शासन से प्रतिस्पर्धात्मक बहुदलीय राजनीतिक व्यवस्था की ओर तुर्की का संक्रमण द्वितीय विश्वयुद्ध के बाद उभरे घरेलू और अंतरराष्ट्रीय घटनाक्रमों से आकार ग्रहण करता है। 7 जनवरी 1946 को जेालाल बायार, अदनान मेंदेरेस, फुआत कोप्रुलु और रेफ़िक कोराल्तान द्वारा स्थापित डेमोक्रेट पार्टी (डीपी) शीघ्र ही एक महत्वपूर्ण विपक्षी दल के रूप में विकसित हुई।

हालाँकि, डीपी के तीव्र विस्तार के साथ वैचारिक अस्पष्टताएँ, संगठनात्मक विवाद, नेतृत्व-संबंधी टकराव और सत्तारूढ़ शक्ति के प्रति अपनाई जाने वाली रणनीति को लेकर मतभेद भी उत्पन्न हुए। 12 जुलाई की घोषणा के बाद ये तनाव चरम पर पहुँच गए, जिसके परिणामस्वरूप निष्कासन और त्यागपत्रों का सिलसिला आरंभ हुआ। इस संदर्भ में, 20 से 25 जून 1949 तक अंकारा में आयोजित डीपी का द्वितीय महाधिवेशन दल की आंतरिक वैधता की स्थापना और तुर्की में लोकतांत्रिक प्रतिस्पर्धा के संस्थानीकरण की दृष्टि से एक निर्णायक मोड़ सिद्ध हुआ।

यह अध्ययन इस बात का परीक्षण करता है कि द्वितीय महाधिवेशन ने डीपी की राजनीतिक पहचान, संगठनात्मक संरचना, विपक्षी रणनीति और 1950 के आम चुनावों से पूर्व उसकी भूमिका को किस प्रकार प्रभावित किया। इसमें महाधिवेशन को केवल एक नियमित दलीय बैठक के रूप में नहीं, बल्कि एक ऐतिहासिक, राजनीतिक और संगठनात्मक मोड़ के रूप में देखा गया है। अध्ययन निम्नलिखित प्रमुख प्रश्नों पर केंद्रित है: संस्थापकों ने आंतरिक विरोध के प्रति कैसी प्रतिक्रिया दी? दल के कार्यक्रम और विधान में किए गए संशोधनों ने डीपी की वैचारिक दिशा को किस प्रकार पुनर्परिभाषित किया? महाधिवेशन ने निर्वाचन की निष्पक्षता और शुचिता से संबंधित माँगों को किस प्रकार आकार दिया, और उसमें लिए गए निर्णयों ने सरकार तथा विपक्ष के संबंधों को कैसे प्रभावित किया?

गुणात्मक अनुसंधान अभिकल्प को अपनाते हुए, अध्ययन संकलित सामग्री का विश्लेषण तुलनात्मक पाठन और विषयगत विश्लेषण के माध्यम से करता है। प्राथमिक स्रोतों में अभिलेखीय सामग्री, आधिकारिक प्रकाशन, संसदीय अभिलेख, डीपी के महाधिवेशनों के कार्यवृत्त, गतिविधि प्रतिवेदन, दल के विधान और कार्यक्रम, समकालीन समाचारपत्र तथा संस्मरण सम्मिलित हैं। महाधिवेशन से पहले, उसके दौरान और उसके बाद के राजनीतिक वातावरण का पुनर्निर्माण करने के लिए इन स्रोतों का द्वितीयक साहित्य के साथ पारस्परिक मिलान किया गया है। विश्लेषण चार विषयों पर केंद्रित है: महाधिवेशन की तैयारियाँ; आयोजन के दौरान हुई बहसों और शक्ति-संबंधों की गतिशीलता; कार्यक्रम और विधान में संशोधन; तथा राष्ट्रीय आश्वासन संकल्प-पत्र के प्रति राजनीतिक प्रतिक्रियाएँ।

अनुसंधान के निष्कर्ष दर्शाते हैं कि द्वितीय महाधिवेशन ने दल पर संस्थापक समूह का प्रभुत्व सुदृढ़ किया और आंतरिक संघर्षों के बाद संगठनात्मक एकता पुनर्स्थापित की। यद्यपि पूर्ववर्ती विवादों के दौरान डीपी ने अनेक सांसदों का

समर्थन खो दिया था, फिर भी जेजाल बायार, अदनान मेंदेरेस, फुआत कोप्रुलु और रेफ़िक कोरालतान प्रांतीय दलीय संगठनों का समर्थन प्राप्त करने में सफल रहे। महाधिवेशन द्वारा अनुशासनात्मक उपायों के अनुमोदन और संस्थापक समूह के वर्चस्व वाले नए नेतृत्व के निर्वाचन ने असंतुष्टों के लिए दल के भीतर पुनः प्रभाव स्थापित करने की किसी भी संभावना को समाप्त कर दिया। इसके अतिरिक्त, दलीय विधान में संशोधनों ने केंद्रीय नेतृत्व की शक्तियों का विस्तार किया, अनुशासनात्मक निकायों को सुदृढ़ बनाया, अनुशासनात्मक उल्लंघनों का दायरा बढ़ाया और संगठित आंतरिक विपक्ष के लिए उपलब्ध अवसर सीमित कर दिए। फलस्वरूप, डेमोक्रेट पार्टी ने आकार में छोटी, किंतु अधिक समरूप, केंद्रीकृत, पदानुक्रमित और अनुशासित संरचना ग्रहण की तथा 1950 के चुनावों से पूर्व स्वयं को शासन के एक व्यवहार्य विकल्प के रूप में स्थापित किया।

महाधिवेशन ने डीपी के वैचारिक और सामाजिक-आर्थिक स्वरूप को भी अधिक स्पष्ट किया। प्रारंभिक गणतांत्रिक व्यवस्था से विरासत में प्राप्त सिद्धांतों को पूर्णतः त्यागे बिना, दल ने उनकी पुनर्व्याख्या रूढ़िवादी-उदारवादी और मध्य-दक्षिणपंथी ढाँचे में की। डेमोक्रेट पार्टी ने रूढ़िवादी-उदारवादी तथा मध्य-दक्षिणपंथी रुख अपनाया; उसने निजी उद्यम, कृषि उत्पादन और विकास को प्राथमिकता देते हुए अर्थव्यवस्था में राज्य के हस्तक्षेप को सीमित करने का प्रयास किया। धर्मनिरपेक्षता की पुनर्व्याख्या धर्म और अंतःकरण की स्वतंत्रता के संदर्भ में की गई, जिससे प्रत्यक्षवादी और प्रतिबंधात्मक दृष्टिकोण से दूरी बनी। दलीय कार्यक्रम में श्रमिक संघों के गठन, विनियमित हड़ताल के अधिकार, सवेतन अवकाश और कुछ सामाजिक अधिकारों को भी मान्यता दी गई। इन परिवर्तनों ने डीपी को समाज के अधिक व्यापक वर्गों को आकर्षित करने और स्वयं को केवल रिपब्लिकन पीपुल्स पार्टी (सीएचपी) के विरुद्ध एक विरोध आंदोलन के बजाय एक विश्वसनीय शासक दल के रूप में प्रस्तुत करने में सक्षम बनाया।

महाधिवेशन का सर्वाधिक विवादास्पद निर्णय “राष्ट्रीय आश्वासन संकल्प-पत्र” था। इस दस्तावेज़ में निर्वाचन प्रक्रिया की सुरक्षा, न्यायिक पर्यवेक्षण और राष्ट्रीय इच्छा की स्वतंत्र अभिव्यक्ति की गारंटी की माँग की गई थी; इसमें कहा गया था कि जिन नागरिकों के वैध अधिकारों का उल्लंघन होगा, वे संविधान और कानून के दायरे में आत्मरक्षा करेंगे। हालाँकि, “राष्ट्र की शत्रुता”, “वैध आत्मरक्षा” और “ऐतिहासिक उत्तरदायित्व” जैसे शब्दों ने सरकार और सीएचपी-समर्थक प्रेस को इस दस्तावेज़ को सार्वजनिक व्यवस्था और शासन-व्यवस्था के लिए खतरे के रूप में प्रस्तुत करने का अवसर दिया। दूसरी ओर, डेमोक्रेट पार्टी ने इसे एक रक्षात्मक और विधिक चेतावनी के रूप में देखा, जिसका उद्देश्य 1946 के चुनावों में सामने आई अनियमितताओं की पुनरावृत्ति रोकना था। इस बहस ने स्पष्ट किया कि सत्तारूढ़ दल और विपक्ष के बीच संघर्ष केवल राजनीतिक हितों से उत्पन्न नहीं हुआ था, बल्कि कानून, प्रतिरोध, व्यवस्था और लोकतांत्रिक वैधता जैसी अवधारणाओं की भिन्न व्याख्याओं से भी संबंधित था।

अंततः, द्वितीय महाधिवेशन एक साधारण दलीय बैठक से कहीं अधिक महत्वपूर्ण सिद्ध हुआ; यह एक ऐसा निर्णायक मोड़ था जिसने डेमोक्रेट पार्टी की संगठनात्मक अखंडता को सुदृढ़ किया, उसकी वैचारिक स्थिति स्पष्ट की और उसकी निर्वाचन रणनीति को आकार दिया। यद्यपि महाधिवेशन और राष्ट्रीय आश्वासन संकल्प-पत्र ने अल्पावधि में राजनीतिक तनाव बढ़ाया, तथापि उन्होंने निर्वाचन सुधार के लिए दबाव भी तीव्र किया। फरवरी 1950 में गुप्त मतदान, सार्वजनिक मतगणना और न्यायिक पर्यवेक्षण के सिद्धांतों पर आधारित नए निर्वाचन कानून का अंगीकरण महाधिवेशन का सबसे महत्वपूर्ण दीर्घकालिक परिणाम था। इस दृष्टि से, महाधिवेशन ने केवल दल के आंतरिक विवादों का समाधान नहीं किया; उसने विपक्ष को विधिक सीमाओं के भीतर सत्ता के लिए संघर्ष करने में सक्षम बनाकर, चुनावों की विश्वसनीयता सुनिश्चित करके और राजनीतिक सत्ता के शांतिपूर्ण हस्तांतरण को सुगम बनाकर तुर्की की लोकतंत्रीकरण प्रक्रिया में प्रत्यक्ष योगदान दिया। इस प्रक्रिया ने लोकतांत्रिक प्रतिस्पर्धा की सामाजिक वैधता को उल्लेखनीय रूप से सुदृढ़ किया। इस प्रकार, महाधिवेशन ने चुनावों के माध्यम से राजनीतिक सत्ता के हस्तांतरण के लिए आवश्यक विधिक परिस्थितियों की स्थापना में योगदान दिया और प्रतिस्पर्धात्मक बहुदलीय लोकतंत्र की ओर तुर्की के संक्रमण में एक महत्वपूर्ण पड़ाव बना।

विद्यमान साहित्य के अन्य अध्ययनों से भिन्न, यह शोध महाधिवेशन की तैयारी के चरण, दल के भीतर विपक्ष, दल पर संस्थापक समूह के प्रभुत्व, महाधिवेशन में हुई बहसों, दलीय विधान और कार्यक्रम में संशोधनों, राष्ट्रीय आश्वासन संकल्प-पत्र तथा महाधिवेशन के बाद की राजनीतिक प्रतिक्रियाओं का परस्पर संबद्ध प्रक्रियाओं के रूप में परीक्षण करता है। यह व्यापक राजनीतिक क्षेत्र में लोकतंत्रीकरण और निर्वाचन सुरक्षा की डेमोक्रेट पार्टी की माँगों तथा आंतरिक विपक्ष के विरुद्ध केंद्रीकरण और अनुशासनात्मक नियंत्रण के तरीकों के उसके प्रयोग के बीच अंतर्विरोध को भी रेखांकित करता है। अभिलेखीय दस्तावेज़ों, महाधिवेशन के कार्यवृत्तों, गतिविधि प्रतिवेदनों, दलीय कार्यक्रमों और विधानों, उस काल की विभिन्न राजनीतिक प्रवृत्तियों का प्रतिनिधित्व करने वाले समाचारपत्रों तथा संस्मरणों का तुलनात्मक उपयोग ऐसा आकलन संभव बनाता है जो तत्कालीन प्रशंसात्मक अथवा निंदात्मक आख्यानों से आगे जाता है। इस प्रकार, अध्ययन द्वितीय महाधिवेशन को अकादमिक साहित्य में केवल एक नियमित दलीय बैठक के रूप में नहीं, बल्कि एक ऐसे निर्णायक मोड़ के रूप में

स्थापित करता है जिसने डेमोक्रेट पार्टी के शासन के एक व्यवहार्य विकल्प के रूप में उभरने और तुर्की में प्रतिस्पर्धात्मक बहुदलीय राजनीतिक व्यवस्था के संस्थानीकरण में महत्वपूर्ण भूमिका निभाई।

मुख्य शब्द: डेमोक्रेट पार्टी, द्वितीय महाधिवेशन, बहुदलीय राजनीतिक जीवन, दल के भीतर लोकतंत्र, संगठनात्मक केंद्रीकरण, राष्ट्रीय आश्वासन संकल्प-पत्र।

Yapılandırılmış Özet:

Türkiye'nin tek partili yönetimden rekabetçi çok partili siyasal hayata geçişi, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan iç ve dış gelişmelerin etkisiyle şekillenmişti. Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan tarafından 7 Ocak 1946'da kurulan Demokrat Parti, kısa süre içinde önemli bir muhalefet partisine dönüştü.

Ancak DP'nin hızla büyümesi; ideolojik belirsizlikler, örgütsel anlaşmazlıklar, liderlik çatışmaları ve iktidara yönelik izlenecek strateji konusundaki görüş ayrılıklarını beraberinde getirmişti. Bu gerilimler, 12 Temmuz Beyannamesi'nin ardından zirveye çıkarak ihraçlar ve istifalara yol açmıştı. Bu bağlamda, 20-25 Haziran 1949 tarihlerinde Ankara'da düzenlenen DP İkinci Büyük Kongresi, partinin kendi içinde meşruiyet kazanması ve Türkiye'de demokratik rekabetin kurumsallaşması bakımından kritik bir dönüm noktası olmuştu.

Bu çalışma; İkinci Büyük Kongre'nin DP'nin siyasi kimliğini, örgütsel yapısını, muhalefet stratejisini ve 1950 genel seçimlerine giden süreçteki rolünü nasıl etkilediğini incelemektedir. Çalışma kongreyi sıradan bir parti toplantısı olarak değil; tarihi, siyasi ve örgütsel bir dönüm noktası olarak ele almaktadır. Çalışmanın odaklandığı temel sorular şunlardır: Kurucuların parti içindeki muhalefete tepkisi nasıl olmuştur? Parti programı ve tüzüğünde yapılan değişiklikler DP'nin ideolojik yönelimini nasıl yeniden tanımlamıştır? Kongre, seçim güvenliğine ilişkin talepleri nasıl şekillendirmiştir ve alınan kararlar iktidar-muhalefet ilişkilerini nasıl etkilemiştir?

Çalışma nitel bir araştırma deseni kullanmakta olup toplanan materyalleri karşılaştırmalı okuma ve tematik analiz yöntemleriyle incelemektedir. Birincil literatür arasında arşiv kaynakları, resmi yayınlar, meclis tutanakları, DP kongre zabıtları, faaliyet raporları, parti tüzük ve programları, dönemin gazeteleri ve hatıralar yer almaktadır. Kongre öncesindeki, sırasındaki ve sonrasındaki siyasi atmosferi yeniden kurgulamak amacıyla bu kaynaklar ikincil literatürle karşılaştırılmıştır. Analiz dört temayı ele almaktadır: kongre hazırlıkları, kongre sırasındaki tartışmalar ve güç ilişkileri, program ve tüzükte yapılan değişiklikler ve Milli Teminat Andı'na yönelik siyasi tepkiler.

Araştırmanın bulguları, İkinci Büyük Kongre'nin kurucu kadronun parti üzerindeki hâkimiyetini pekiştirdiğini ve iç çatışmaların ardından örgütsel bütünlüğü yeniden tesis ettiğini göstermektedir. DP, önceki çatışmalar sırasında birçok milletvekilini kaybetmiş olsa da, Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan taşra teşkilatının desteğini sağlamayı başarmıştır. Disiplin kararlarının kongre tarafından onaylanması ve kurucu kadronun ağırlıkta olduğu yeni bir yönetimin seçilmesi, muhaliflerin parti içinde yeniden etkili olma ihtimalini ortadan kaldırmıştır. Ayrıca tüzükte yapılan değişiklikler merkezi yönetimin yetkilerini artırmış, disiplin kurullarını güçlendirmiş, disiplin suçunun kapsamını genişletmiş ve örgütlü parti içi muhalefet için mevcut alanı daraltmıştır. Böylece Demokrat Parti daha küçük, ancak daha homojen, merkezî, hiyerarşik ve disiplinli bir yapıya kavuşmuş; 1950 Seçimleri'ne iktidar alternatifi görünümüyle hazırlanmıştır.

Kongre ayrıca DP'nin ideolojik ve sosyo-ekonomik profilini de daha belirgin hale getirmiştir. Parti, erken cumhuriyet düzeninden devralınan ilkelerden tamamen vazgeçmemekle birlikte, bunları muhafazakâr-liberal ve merkez sağ bir çerçevede yeniden yorumlamıştır. Demokrat Parti muhafazakâr-liberal ve merkez sağ bir çizgi benimsemiş; devletin ekonomik müdahalesini sınırlandırmış, özel teşebbüsü, tarımsal üretimi ve kalkınmayı öne çıkarmıştır. Laiklik, pozitivist ve sınırlayıcı bir anlayış yerine din ve vicdan özgürlüğü çerçevesinde yeniden yorumlanmıştır. Program ayrıca sendikal örgütlenmeyi, kontrollü grev hakkını, ücretli izinleri ve bazı sosyal hakları kabul etmiştir. Bu değişiklikler, DP'nin daha geniş toplumsal kesimlere hitap etmesini ve kendisini yalnızca CHP'ye karşı bir protesto hareketi olarak değil, güvenilir bir iktidar partisi olarak konumlandırmasını sağlamıştır.

Kongrenin en tartışmalı kararı Milli Teminat Andı olmuştur. Metin, seçim güvenliğinin sağlanmasını, adli denetimi ve millî iradenin serbestçe tecellisini talep etmiş; meşru hakları ihlal edilen vatandaşların anayasa

ve kanunlar çerçevesinde meşru müdafaa hâlinde kalacağını belirtmiştir. Bununla birlikte “millî husumet”, “meşru müdafaa” ve “tarihî mesuliyet” gibi ifadeler, hükümetin ve CHP yanlısı basının belgeyi kamu düzenine ve rejime yönelik bir tehdit olarak sunmasına imkân vermiştir. Demokrat Parti ise belgeyi 1946 seçimlerindeki usulsüzlüklerin tekrarlanmasını önlemeye yönelik savunmacı ve hukukî bir uyarı olarak değerlendirmiştir. Tartışma, iktidar ile muhalefet arasındaki çatışmanın yalnızca siyasal çıkarlardan değil; hukuk, direnme, düzen ve demokratik meşruiyet kavramlarına yüklenen farklı anlamlardan da kaynaklandığını göstermiştir.

Sonuç olarak İkinci Büyük Kongre, sıradan bir parti toplantısının ötesinde, Demokrat Parti’nin örgütsel bütünlüğünü sağlamlaştıran, ideolojik yönünü belirginleştiren ve seçim stratejisini şekillendiren önemli bir dönüm noktası olmuştur. Kongre ve Millî Teminat Andı kısa vadede siyasal gerilimi artırmış olsa da seçim reformuna yönelik baskıyı daha da artırmıştır. Şubat 1950’de gizli oy, açık sayım ve adli denetim esaslarına dayanan yeni seçim kanununun kabul edilmesi, kongrenin en önemli uzun vadeli sonucu olmuştur. Kongre, bu yönüyle yalnızca parti içindeki bir hesaplaşmayı sonuçlandırmamış; muhalefetin hukuk sınırları içinde iktidar mücadelesi yürütebilmesi, seçimlerin güvenilir hâle getirilmesi ve siyasal iktidarın barışçı biçimde değişebilmesi bakımından Türkiye’nin demokratikleşme sürecine doğrudan katkıda bulunmuş; demokratik rekabetin toplumsal meşruiyetini önemli ölçüde güçlendirmiştir. Böylece kongre, siyasal iktidarın seçim yoluyla el değiştirebilmesi için gerekli hukukî şartların oluşmasına katkı sağlamış ve Türkiye’nin rekabetçi çok partili demokrasiye geçişinde önemli bir aşama olmuştur.

Bu çalışma literatürdeki diğer çalışmalardan farklı olarak kongrenin hazırlık sürecini, parti içi muhalefeti, kurucu kadronun parti üzerindeki hâkimiyetini, kongrede yürütülen tartışmaları, tüzük ve program değişikliklerini, Millî Teminat Andını ve kongre sonrasındaki siyasal tepkileri birbirleriyle ilişkili süreçler olarak ele almaktadır. Ayrıca Demokrat Parti’nin dışarıda demokratikleşme ve seçim güvenliği talep ederken parti içi muhalefete karşı merkezî ve disiplinci yöntemlere başvurusu arasındaki çelişkiyi ortaya koymaktadır. Arşiv belgeleri, kongre tutanakları, faaliyet raporları, parti program ve tüzükleri, dönemin farklı siyasal eğilimlere sahip gazeteleri ve hatıraların karşılaştırmalı olarak kullanılması, dönemin övgü veya mahkûmiyet eksenli anlatıların ötesinde değerlendirilmesini sağlamaktadır. Böylece çalışma, İkinci Büyük Kongre’yi sıradan bir parti toplantısı olarak değil, Demokrat Parti’nin iktidar alternatifi hâline gelmesinde ve Türkiye’de rekabetçi çok partili siyasal düzenin kurumsallaşmasında etkili olan temel bir dönüm noktası olarak literatüre kazandırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Demokrat Parti, II. Büyük Kongre, Çok Partili Siyasal Hayat, Parti İçi Demokrasi, Örgütsel Merkezileşme, Millî Teminat Andı.

www.turkishstudies.net/economy

Turkish Studies - Economics, Finance, Politics

eISSN: 2667-5625

The Second Grand Congress of the Democrat Party and the Institutionalization of Multi-Party Political Life in Türkiye

Introduction

Literature Review, Research Problem, and Analytical Framework

The founding of the Democrat Party, Turkey's transition to a multi-party political system, and the dynamics between the government and the opposition during the 1946–1950 period have been extensively examined in the existing literature. Studies by scholars such as Eroğul (1970), Albayrak (1992), Çufalı (2004), Anadol (2004), and İnce Erdoğan, Demircioğlu, and Şimşek (2021) have examined various aspects of the Democrat Party's political development from its establishment to the 1950 elections, placing the Second Grand Congress within this broader historical context. These studies have addressed, to varying degrees, issues including intra-party divisions and purges preceding the congress, the convening and proceedings of the congress, amendments to the party program and bylaws, demands for electoral security, the National Pledge of Assurance, and the political repercussions of the congress. However, the Second Grand Congress has not been the primary focus of these studies. Rather, it has generally been treated as a significant yet relatively limited stage within the broader historical narrative of the Democrat Party's organizational development, Turkey's transition to a multi-party political system, and the party's eventual accession to power. For instance, while Eroğul (1970) examines the congress from a broad historical perspective within the political trajectory of the Democrat Party, Albayrak (1992) provides a more detailed analysis. Anadol (2004) and İnce Erdoğan, Demircioğlu, and Şimşek (2021), meanwhile, evaluate the congress as part of the Democrat Party's broader political development. Although Çufalı (2004) examines the Second Grand Congress within the broader context of Turkey's transition to democracy, he interprets the measures adopted in the name of intra-party discipline as a structural issue within Turkish politics. Consequently, while this body of literature provides an important foundation for understanding the historical context of the congress and its principal developments, it has not treated the congress as a distinct research problem in its own right. Nor has it systematically examined, within an analytical framework, the long-term structural implications of the interplay among intra-party purges, organizational centralization, and demands for democratization, which became increasingly pronounced during the congress. In other words, these studies have not examined the Second Grand Congress as an independent subject of inquiry. The present study, however, approaches the Second Grand Congress not merely as a subtopic within a broader political narrative, but as an independent field of inquiry in which the Democrat Party's organizational transformation intersected with demands for democratization at the political-system level. This convergence had significant implications for the future development of intra-party democracy in Turkey.

Studies focusing directly on the Second Grand Congress have highlighted specific aspects of the subject. For instance, Öztürkci (2019) examined the congress through the lenses of political participation and freedom of expression, questioning its democratic character. While noting that delegates enjoyed broad freedom of expression, Öztürkci characterized the intra-party expulsions and the 1949 Bylaws-which reduced the number of delegates-as setbacks for democratic political participation. The author further argued that, following the ratification of the expulsions, the Democrat Party entered the 1950 elections with a more monolithic organizational structure. Kaan (2021), on the other hand, examined the congress primarily in terms of the impact of the National Pledge of Assurance on government-opposition relations, focusing on demands for electoral security, the drafting of a new electoral law, and the political developments leading up to the 1950 elections. Although these studies provide detailed accounts of significant aspects of the congress, Öztürkci's analysis centers on the nature of the congress in terms of political participation and freedom of expression, whereas Kaan focuses on the impact of the National Pledge of Assurance on government-opposition relations and electoral reform.

Koçak's (2016) study occupies a distinctive place in the literature on the Second Grand Congress. Koçak examined the pre-congress intra-party struggle, the "Independent Democrats," the expulsions, the debates at the congress, the National Pledge of Assurance, and the 1949 amendments to the party program and bylaws within a highly detailed historical framework. However, in the existing literature, these developments have been assessed primarily in the context of the Democrat Party's internal struggles, organizational restructuring, and preparations for the 1950 elections. By contrast, the present study examines the historical process documented by Koçak through a different analytical lens. The tendencies toward intra-party purges and organizational centralization that became evident during the Second Grand Congress are treated not merely as developments aimed at ensuring the Democrat Party's internal cohesion in the run-up to the 1950 elections, but also as an early manifestation of the structural tension between democratization at the political-system level and the institutionalization of intra-party democracy. Within this framework, the study investigates how efforts to curtail intra-party opposition in the name of centralized leadership and party discipline contributed to the emergence of a political practice that would recur in Turkish political life in subsequent periods.

It is at this juncture that the central problem of the study emerges. While the Democrat Party increasingly advocated democratic demands at the political-system level-including free and secure elections, judicial oversight of the electoral process, the repeal of legislation regarded as anti-democratic, and the peaceful transfer of power through elections-it simultaneously moved to purge internal opposition, strengthen central authority, and institutionalize party discipline within its own organizational structure. In this respect, the Second Grand Congress constituted a significant turning point, as it not only reinforced the Democrat Party's demands for democratization vis-à-vis the government but also consolidated the Headquarters' authority over the party organization. The post-congress amendments to the party bylaws-particularly those that increased the Headquarters' control over the organization, strengthened the authority of honor boards, expanded the scope of disciplinary measures, and narrowed the room for maneuver available to internal opposition-illustrate the institutional dimension of this dual transformation.

This is precisely where the present study diverges from the existing literature. Rather than treating the purges, amendments to the party bylaws and program, the National Pledge of Assurance, and debates over electoral security at the Second Grand Congress as isolated developments or merely chronological stages of the event, the study examines them collectively as distinct manifestations of the tension between democratization at the political-system level and the institutionalization of intra-party democracy. In this context, the congress is understood not merely as a routine party meeting that enabled the Democrat Party to consolidate its internal cohesion and prepare for the 1950 elections, but as a critical juncture at which the inability of intra-party democracy to become

institutionalized at the same pace as intensifying inter-party competition became particularly evident during the formative stage of Turkey's multi-party political life. The study's original contribution to the literature lies in re-examining these events-which have previously been analyzed from various perspectives-through the lens of the tension between "outward democratization" and "inward centralization," thereby drawing attention to their long-term political significance.

In this context, the study also examines whether the trends observed within the Democrat Party-namely, the strengthening of centralized leadership, the enforcement of party discipline, and the purging of dissident elements in the name of party unity and electoral success-were merely conjunctural practices specific to the 1948–1949 period. While acknowledging Çufalı's observation that similar problems concerning intra-party democracy emerged in subsequent political parties, the present study addresses this issue more systematically by focusing on the decisions adopted and the institutional arrangements established at the Second Grand Congress. It therefore investigates whether the centralization and purge practices that became evident at the congress constituted an early example, and one of the formative bases, of recurring political patterns in subsequent periods, characterized by the strengthening of party leadership and central organizations alongside the restriction of intra-party opposition. This approach places the Second Grand Congress beyond its conventional treatment as merely a stage in the history of the Democrat Party and instead approaches it as a case study through which the historical relationship between intra-party democracy and electoral democracy in Turkey can be examined.

Within the scope of this problem, the study's central research question can be formulated as follows:

How did the simultaneous institutionalization of demands for democratization and electoral security at the political-system level, alongside the purging of intra-party opposition and the centralization of the party organization at the Democrat Party's Second Grand Congress, generate a structural tension in the formation of Turkey's multi-party political life, and how did this tension contribute to the subsequent entrenchment of centralized political practices that constrained intra-party democracy?

From Single-Party to Multi-Party Life: A Panoramic View of Turkey's Recent History

Turkey's transition from a single-party system to multi-party political life was shaped by both internal political, economic, and social developments and the liberal ideas embedded in the foundations of the Republic. Externally, the victory of the Allied powers in the Second World War and the signing of the United Nations Charter were among the factors that encouraged Turkey to move toward a multi-party political system. Indeed, the liberal spirit of the French Revolution, which had found expression in the 1908 Constitution, continued to influence the republican regime. Although the 1924 Constitution defined individual rights and freedoms in broad terms, it concentrated legislative, executive, and judicial authority in the Grand National Assembly. Thus, while the republican regime formally recognized individual rights and freedoms, it did not provide individuals with sufficient institutional means to exercise and protect them. The concentration of political authority in the hands of the Assembly, coupled with the absence of effective institutional forces capable of checking and balancing governmental power, rendered the constitutional guarantees of rights and freedoms largely ineffective in practice. Nevertheless, the government did not regard restrictions on individual liberties as an end in themselves; rather, it viewed them as a practical necessity for implementing the reforms. In this sense, the republican regime was not conceived as a Western-style dictatorship; rather, the reforms were presented as measures intended not to entrench authoritarian rule, but to liberate individuals from the arbitrary and deeply rooted effects of the existing authoritarian order.

Turkey's policy of neutrality during the war years came to an end with its declaration of war on Germany on February 23, 1945. Seeking to counter the Soviet threat, the Republic of Turkey aligned itself with the Western bloc by signing the United Nations Declaration the following day, on February 24. This move represented Turkey's effort to integrate into the emerging postwar international order. However, Turkey also needed to undertake democratic reforms in order to restore the prestige it had lost in the West. Moreover, the policies pursued by the People's Party during the war years had seriously strained relations between the government and the citizenry (Karpas, 2017, pp. 225-228). The Turkish delegation attending the 1945 San Francisco Conference not only pledged that the government would facilitate democratic reforms but also reaffirmed this commitment a few days later, on May 19, 1945, through statements made by President İnönü. In his May 19 address, İnönü declared that democratic principles would be gradually implemented as the conditions necessitated by the war ceased to exist (Kara, 2016, p. 282).

On the other hand, although Turkey did not participate directly in the war, it was significantly affected by the international economic conditions created by the conflict. Between 1938 and 1945, for example, GNP declined by 23% in the industrial sector and by 35% in the agricultural sector, while per capita national income in 1945 had fallen by 63% compared with its 1938 level (Demirel, 2016, p. 47). The inflationary policies pursued by the People's Party during the war years generated widespread discontent across different segments of society. The government lost support among wage earners amid the expansion of the black market and rising prices, among the peasantry following the introduction of the Agricultural Products Tax, and among economically dominant groups as a result of the Wealth Tax. Consequently, toward the end of the Second World War, the CHP sought to overcome its foreign-policy isolation, align itself more closely with the Western bloc, and alleviate growing domestic discontent.

The first organized dissident movement within the People's Party emerged during the 1945 budget debates. The heated exchanges and the seven votes cast against the budget during these proceedings signaled the emergence of an increasingly organized opposition to the government (Akandere, 2012, pp. 672-673). In the "Four-Member Motion" (*Dörtlülü Takrir*), submitted to the People's Party parliamentary group on June 7, 1945, the dissidents, after emphasizing the democratic spirit of the 1924 Constitution, called for parliamentary oversight of the government, the effective exercise of the individual rights and freedoms guaranteed by the Constitution, and the immediate lifting of restrictions on political party activities. Indeed, the language of the motion closely corresponded to the commitments İnönü had articulated in his May 19 speech (Aydemir, 1969, pp. 137-138). After seven hours of debate within the People's Party parliamentary group, the motion was rejected on the grounds that it should be discussed in the National Assembly rather than within the party group (Koraltan, 2013, pp. 90-93). In this respect, the rejection of the motion was at odds with İnönü's earlier statements. Nevertheless, had the People's Party accepted the motion and implemented the democratic reforms advocated by the dissidents, the subsequent formation of a new political party by the motion's proponents might have taken a different course.

The People's Party responded strongly to the "Four-Member Motion." The CHP Party Executive Committee first expelled Köprülü and Menderes and subsequently Refik Koraltan on the grounds that they had violated party discipline. Bayar, using the rejection of a legislative proposal to amend certain provisions of the Press Law as the immediate basis for his decision, first resigned from his parliamentary seat representing İzmir and subsequently from the People's Party (Bozdağ, 1975, pp. 25-26). Thus, by the winter of 1945—approximately five months after the submission of the Four-Member Motion to the parliamentary group—the motion's sponsors had completely severed their ties with the People's Party (Karpas, 2017, pp. 233-235). The statements İnönü made in the aftermath of these developments contributed to an environment conducive to the formation of an organized opposition. In his speech opening the parliamentary session on November 1, 1945, İnönü stated that the country was moving toward democracy in an atmosphere of freedom and security, while noting

that no genuine opposition party yet existed. The President also explicitly encouraged the dissidents to establish a new party, stating that “it would be more appropriate for those within a political organization who do not share the majority’s views on principles and their implementation to express their convictions and programs within a separate party structure, rather than operating as a faction” (Akandere, 2016, pp. 399-400).

However, the political system envisioned by İnönü and his circle was not a pluralistic and competitive order, but rather one in which political cadres committed to the fundamental principles of the Republic would unite around a new party. In other words, as Menderes put it, the CHP expected not a genuine opposition party, but merely “...an ornament to complete the democratic facade...” (Kara, 2016, pp. 280-281). Meanwhile, the opposition movement that emerged around the *Vatan* and *Tan* newspapers beginning in the summer of 1945 called for amendments to the Law on Associations and revisions to certain provisions of the Penal Code and the Law on Police Powers. It also strongly criticized restrictions on press freedom, limitations on university autonomy, the single-stage electoral system, and, in particular, the practice of the president simultaneously retaining party affiliation. Against this backdrop of a gradually liberalizing political climate, Nuri Demirağ founded the first opposition party of the multi-party political era. The National Development Party (*Milli Kalkınma Partisi*) lacked a detailed political program. Nevertheless, by permitting the establishment of the National Development Party, the People’s Party (*Halk Partisi*) effectively demonstrated its willingness to tolerate the existence of opposition parties (Yeşil, 1988, p. 48).

The Democrat Party-the second party to emerge during the multi-party era-was founded in Ankara on January 7, 1946, by Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü, and Refik Koraltan (Ahmad, 1996, p. 30). Thus, like many political parties that had emerged in the past, the Democrat Party did not develop as a grassroots movement; rather, it emerged directly from a parliamentary breakaway (Karpas, 2017, p. 239). Indeed, the party’s founding cadre shared views with the CHP on the fundamental principles of the regime, particularly secularism. In other words, Bayar and his associates had not yet distanced themselves sufficiently from the CHP to articulate a distinctly different political program. The Democrat Party was a typical power-oriented mass party that emerged with demands for greater political freedom (Demirel, 2016, pp. 50-53). As is evident, the opposition movement in Turkey did not initially take the form of the establishment of a new party, the articulation of a distinct political program, or a class-based struggle; rather, it represented a struggle to bring an end to a system of personal and arbitrary rule that had long outlived its historical context (*Demokrat Parti Kurucuları Bu Davanın Adamı Değildirler*, 1949, p. 6).

The founding of the Democrat Party was greeted with considerable public enthusiasm. In response to a journalist who asked whether, given that the experience of the *Serbest Fırka* was still fresh in the public memory, Bayar could assure the public that the Democrat Party was not likewise the product of a staged political maneuver, he replied:

“Let me state that the *Serbest Fırka* was not a staged party either. I am personally aware that Atatürk favored the idea of a second party to provide oversight of state affairs. However, the *Serbest Fırka* met with the misfortune you are aware of. A staged party arrangement is an act of frivolity. There is no one to propose such a thing, nor anyone to accept such a proposal; furthermore, the country has no tolerance for staged political schemes. In any case, the conditions at the time of the *Serbest Fırka* were not like those of today. Those who founded that party were not as experienced as the current founders. The founders back then embarked on the venture in response to a proposal. We founded our party on our own initiative. We found our greatest strength in the political maturity of the Turkish nation.” (Akandere, 2016, pp. 420-421)

Rather than articulating a clear political alternative, the Democrat Party’s program largely consisted of a reinterpretation of the CHP’s “Six Arrows.” According to the program, the DP adopted an instrumentalist conception of the state associated with liberal thought, redefined secularism primarily in terms of freedom of religion and conscience, and embraced liberal economic principles (*Demokrat Parti Programı*, 1946, pp. 1-24; Bozdağ, 1993, pp. 50-51). In this sense, the Democrat

Party did not develop an extensive or detailed political program. According to Demirel, the party's primary objectives were to broaden its electoral base, counter allegations of collusion with the government, and, while preserving internal cohesion as far as possible, reach the 1950 elections without experiencing a major organizational rupture (Demirel, 2016, p. 57). Only two months after its founding, the Democrat Party had established organizations in 16 provinces and 36 districts; three months later, these figures had increased to 26 provinces and 75 districts (Yücel, 2001, p. 52; Koraltan, 2013, pp. 131, 137). These developments indicate that, by the spring of 1946, the Democrat Party had emerged as the principal organizational center of the opposition.

Meanwhile, as organizational efforts within the Democrat Party (DP) were underway, the People's Party was also attempting to amend the anti-democratic laws that had long been the subject of criticism, thereby pursuing a process of political normalization. At the Seventh Party Congress, convened on May 10, 1946, delegates decided to adopt a single-stage electoral system, replace the title "National Chief" with "Party Chairman," and bring the municipal elections forward from their originally scheduled date. They also announced that steps would be taken to expand press freedom and university autonomy. However, the Congress's decision to advance the municipal elections to May 1 as a one-time measure drew a negative reaction from the DP. According to the opposition, bringing the elections forward constituted, in effect, an attempt by the ruling party to undermine the opposition (Karpas, 2017, pp. 240-241).

The 1946 municipal elections took place against this backdrop. The Democrat Party did not participate in the elections. İnönü interpreted the Democrat Party's decision as an attempt to undermine Turkey's international legitimacy (Bozdağ, 1986, p. 54). The National Development Party, which had initially agreed to participate, announced its withdrawal around midday on election day, alleging that the ballot boxes were being tampered with. Following the municipal elections, the People's Party continued its efforts toward political liberalization. It first amended Article 5 of the Press Law and subsequently granted universities a limited degree of autonomy. It also repealed provisions of the Law on Associations that prohibited the formation of associations based on class distinctions. On June 5, 1946, the Electoral Law was amended to introduce a single-stage voting system. Thus, within a few months, the People's Party sought to demonstrate its commitment to political liberalization by either abolishing laws that had remained in force for twenty-five years or substantially modifying their restrictive provisions (Karpas, 2017, pp. 241-247). Despite these measures, however, the government retained the "open voting, secret counting" procedure. Under the Electoral Law, citizens were required to cast their votes openly, in the presence of others, while the counting was to be conducted secretly by the ballot-box committees. Once the counting and tabulation had been completed, the ballot papers were to be destroyed by burning (Yücel, 2001, pp. 54-55).

The first multi-party general elections based on direct suffrage in the history of the Republic were held on June 5, 1946. During the election campaign, the opposition movement was increasingly framed as a struggle for freedom or, in the words of the Democrats, as a movement for liberation from tyranny. In practice, the Democrat Party had neither a systematic electoral program nor well-developed positions on social and economic issues. Its principal activity consisted of holding the People's Party responsible for the shortcomings, hardships, and discontent that had accumulated during the years of the revolutionary transformation and the war (Karpas, 2017, p. 253). Rather than challenging the fundamental principles of the People's Party, the Democrat Party focused primarily on shortcomings arising from the conduct of government. The concrete issues it raised were largely confined to the high cost of living, anti-democratic legislation, and administrative corruption. As Karpas observes, those who voted for the DP were not primarily concerned with the party's ideology or with the fact that its founders had previously been members of the People's Party; for them, voting for the Democrat Party essentially meant voting against the People's Party (Karpas, 2017, pp. 249, 253).

The 1946 general elections altered the established patterns of Turkish political life. The subdued and restrained atmosphere that had characterized previous elections gave way to mass rallies and more visible forms of political mobilization. Candidates who had rarely visited their constituencies during the single-party era began to travel directly to voters and engage with the public. While members of the Democrat Party actively sought to establish direct connections with the electorate, the CHP continued to rely heavily on the military and civilian bureaucracy. Moreover, opposition candidates faced a relatively easier task, as their status as opposition figures was itself regarded as sufficient grounds for candidacy (Eroğul, 1970, p. 29). The 1946 general elections resulted in a decisive victory for the People's Party. With approximately 85% of the electorate casting their votes, the People's Party won 395 parliamentary seats, the Democrat Party 64, and independent candidates 6. The elections subsequently came to be characterized in Turkish political historiography as fraudulent; this characterization is also reflected in Akandere's account (2010, p. 23). As Burhan Felek put it, "The Democrats won the elections, [but] the People's Party members won the certificates of election" (1975, p. 2). The irregularities reported during the electoral process generated a new source of tension between the ruling party and the opposition. Democrat Party members seeking to protest the election results engaged in a form of passive resistance by refusing to stand during President İnönü's oath-taking ceremony. In addition, mass rallies attended by thousands of people were held in İzmir, Bursa, Ankara, Balıkesir, Adana, and Konya. The ruling party responded firmly to objections concerning the election results. The government suspended the newspapers *Yeni Sabah* and *Gerçek*, both of which were known for their close ties to the Democrat Party. It also prohibited public discussion of the election results, invoking martial law as the legal basis for the measure. Even İnönü's conciliatory statements, in which he called for the harsh rhetoric exchanged during the election period to be set aside, failed to fully ease the tension. In this respect, the developments of 1946 suggest that although amendments to certain anti-democratic laws had created sufficient political space for the formation of opposition parties, they had not yet established the institutional and political conditions necessary for those parties to compete with the ruling party on an equal basis (Karpat, 2017, pp. 247-257).

Re-elected as President during the eighth legislative term, İnönü tasked Recep Peker with forming the new government. Peker's appointment as Prime Minister raised concerns among the opposition regarding the intentions of the People's Party, given his advocacy of the single-party system and strong, centralized leadership. His appointment also contributed to the emergence of two factions within the People's Party that held markedly different political views. The first, composed largely of veteran party members, favored more authoritarian methods, whereas the second, consisting primarily of younger and more liberal members, advocated democratic principles. One of the most pressing challenges facing the Peker government was the revitalization of the Turkish economy, which had deteriorated during the war years. The government sought to integrate the domestic market into the global economy through free competition, but this policy was undermined by the "September 7 Decisions." Following the government's decision to devalue the Turkish currency, the exchange rate of the US dollar rose from 130 kuruş to 280 kuruş within a few days. Rather than stabilizing the economy, the devaluation of the Turkish lira contributed to a further increase in the cost of living (Karpat, 2017, pp. 257-261).

Relations between the government and the opposition grew tense once again in the autumn of 1946, particularly during the debates over the 1947 budget, following criticisms voiced by Adnan Menderes. In a speech delivered on December 18, 1946, Menderes argued that the budget projections lacked coherence and credibility, that the proposed expenditures contained contradictions, that the austerity measures were inadequate, and that the allocations for investment were insufficient. According to Menderes, the commission's report consisted, as in previous years, of little more than repetitive clichés (Adnan Menderes'in Bütçe Umumi Heyeti Hakkındaki Demeci, 1946, pp. 3-16).

In response to these criticisms, Recep Peker reacted sharply, characterizing Menderes's views as the product of a pessimistic and "psychopathic" state of mind:

"My esteemed colleagues, in the voice of Adnan Menderes-whom you have heard speaking on behalf of the Democrat Party-we have listened to the reflections of a state of mind belonging to a pessimistic and psychopathic spirit; a spirit dwelling in morbid darkness, yet portraying as a void the life of a glorious nation and a powerful state-a state determined to move from the darkness it has left behind toward a magnificent, glorious, and honorable future..." (Aydemir, 1969, p. 188; T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, 1946, s. 23-24).

In fact, the harsh criticisms Peker directed at the opposition were at odds with the liberal views İnönü had expressed in his opening speech to Parliament. Only a few weeks earlier, İnönü had stated that the opposition parties were operating in harmony and had even suggested that the government could be transferred to the opposition if circumstances required. In response to Peker's criticisms, DP deputies first walked out of Parliament and subsequently decided to suspend their participation in parliamentary proceedings. The Democrats remained absent from Parliament for a period; however, ten days later, following İnönü's intervention, they returned on the condition that such an incident would not recur. Despite these developments, however, the Peker government did not abandon its restrictive practices. In early 1947, the government once again extended martial law by a Council of Ministers decree and, through the same mechanism, ordered the indefinite closure of certain newspapers and magazines (Karpat, 2017, pp. 262-265).

The Democrat Party's First Grand Congress was held in Ankara on January 7, 1947, the first anniversary of the party's founding, with the participation of 906 delegates. Kenan Öner was elected to chair the congress. In the lengthy speech he delivered at the congress, Bayar-as was customary for him-emphasized the urgent need to repeal anti-democratic laws, enact a new electoral law that would safeguard the integrity of the vote, and separate the offices of head of state and party leader. According to Bayar, these issues represented not merely the demands of a particular political party but a necessary stage that Turkish democracy had to pass through (Eroğul, 1970, pp. 24-25). Nevertheless, despite these declarations, the congress participants largely confined themselves to criticizing the government's shortcomings rather than developing a substantive political program. The First Grand Congress of the Democrat Party concluded on January 11, 1947, with the adoption of the "Charter of Liberty" (*Hürriyet Misakı*). In the Charter, the Democrats reiterated the demand, previously articulated in Bayar's opening address, for the repeal of anti-democratic laws. They further indicated that, should these demands remain unmet, the party's parliamentary deputies might withdraw from the Assembly and "return to the bosom of the nation," while entrusting the authority to make such a decision to the General Administrative Board (Albayrak, 1992, pp. 238-249; Bozdağ, 1986, p. 79; Tuncer, 2010, pp. 221-222).

Despite the decisions adopted at the congress, the Peker government continued to exert pressure on the opposition. During the 1947 *muhtar* (village headman) elections, the government once again used the state apparatus to facilitate the election of CHP candidates. It appeared that the "Charter of Liberty" (*Hürriyet Misakı*) had not yet produced the anticipated effect within the People's Party. Consequently, the Democrat Party decided not to participate in the 1947 by-elections (Albayrak, 1992, pp. 272-273). Peker strongly criticized the Democrat Party's decision, stating, "The duty of political parties is to participate in elections, while the duty of the citizen is to vote." He also sought to pressure the opposition by reminding it that the Law on Independence Tribunals remained in force. Meanwhile, the government extended the state of emergency for another six months and initiated legal proceedings seeking the closure of certain newspapers in Istanbul, Ankara, and İzmir (Erdoğan et al., 2021, pp. 309-311).

As these developments demonstrate, the government showed little willingness to retreat from its position, while Bayar continued to emphasize democratic demands. As the conflict between the government and the opposition persisted, İnönü intervened. Seeking to normalize relations between

the ruling party and the opposition, İnönü began holding periodic meetings with party leaders in June 1947. During these meetings, Bayar raised concerns about government pressure on the opposition and demanded the lifting of martial law, guarantees of electoral security, and equal access to radio broadcasting for all political parties (Eroğul, 1970, p. 33). Peker, however, remained unreceptive to these criticisms. Nevertheless, İnönü had pledged to use his influence to the fullest extent possible to promote the development of democracy (Karpas, 2017, p. 277).

The dialogue initiated by President İsmet İnönü between the ruling party and the opposition culminated in what became known as the July 12 Declaration. On July 12, 1947, the President issued an official declaration emphasizing the need to establish relations between the ruling party and the opposition on new principles. After outlining the efforts he had undertaken since June 7, 1947, to reconcile the ruling party and the opposition, İnönü stated:

“The responsible government’s duty to maintain peace and public order is indisputable. However, the obligation to treat legitimate and lawful political parties with impartiality and equality is the fundamental condition for security in political life... The outcome I seek to achieve is the establishment of this fundamental condition-namely, security-between the two main parties... The opposition will live with a sense of security and rest assured that the ruling party has no intention of crushing it. The ruling party, in turn, will rest assured that the opposition seeks nothing beyond its lawful rights. As for the broad mass of citizens, they will be able to contemplate the prospect of power resting in the hands of either this party or the other with a clear conscience.” (*Ayın Tarihi*, 1947, pp. 14-16)

As can be seen, İnönü’s views and interpretation of events, as expressed in the declaration, differed from those of Peker. More importantly, by adopting this position, İnönü implicitly acknowledged the legitimacy of the opposition’s criticisms of the government. Peker, by contrast, criticized İnönü’s role as an arbiter, characterizing it as undemocratic, and regarded the declaration merely as a recommendation (Eroğul, 1970, pp. 34-35). According to Peker, the administration of the country was the responsibility of the government and the Prime Minister at its head. İnönü, however, disregarded this principle, pursued a personal policy, and expected the government to implement it (Toker, 1970, p. 334). Nevertheless, despite Peker’s criticisms, the July 12 Declaration represented an important step in İnönü’s efforts to separate the office of the head of state from party leadership (Heper, 1999, pp. 165-166).

While the July 12 Declaration contributed to the normalization of relations between the ruling party and the opposition, it also intensified dissension within the People’s Party. The party’s more conservative and hardline members, led by Peker, opposed reconciliation with the opposition and regarded the July 12 Declaration as a departure from what they considered the fundamental principles of the Republic. By contrast, the second group, characterized by a more conciliatory approach and commonly referred to as the “Thirty-Five” or the “Moderates,” welcomed İnönü’s efforts and adopted a more liberal position toward relations between the government and the opposition. According to the Moderates, the People’s Party needed to move away as soon as possible from its revolutionary, rationalist, and idealist philosophy and become an evolutionary, empirical, and pragmatic political organization (Karpas, 2017, pp. 285-293). Despite these divisions, Peker remained in office for several more months but eventually resigned amid mounting political pressure. İnönü subsequently entrusted Foreign Minister Hasan Saka with the task of forming a new government. The Saka government adopted a more liberal orientation than its predecessor (Çağrıçı et al., 2020, p. 47).

Following the July 12 Declaration, relations between the ruling party and the opposition improved considerably. Hasan Saka submitted the new government program to the Democrat Party for review before presenting it to Parliament, while Bayar, in turn, referred to the sense of brotherhood between the two parties at a rally in Giresun (Eroğul, 1970, p. 37). Meanwhile, Peker’s supporters were removed from key positions during the CHP’s Seventh Grand Congress. The congress also took significant steps toward separating the presidency from party leadership.

Furthermore, by lifting the long-standing state of martial law on December 23, the Saka government addressed several of the opposition's principal demands (Albayrak, 1992, pp. 296-299).

The July 12 Declaration generated resentment within the CHP and contributed to divisions within the Democrat Party (DP). However, the conflict between the hardliners and the moderates within the DP was more intense than the divisions within the CHP. Above all, Bayar did not command the same degree of authority within his own party that İnönü exercised within the CHP, nor did he possess the institutional authority associated with the presidency (Toker, 1970, p. 302). Moreover, the Democrat Party had already divided into two, and at times even three, factions by the time of its First Grand Congress (Ağaoğlu, 1965, p. 177). Köprülü, representing the founding cadre and the moderate wing, welcomed the July 12 Declaration, whereas Hikmet Bayur, representing the hardline wing, viewed it with suspicion. The hardliners accused the founding cadre of undermining the Democrats' determination to struggle. In their view, the DP's primary objective should have been to dismantle the single-party system; they argued that rapprochement with the CHP had diverted the party from its fundamental objectives and weakened its determination to oppose the ruling party (Koçak, 2017, pp. 153-155; Karpas, 2017, pp. 298-302). Meanwhile, certain party members, including Kenan Öner, objected to the dominance of the founding cadre. Pointing to the founders' previous ties to the CHP, they argued that these leaders were incapable of pursuing a genuinely independent opposition. The opposition faction within the Democrat Party further alleged that, rather than engaging in genuine opposition, the founders were acting in collusion with the People's Party. The founders, for their part, maintained that hardliners pursuing a more confrontational agenda were weakening the party by provoking unnecessary conflicts. They also argued that the hardliners had exceeded the authority granted by the party congress to the General Administrative Board to decide whether the party should withdraw from the National Assembly (Koraltan, 2013, pp. 138-142).

The conflict within the Democrat Party between the founding cadre and the newer members intensified further during the elections for the parliamentary group leadership. Members of the DP parliamentary group expressed dissatisfaction with Köprülü's conduct, accusing him of acting against Öner and Tengirşenk, insulting fellow group members, and interpreting group decisions in accordance with his own preferences. In the elections held on February 7, Celal Bayar was elected Chairman of the DP Parliamentary Group, while Hulusi Demirelli was elected Deputy Chairman. Köprülü, having received only one of the 45 votes, was consequently excluded from the group leadership. In response, the General Administrative Board¹ overturned the parliamentary group's decision and ordered that the elections be held again. However, the same candidates were elected in the second round of elections held on February 10. Following this development, Bayar resigned for the second time, citing the incompatibility of simultaneously serving as Chairman of the GİK and Chairman of the Parliamentary Group.

The party subsequently entered a period of internal purges. In the first stage, five MPs-Sadık Aldoğan, Kemal Silivri, Osman Nuri Koni, Necati Erdem, and Mithat Sakaroğlu-were expelled from the party. Six members of the GİK who sought to protest the decision were subsequently removed from the party by the party headquarters. This episode constituted the first major schism within the Democrat Party. The internal conflict that began in 1947 lasted approximately six months and ultimately resulted in the expulsion of 21 MPs from the party. In this sense, the founding cadre, shaped by the political practices of the single-party era, sought to suppress an internal struggle that had itself emerged from the party's opposition to authoritarian practices, employing centralized and disciplinary measures of its own. Consequently, the Democrat Party's representation in the National Assembly fell to 31 seats (Ahmad, 1996, pp. 48-49; Müstakil Demokratlar Grubu, 1949, pp. 37-63; Eroğul, 1970, pp. 39-40; Bozdağ, 1975, p. 34).

¹ From this point on, it will be referred to as GİK.

The 14 deputies expelled from the party by the General Administrative Board (GİK) founded the Independent Democrats Group on May 10, 1948. Rather than joining another political party, the group members decided to continue acting independently until the expulsions were submitted to and ratified by the Grand Congress. Other deputies who had been expelled from or had withdrawn from the Democrat Party subsequently founded the Nation Party on July 20, 1948 (Çufalı, 2012, p. 15). Thus, by 1948-only three years after the end of the single-party era-three distinct political parties were represented in the National Assembly.

By 1948, Turkey's political environment had achieved a degree of relative stability, while the government had taken steps to repeal or relax anti-democratic legislation. Article 18 of the Law on Police Powers was repealed, and a new electoral law based on the principles of secret voting and open counting was drafted. Consequently, with the exception of judicial oversight of elections, most of the demands put forward by the Democrat Party at its First Grand Congress under the "Charter of Liberty" (*Hürriyet Misakı*) had largely been implemented (Karpas, 2017, pp. 309-310).

Meanwhile, when the Hasan Saka government, which had faced criticism over the high cost of living, resigned on January 14, 1949, Şemsettin Günaltay was entrusted with the task of forming a new government. In a sense, the Günaltay government emerged as a government of compromise. In the speech he delivered upon receiving a vote of confidence from Parliament, Günaltay clearly articulated his commitment to liberal principles, stating: "...as a historian, I assure you that the only remedy for this nation's future is the establishment and functioning of a democracy based on solid foundations" (Eroğul, 1970, p. 45). Günaltay adopted a more liberal approach to political issues and a more accommodating and balanced position on matters concerning religion. His government program was likewise grounded in liberal principles, emphasizing freedom of the press and expression, encouraging private enterprise, and calling for a more equitable distribution of the tax burden (Neziroğlu & Yılmaz, 2013, pp. 680-683). Seeking to improve relations between the ruling party and the opposition, the new prime minister addressed a number of the opposition's principal demands. His government drafted a new electoral law based on a majority system, single-stage voting, secret ballots, open counting, and judicial safeguards; initiated revisions to the Constitution to bring it into conformity with the requirements of a multi-party system; and granted the opposition access to state radio. Furthermore, it abolished the Independence Tribunals and repealed Article 50 of the Press Law and Article 18 of the Law on Police Duties and Powers. The Günaltay government also introduced elective religious courses in primary schools and facilitated the establishment of a faculty of theology in Ankara (Çufalı, 2012, pp. 17-21).

However, despite the positive steps taken by the government, the Democrats continued to criticize its policies. At the same time, the Democrat Party's Second Grand Congress was scheduled to convene in June 1949. Given the internal conflicts within the party, the congress was expected to be contentious. The Democrat Party therefore faced the challenge of restoring internal cohesion and navigating the congress without experiencing a major organizational rupture. This was the political context in which the party approached its Second Grand Congress.

The present study examines how the Democrat Party's Second Grand Congress shaped the institutionalization of multi-party political life in Turkey and contributed to the political and organizational transformation of the party itself. More specifically, it analyzes the congress through historical, political, and organizational perspectives within the broader context of Turkey's transition from a single-party system to multi-party political life. The study employs a qualitative research approach, using comparative reading and thematic analysis to examine, classify, and interpret the data collected from the relevant sources. The study consists of an introduction and four main sections. The introduction outlines Turkey's transition to multi-party political life, while the subsequent sections examine the preparations for the Second Grand Congress, the debates held during the congress, the decisions adopted, and the political reactions that emerged in its aftermath. The study

draws on archival documents, official publications, Democrat Party congress minutes, activity reports, party bylaws and programs, contemporary newspapers, memoirs, and relevant scholarly literature.

1. The Democratic Party's Second Grand Congress: Before and After (Convening of the Congress, General Administrative Board Report, and Deliberations)

The Democrat Party's Second Grand Congress was held in Ankara from June 20 to 25, 1949. The party approached the congress with a mixture of great anticipation and anxiety. Although, according to the party's procedures, the congress should have convened in January, the party leadership had repeatedly postponed it in an effort to gain time and improve the prevailing unfavorable political climate. The principal reason the congress had not yet convened, despite two years having passed since the First Grand Congress, was the unpredictable escalation of internal party conflicts (Uran, 2007, p. 404; Koçak, 2016, pp. 507-508).

Much had changed within the Democrat Party in the intervening period. Although the party had made significant gains since the First Grand Congress, it had also weathered major internal crises, losing half of its parliamentary group and expelling one-third of its General Administrative Board. Consequently, one of the most important items on the congress agenda was the ratification by the delegates of the expulsion decisions concerning dissident members. Although the party organization largely supported the founding cadre, it remained uncertain how the congress would ultimately respond to these expulsions. At the same time, despite the approaching general elections, the ruling party had failed to repeal legislation regarded as incompatible with the democratic spirit of the Constitution or to separate the presidency from party leadership. Instead, it had intensified pressure on civil servants by replacing Article 17 of the Law on Police Duties and Powers with provisions of the Provincial Administration Law and, more significantly, had made no attempt to remove the People's Party's "Six Arrows" principles from the Constitution (Karakuş, 1949, p. 4).

The General Administrative Board, however, had not decided to withdraw from Parliament on the basis of the "Charter of Liberty," in contrast to the position adopted at the previous congress (Eroğul, 1970, p. 47; Ankara'daki Siyasi Havada Canlılık Arttı, *Hürriyet*, June 16, 1949). Meanwhile, the intra-party opposition eagerly awaited the Grand Congress, hoping that the delegates would hold the founding cadre accountable and seeking to mobilize them discreetly. The CHP, likewise, closely followed the situation within the Democrat Party and awaited the outcome of the congress with interest (Kongreler Toplanıyor, *Hürriyet*, June 19, 1949; D.P. Kongresi Başlarken, *Ulus*, June 20, 1949; Abadan, June 21, 1949, pp. 1, 3).

As noted above, the internal opposition within the Democrat Party stemmed less from the issues themselves than from the personalities and temperaments of the individuals involved². While Bayar was characterized by patience, calculation, and restraint, Kenan Öner was comparatively more impulsive, outspoken, and uncompromising. The Marshal likewise lacked Menderes's composure. Although Köprülü was occasionally prone to tactless remarks, his temperament was nevertheless quite different from that of Bölükbaşı. More importantly, the founding cadre had emerged from the political tradition of the CHP and had not been accustomed to submitting to authority. Differences in temperament and personal conflicts among the leading figures became apparent from the outset: Öner and Köprülü, Köprülü and Tengirşenk, Bayar and Bölükbaşı, as well as Menderes and Aldoğan, experienced persistent difficulties in working together. According to Toker, the principal factor holding the Democrats together was their common opposition to İnönü (1970, pp. 302-303). In this sense, the Democrat Party represented a temporary political collaboration—a kind of *modus vivendi*—in which individuals with diverse political orientations and personalities were brought together primarily by their opposition to İnönü.

² For character sketches of some of the DP's founders and other prominent participants, see: (Ağaoğlu 1965).

On the other hand, as noted above, following the July 12 Declaration, the Democrat Party became divided into two factions: the hardliners and the moderates. In Ağaoğlu's words, an invisible hand had reached into the party, sowing seeds of suspicion and apprehension (Ağaoğlu, 1965, p. 176). The hardliners within the party disapproved of the July 12 Declaration and advocated a more confrontational and resolute opposition to the CHP, whereas the party leadership favored a more cautious and conciliatory political approach. The hardliners regarded the leadership's approach as a deliberate strategy that failed to exert sufficient pressure on the ruling party and therefore opposed the normalization of relations between the two parties. In their view, placing confidence in the July 12 Declaration amounted to a return to "Chief's rule." They also criticized the state of intra-party democracy, expressing dissatisfaction with the fact that decisions were being made directly by the founding cadre without consultation with the party organization (Demokrat Parti Kurucuları Bu Davanın Adamı Değildirler, 1949, pp. 20, 35-36). Thus, the hardliners' opposition appears to have been directed not only at the party leadership's strategy toward the ruling party but also at the concentration of decision-making authority within the founding cadre.

The issue of parliamentary allowances was one of the symbolic episodes that contributed to the ideological and organizational rift within the party. In the autumn of 1947, a legislative proposal to increase the monthly allowances and travel expenses of Members of Parliament encountered strong opposition when it was brought before the Assembly. The dissenters argued that supporting such a measure would damage the party's credibility, particularly because the Democrat Party had previously criticized the CHP government for wastefulness and privilege. They also regarded the proposed increase in parliamentary allowances as ethically questionable and inconsistent with the principles on which the Democrat Party had been founded. The party leadership, by contrast, adopted a more pragmatic position, considering the increase justifiable on the grounds that it was intended to cover expenses associated with parliamentary duties. Ultimately, however, the increase in parliamentary allowances was approved with the support of DP deputies. Although the vast majority of DP deputies did not fundamentally oppose the increase, they initially voted against the bill in accordance with the party's decision; by subsequently refraining from actively opposing its passage, however, they allowed the measure to be adopted (Çufalı, 2004, p. 119). In Toker's formulation, "the 'no' votes went into the ballot box, while the money went into the pockets" (Toker, 1970, p. 306). This episode contributed to the further deepening of internal opposition within the party.

While the issue of parliamentary allowances brought internal disagreements to the surface, the principal conflict within the Democrat Party had already emerged with the resignation of Kenan Öner, the DP's Istanbul Provincial Chairman. According to contemporary accounts, Köprülü, who had difficulty working with Öner, allegedly sought to influence the Istanbul provincial organization by placing his own associates on the provincial executive board and attempting to weaken Öner's position by encouraging factional divisions within the party. Öner, dissatisfied with these developments and unable to withstand the resulting pressure, eventually resigned (Çufalı, 2004, pp. 116-119; Demokrat Parti Kurucuları Bu Davanın Adamı Değildirler, 1949, p. 29). Öner's departure, however, represented more than a personal resignation; it constituted an important turning point that brought the internal distribution of power and prevailing approaches to party leadership into clearer view. Meanwhile, the opposition within the party also objected to Köprülü's role and the political course he advocated. Some of his critics even accused him of acting as an informant by allegedly conveying information about internal DP affairs to the CHP (Toker, 1970, pp. 312-313; Demokrat Parti Kurucuları Bu Davanın Adamı Değildirler, 1949, pp. 12, 26-27).

Internal conflicts within the Democrat Party intensified during the elections for the parliamentary group leadership. For reasons discussed above, the opposition faction wanted Köprülü to withdraw from the parliamentary group or, at the very least, to have his position reconsidered through a new election. When the DP parliamentary group convened on February 4, 1948, to elect replacements for four members who had resigned, it also re-elected the entire executive committee,

in a move that was subsequently deemed inconsistent with the party bylaws. Celal Bayar was elected chairman of the parliamentary group, while Fuat Hulusi Demirelli was elected deputy chairman. The General Administrative Board, however, ruled that the procedure violated the party bylaws and annulled the election, which resulted in Bayar stepping down from the chairmanship. Although the General Administrative Board, in which Bayar and Menderes held considerable influence, subsequently called for a new election on February 11, the outcome remained unchanged: Celal Bayar was once again unanimously elected chairman, and Fuat Hulusi Demirelli was elected deputy chairman. Bayar resigned from the chairmanship again on February 14 (*Demokrat Parti Kurucuları Bu Davanın Adamı Değildirler*, 1949, pp. 36-49). These developments suggest that the founding cadre was unwilling to accept the exclusion of Köprülü from the parliamentary group leadership.

Following Bayar's resignation, a major wave of expulsions began within the party. The General Administrative Board (GİK) first referred Sadık Aldoğan, Mithat Sakaroğlu, Necati Erdem, Osman Nuri Koni, and Ahmet Kemal Silivrili to the Disciplinary Board and subsequently expelled them from the party on the basis of clauses (a), (b), and (d) of Article 17 and clause (b) of Article 16 of the party bylaws. Six GİK members who sought to protest these expulsions were subsequently subjected to the same disciplinary process and removed from the party (Öztürkci, 2019, pp. 288-289). At this stage, the internal struggle within the DP had, at least temporarily, resulted in an outcome favorable to the founding cadre.

Meanwhile, ten deputies from the DP parliamentary group declared that the expulsions violated the party bylaws and that they would not accept the dominance of the founding cadre. They consequently announced that they would refrain from participating in parliamentary group proceedings until a Grand Congress was convened. As a result, the number of DP deputies participating in Parliament fell to 31. Rather than joining the Nation Party (*Millet Partisi*), the 14 deputies who had been expelled from or had withdrawn from the DP formed the Independent Democrats Group and awaited the Grand Congress (*Demokrat Parti Kurucuları Bu Davanın Adamı Değildirler*, 1949, pp. 56-69; Çufalı, 2004, pp. 12-122; Toker, 1970, pp. 315-333; Anadol, 2004, pp. 60-61). The principal objective of the Independent Democrats was to return to the party and challenge the dominance of the founding cadre. The founding cadre, for its part, sought to lead the Democrat Party—which had become smaller but more internally homogeneous following the expulsions—into the general elections as a unified organizational bloc (Öztürkci, 2019, p. 289).

However, these internal purges and divisions had made the forthcoming congress critical—not only for the future of the Democrat Party but also for the institutionalization of democracy in Turkey. Public expectations of the congress centered on preserving the party's unity and integrity, resolving internal disputes, clarifying its ideological and economic orientation, placing principles above personal rivalries, and, above all, establishing a clear position on electoral security and fundamental rights. For example, Nadir Nadi, a columnist for the *Cumhuriyet* newspaper, regarded the congress as a crucial “test,” not only for the Democrat Party but also for the future of Turkey's democratic regime, which had not yet become fully institutionalized. In his view, a strong and disciplined opposition with a clearly defined program would compel the People's Party to pursue further democratization, amend the electoral laws, and show greater respect for fundamental rights. From this perspective, the congress was expected to contribute not only to strengthening the opposition party internally but also to the normalization of relations between the government and the opposition and to the development of political competition within established institutional norms. Meanwhile, commentators such as Asım Us and Cihad Baban argued that the Democrat Party needed to overcome its heterogeneous structure and resolve its internal uncertainties without delay. Cihad Baban emphasized that personal conflicts within the party should not overshadow its fundamental objectives, arguing that the congress's task was to chart the appropriate course for leading the party toward its “sacred goal.” The expectation, however, was not that differences of opinion should be eliminated altogether, but rather that they should be resolved in a manner that would not undermine

the party's organizational cohesion. Against this backdrop, two distinct views emerged in the press regarding the manner in which the congress should address the party's internal disputes. While some commentators called for a firm stance against attempts to fragment the party, others argued that the process of eliminating internal dissent should not turn into an excessive, vindictive, or exclusionary campaign. Nadir Nadi characterized the fundamental division within the Democrat Party as a struggle between "realists" and "utopians." According to Nadi, the realists advocated pursuing democratic objectives gradually by safeguarding hard-won rights and prioritizing the national interest, whereas the utopians sought the immediate overthrow of the government and a wholesale transformation of the existing order. Nadi therefore expected the delegates to refrain from inflammatory rhetoric and accusations of treason against the government while simultaneously maintaining a firm opposition stance in defense of the party's legitimate rights. Accordingly, some sections of the press expected the congress to establish an opposition strategy that was both effective and measured. Another important expectation was that the Democrat Party would use the congress to clarify its political and economic orientation. Asım Us argued that the founding program of the Democrat Party did not sufficiently distinguish it from that of the Republican People's Party. In Us's view, the congress needed to do more than merely resolve internal party disputes; the Democrat Party also needed to articulate a clearer position on fundamental issues such as statism, private enterprise, the economic order, and the political regime—in other words, to formulate a substantive alternative to the arguments advanced by the ruling party. Nadir Nadi expressed similar expectations for the congress. Like Us, he expected the delegates to develop concrete proposals for the country's future rather than using the congress to settle personal disputes. In short, public opinion expected the delegates not only to preserve the party's moral and organizational integrity but also to take concrete steps toward implementing the commitments made at the First Grand Congress, rather than merely reiterating them (*Ayın Tarihi*, June 1–30, 1949, pp. 60-98; *Emeç*, June 20, 1949, pp. 1, 7; *Emeç*, June 22, 1949, pp. 1, 7; *Baban*, June 21, 1949, pp. 1, 5; *Yalman*, June 20, 1949, p. 1; *Nadi*, June 19, 1949, p. 1; *Karacan*, June 20, 1949, pp. 1, 5; *Milli And*, *Yeni Sabah*, June 19, 1949; *Büyük Kongre Bugün Başlıyor*, *Yeni Sabah*, June 20, 1949; *Fenik*, June 19, 1949, p. 1; *Fenik*, June 20, 1949, pp. 1, 6; *Kapani*, June 17, 1949, pp. 1, 2).

It was against this backdrop and under these circumstances that the Democrat Party's Second Grand Congress opened on Monday, June 20, 1949, at the Exhibition Hall in Ankara. Approximately 1,400 delegates attended the congress³. Participation was so high that, because the delegates could not be accommodated in Ankara's hotels, they were housed—with the assistance of the government—in the dormitories of the Faculty of Forestry and the Vocational School of Finance⁴ (*Demokrat Parti Büyük Kongresi*, *Hürriyet*, June 19, 1949; *D.P. Büyük Kongresi İçin Yapılan Son Hazırlık*, *Bugün*, June 18, 1949). The proceedings began when Chairman Celal Bayar entered the hall at 10:30 a.m. Following a roll call lasting approximately one hour, the delegates observed three minutes of silence in memory of Atatürk. After the opening ceremony, Ekrem Hayri Üstündağ was elected chairman of the congress, with the support of delegates from the Aegean region, while Memiş Yazıcı and Sıtkı Yırcalı were elected deputy chairmen. In practice, however, the sessions were generally presided

³ The number of delegates attending the congress varies across contemporary sources. The newspaper *Bugün*, for example, reported that 1,600 delegates participated, while *Hürriyet* and *Gece Postası* gave the figure as 1,700. By contrast, *Son Posta*, *Tasvir*, *Vatan*, *Tan*, *Anadolu*, and *En Son Dakika* reported a figure of 1,500. For further details, see *D.P. İkinci Büyük Kongresi Dün Ankara'da Toplandı*, *Bugün*, June 21, 1949; *Demokrat Partinin İkinci Büyük Kongresi Bugün Toplanıyor*, *Son Posta*, June 20, 1949; *Demokrat Parti Kongresi Bu Sabah Toplandı*, *En Son Dakika*, June 20, 1949; *D.P.nin Büyük Kongresi Arifesinde*, *Gece Postası*, June 19, 1949; *D.P. 2'inci Kongresi Bugün Toplanıyor*, *Tasvir*, June 20, 1949; *D.P. Kongresi Bugün Açılıyor*, *Vatan*, June 20, 1949; *D.P. Kongresi Arifesinde*, *Anadolu*, June 19, 1949; and *D.P. Büyük Kongresi Bu Sabah Açılıyor*, *Tan*, June 20, 1949. According to a report by the Ankara Inspectorate of the CHP, more than 1,000 delegates attended the congress (Presidency of State Archives, Republican Archives, 490.0.0.0, 438, 1817, 1/2, June 28, 1949).

⁴ Even this move by the government was interpreted by some circles as a sham. See: *D.P.nin Büyük Kongresi Arifesinde*, *Gece Postası*, June 19, 1949.

over by Yırcalı (D.P. Kongresi, 1949, pp. 7-13). In addition, fourteen secretaries were selected by lot from among forty-five candidates (*Ayın Tarihi*, June 1-30, 1949).

The agenda for the Second Grand Congress was then established. Over the course of the six-day congress, the delegates were to elect the party's governing bodies, determine the status of members who had been expelled from the party, consider proposed amendments to the party program and bylaws, and, most importantly, determine the course of opposition to be pursued until the elections on the basis of the decision of the Main Issues Commission (D.P. Merkezi Bir Tebliğ Neşretti, *Tan*, June 15, 1949; D. P. Başkanlığından Tebliğ Edilmiştir, *Tasvir*, June 15, 1949).

According to the procedural rules of the congress, the delegates were first to elect the presiding board, after which they would hear the report of the General Administrative Board and, following a decision on the procedure for deliberations, express their views on the report (Program ve İdare Heyeti Raporu, *Son Posta*, June 20, 1949; D.P. Büyük Kongresi Bu Sabah Ankara'da Açılıyor, *Hürriyet*, June 20, 1949). The congress proceedings were also to be conducted through six commissions: the Program Commission, Bylaws Commission, Accounts and Budget Commission, Requests Commission, Main Issues Commission, and Appeals Commission for Decisions of the Central Board of Honor (Koçak, 2016, pp. 522-523). On the day before the deliberations began, the DP General Administrative Board had prepared and distributed to the delegates a detailed 47-page report covering its activities during the preceding two and a half years. The first 16 pages of the report dealt with the party's political activities, while the final section contained letters, declarations, and statements (Müstakil Demokratlar Umumi Kongrede Konuşabilecekler, *En Son Dakika*, June 18, 1949; D.P. Kongresi Yarın Toplanıyor, *Bugün*, June 19, 1949).

According to the congress program, the sessions were to begin with the reading of the General Administrative Board's report. When Bayar took the podium to present the report, he was greeted by sustained and enthusiastic applause from the delegates. This reception suggested from the outset that the founding cadre enjoyed substantial support within the party and provided an early indication of the direction in which the congress was likely to proceed (D.P.'nin Büyük Kongresi Dün Ankara'da Toplandı, *Hürriyet*, June 21, 1949; D.P. İkinci Büyük Kongresi, *Bugün*, June 21, 1949).

In the General Administrative Board's report, Celâl Bayar outlined the founding principles and political objectives of the Democrat Party and assessed the developments that had taken place between the two Grand Congresses. He argued that, although the misguided policies of the ruling government had occasionally generated serious political crises, the Democrat Party's measured approach had prevented the political struggle from deviating from its natural course (Bayar Dün İkinci Büyük Kongrede İdare Kurulu Raporunu Okudu, *Son Posta*, June 21, 1949). This emphasis reflected Bayar's effort to present the Democrat Party not merely as a political organization opposed to the ruling party, but as a responsible opposition force committed to preserving the stability of the political regime.

The Declaration of July 12 held particular significance in the report. Bayar viewed the declaration as an incomplete yet forward-looking and promising move; he regarded the fall of the Recep Peker government, the lifting of martial law, and the implementation of-albeit limited-changes to electoral legislation as small but positive outcomes of this process. However, the government's failure to repeal anti-democratic laws, to draft a new electoral law ensuring election security, and to separate the offices of the head of state and the party leader constituted the most significant obstacles to the democratization of the political regime (D.P. Kongresinde Okunan Raporun Metni, *Demokrat İzmir*, June 21, 1949; İkinci Büyük Kongrede C. Bayar'ın Okuduğu Rapor, *Hürriyet*, June 21, 1949). While acknowledging the declaration's shortcomings, Bayar considered it a major achievement that secured the Democratic Party's recognition as a legitimate political actor (Tanyeli & Topsakaloğlu, 1958, pp. 140-141).

One of the most striking aspects of the report was the marked contradiction between the criticisms leveled at the ruling government and the approach taken toward internal party opposition. On one hand, Bayar expected the government to establish conditions for democratic competition; on the other, he characterized dissidents within the Democratic Party not as representatives of legitimate divergent views, but as subversive elements attempting to undermine party unity. The fact that a significant portion of the report was devoted to the activities of the intra-party opposition revealed that the congress was viewed not merely as a platform for determining the political strategy to be adopted against the ruling power, but also as a venue for resolving the internal power struggle. Indeed, Bayar placed the primary responsibility for the failure to implement the Hürriyet Misakı (Charter of Liberty) squarely on the intra-party opposition, arguing specifically that the authority to withdraw from Parliament had been exploited by the dissidents (Bayar'ın Kongrede Söylediği Nutuk, *Bugün*, June 21, 1949).

Indeed, the delegates' cheering and repeated cries of "bravo" in response to Bayar's remarks concerning the opposition demonstrated that the intra-party opposition had already been marginalized (Erdoğan et al., 2021, p. 330). Consequently, the Second Grand Congress both reinforced the Democrat Party's democratic demands directed at the ruling power and consolidated the authority of the party headquarters over the organization. At the same time, however, this development revealed a significant contradiction between the Democrat Party's outward-facing political rhetoric and its approach to internal opposition.

The question Bayar posed at the conclusion of his speech outlined the political approach that would subsequently provide the basis for the "National Guarantee Oath." The question of how the Democrat Party should respond if anti-democratic laws remained unchanged, the electoral law failed to provide adequate judicial safeguards, and the methods employed in the July 21, 1946 elections were repeated was left explicitly to the discretion of the congress (Demokrat Parti Kongresini Meşgul Eden Büyük Dava, *Tasvir*, June 22, 1949). The concluding section of Bayar's speech also guided the deliberations of the Commission on Major Issues and established the framework for the political position to be adopted by the congress. The headquarters appears to have felt compelled to adopt a more assertive position in responding to the claims of the intra-party opposition and dispelling allegations of collusion (Koçak, 2016, p. 528).

As the report demonstrates, the General Administrative Board Report revealed both the boundaries of the Democrat Party's conception of democracy and the tensions inherent within it. On the one hand, the report articulated democratic demands, including the holding of free and fair elections, the peaceful transfer of power through the electoral process, the repeal of anti-democratic legislation, and the separation of state and party administrations. On the other hand, it endorsed measures aimed at marginalizing or suppressing internal opposition. In this sense, rather than embracing a pluralistic and liberal conception of democracy, the General Administrative Board advanced a more limited form of democratization centered primarily on free elections and the transfer of political power. Thus, although the report articulated substantial demands for the establishment of a democratic political regime, its approach to intra-party relations revealed significant limitations in its conception of internal democracy.

The second day of the congress began with procedural debates. The congress adopted the "Report of the Commission on the Procedure of Congress Proceedings," which had been referred to the commission on the previous day, largely in its original form, with the exception of the provisions limiting each delegate's speaking time to five minutes. It also rejected the provision granting preferential speaking rights to the chairman and members of the General Administrative Board on the grounds that it was undemocratic (D.P.nin Kongresi, *Ankara*, June 22, 1949). Thus, following a session that had lasted a day and a half, the congress finally proceeded to the discussion of the General Administrative Board's activity report. The long queues of delegates waiting to address the

presiding board testified to the intense interest surrounding the proceedings. By the time of the Second Grand Congress, however, the amateur spirit that had characterized the First Grand Congress had largely disappeared; the delegates had evolved into professional politicians operating in accordance with the practical realities of political competition. Indeed, in this respect, the Democrat Party appeared increasingly prepared to assume governmental responsibility (Erdoğan et al., 2021, p. 331; Emeç, June 24, 1949, p. 1).

The debates on the report on the second day of the congress centered on a question posed by the Chairman of the Democrat Party to the delegates: What course of action should a party that had adopted the principle of operating as an opposition within the legal framework pursue when confronted with such circumstances? The chairman's question opened a broader discussion about the extent to which adherence to legal and constitutional boundaries could be maintained in an environment where political rights could not be effectively exercised. Sıtkı Yırcalı argued that, under such circumstances, the nation would exercise its right to legitimate self-defense and punish those responsible itself. Mehmet Erçetin, meanwhile, stated that those who interfered with the will of the electorate should be treated in the same manner as perpetrators of sexual assault, while Rauf Onursal characterized any interference directed against the opposition as tantamount to a change of regime. The emphasis placed by Yırcalı, Erçetin, and Onursal on "legitimate self-defense," "taking the law into one's own hands," and "regime change" indicates that the delegates regarded interference with the electoral process not merely as a violation of electoral law, but also as a matter with broader implications for the legitimacy of the political regime (D.P. Genel Kongresi, *Anadolu*, June 22, 1949).

Another dimension of the debates concerned the July 12 Declaration. Istanbul delegate Kazım Yurdakul expressed his disillusionment with the document, arguing that it had failed to find any practical application and proposing, "Let us burn this declaration and announce to the entire nation that it is no longer in force." Ali Çetin, meanwhile, attributed direct responsibility for the declaration's failure to be properly implemented to İsmet İnönü. He argued that, despite the absence of adequate domestic legal provisions, a right to resist oppression could be derived from the regulations of the United Nations, to which Turkey was a party. The search for political compromise had thus increasingly given way to expressions of mistrust and confrontational rhetoric. Moreover, the sustained and emphatic applause that greeted Çetin's speech suggests that dissatisfaction with the ruling power had become a significant source of collective sentiment within the congress. The language employed by the delegates likewise indicates that the July 12 Declaration had failed to generate sufficient support among the DP's grassroots (Presidency of State Archives, Republic Archives, 490.0.0.0, 438, 1817, 1/2, June 28, 1949; Büyük Kongrenin İkinci Günü Çok Hararetili Oldu, *Son Posta*, June 22, 1949; D.P. Kongresinin İkinci Günü, *Bugün*, June 22, 1949). As the congress minutes reveal, the delegates participated in the proceedings with a pronounced sense of horizontal equality, voicing criticisms on a wide range of issues, from the government's failures to the alleged betrayals of party hardliners. Some delegates also addressed the issue of the dissidents. Kütahya delegate Ömer Kuş, after expressing his shame that the seven individuals who were allegedly dividing the party were his fellow townsmen, harshly condemned the dissidents. Şeref Balkanlı, apparently alluding to Tahtakılıç, asked, "Can a victory ever be won with a wooden sword?" Sivas delegate Rifat Ördem, meanwhile, declared, "This nation will not even perform their funeral prayers..." Delegates from Burdur and Eskişehir likewise expressed strong condemnation of the dissidents (D.P. Kongresinin İkinci Günü Çok Hararetili Bir Şekilde Geçti, *Hürriyet*, June 22, 1949; D.P. Genel Kongresi, *Akşam*, June 23, 1949).

On the other hand, some delegates criticized the report, considering it incomplete and inadequate. For instance, Alaettin Nasuhoğlu criticized the General Administrative Board (GİK) report for adopting a defensive stance toward individuals who had engaged in slanderous activities while distancing themselves from the party ranks. He also argued that the sections of the report

addressing allegations of “collusion” (muvaazaa) were insufficient (D.P. Kongresinin İkinci Günü, Bugün, June 22, 1949). Hulusi Köymen criticized the legislative activities of the party’s MPs, while Ziya Şaşmaz objected to the report’s failure to devote sufficient attention to the names of those who had been expelled from the party. As the speeches demonstrated, the report had become more than a mere account of the party’s activities; it had also become a political instrument through which delegates could question the party leadership, voice their criticisms, and seek to influence its political direction (D.P. Kongresinin İkinci Günü Çok Hararetli Bir Şekilde Geçti, *Hürriyet*, June 22, 1949). On the second day of the congress, after 250 delegates had addressed the assembly, the proposals concerning the report were referred to the Commission on Major Issues, and the day’s proceedings were brought to a close (Emeç, June 23, 1949, p. 1).

Delegates continued to express their views on the report on the third day of the congress. Their speeches extended beyond technical intra-party matters and addressed broader political issues, including electoral security, anti-democratic legislation, government pressure, the conduct of party MPs, the strengthening of the party organization, and the strategy to be pursued in the political struggle against the ruling People’s Party. Some delegates sharply criticized the cautious policy pursued by the General Administrative Board, arguing that the Democrat Party should adopt a more decisive approach rather than confining its opposition to a cautious policy conducted strictly within legal boundaries. In this sense, they advocated a more assertive form of opposition within the existing legal order rather than a radical departure from it (Emeç, June 23, 1949, p. 1). Istanbul delegate Esat Çağa criticized the General Administrative Board’s moderate stance and argued that the time had come for the party’s MPs to withdraw from Parliament. Ekrem Baysal called for the rejection of the July 12 Declaration, while Abbas Sayar attributed full responsibility for the failure to implement the *Hürriyet Misakı* (Charter of Liberty) to what he characterized as the incompetence of the General Administrative Board (D.P. Kongresinde Hava Sertleşiyor, *Hürriyet*, June 23, 1949). As the congress minutes reveal, the proceedings had thus evolved from a routine discussion of the activity report into a significant forum for debating the political strategy to be pursued in the party’s struggle against the ruling power.

On the other hand, the delegates’ views on electoral security extended beyond conventional demands for freedom of expression and, in some instances, developed into confrontational rhetoric involving threats and calls for retaliation. A recurring theme in these speeches was the assertion that, if the ruling power failed to ensure electoral security, the opposition could resort to active resistance or even revolutionary action. For instance, Hüseyin Balık (Zonguldak) declared, “We will revolt”; Pertev Aral stated, “If necessary, we will die and kill”; and Arif Hanoğlu remarked that, if necessary, they would send their opponents to the gallows. Such statements framed violence as a possible course of political action under certain circumstances (Albayrak, 1992, pp. 332-334; D. Parti Kongresi, Akşam, June 23, 1949). In this respect, violence was not presented in these speeches as categorically incompatible with democratic politics, but rather as a potential means of resistance in the event that electoral rights were denied or the electoral process was subjected to coercion.

The threatening language expressed at the congress reportedly caused concern within government circles. At the same time, however, the delegates’ statements appear to have been intended primarily to convey that the party organization would respond more resolutely if elections were once again conducted under conditions of coercion. Nevertheless, the presence of such rhetoric within a political movement that publicly emphasized electoral competition and constitutional methods revealed a significant tension between its commitment to democratic procedures and the forms of political resistance contemplated under adverse circumstances. This tension was further underscored by the fact that the delegates’ violent rhetoric was repeatedly met with applause and cheers from other members of the congress (D.P. Kongresinde Hava Sertleşiyor, *Hürriyet*, June 23, 1949). Furthermore, rather than devoting extensive attention to broader national issues, the congress

largely focused on narrower questions concerning inter-party relations and conflicts among political personalities (Karakuş, June 23, 1949, p. 3).

However, the increasingly confrontational and defiant rhetoric at the congress elicited a strong reaction from government circles. While the congress was still in session, the People's Party criticized what it regarded as excessively harsh attacks on the government. In a statement to journalists, Deputy Prime Minister Nihat Erim called on members of the Democrat Party to exercise restraint, warning that those who challenged the laws would find the state itself standing against them (Emeç, June 26, 1949, p. 1; D.P. Kongresi Karşısında C.H.P.liler, *Vatan*, June 24, 1949). According to Erim, "if political parties and individuals... were to show an inclination to disregard laws they deemed unconstitutional, there was no doubt they would face authorities deriving their powers from the Constitution and the laws. Adherence to established laws and regulations was the primary prerequisite for democracy, liberty, and a humane existence" (Nihat Erim'in Çok Önemli Demeci, *Ulus*, June 24, 1949; Demokrat İymalarına Hükümetin Cevabı, *En Son Dakika*, June 23, 1949).

Members of the People's Party likewise argued that the opposition's mode of criticism was incompatible with democratic political practice. Some went further by likening the political strategy pursued by the opposition toward the government to Moscow's policy toward Turkey. From this perspective, they argued that the Democrat Party's confrontation was directed not merely against the government or the ruling party, but against the fundamental principles of the political regime itself (İllallah, *Akşam*, June 23, 1949).

The *Anadolu* newspaper expressed particularly strong opposition to the calls for revolution voiced at the congress. Declaring that it was not intimidated by what it characterized as the ravings and clamor of the "fake heroes" at the congress, the newspaper argued that the government would not succumb to what it described as a trap set by adventurist politicians. Meanwhile, in his column in *Ulus*, Yavuz Abadan, after discussing the sensitivity of the international political context, argued that the revolutionary atmosphere at the congress was incompatible with patriotism and stated that the Democratic Party would bear full responsibility for any consequences arising from such developments (Gazeteler, *Akşam*, June 25, 1949; D.P. Kongresi Karşısında C.H.P.liler, *Anadolu*, June 23, 1949).

The Second Grand Congress of the Democrat Party reconvened on June 24 to deliberate on proposed amendments to the party's statutes and program, discuss the budget report, and, most importantly, vote on the Honor Board's decision to expel certain members of Parliament. On the fifth day of the congress, the Presiding Board gave the floor to delegates who had not yet had an opportunity to speak. Some delegates complained that the report did not provide sufficient information on the proposed amendments to the party statutes and on the party's financial situation, while others criticized the extensive attention devoted to the intra-party opposition as unnecessary. Thus, the General Administrative Board's report appeared overly concise to some delegates and excessively detailed to others, depending on the issues they considered significant. After hundreds of delegates had addressed the congress, the Presiding Board once again gave the floor to Celal Bayar to respond to the criticisms raised during the proceedings.

In his speech, Bayar referred to the July 12 Declaration for the final time, stating: "At the time of this declaration, we were faced with two paths. One was the path of revolution-the path of turmoil and insurrection. The second was the path of stability-a path that, while difficult and potentially time-consuming, maintained the country's stability. Placing our trust in you, we chose the second path..." In this formulation, Bayar presented the Democrat Party's choice as one between revolutionary action and a course of political stability pursued within the existing order. His remarks thus emphasized the party's preference for patience and stability over rebellion and revolutionary action, while implicitly reaffirming its commitment to pursuing political change through constitutional and democratic means (Eroğul, 1970, p. 47; Demokrat Parti Kongresi'nde 4'üncü Gün,

En Son Dakika, June 23, 1949; Bayar'ın Kongredeki Tenkitlere Cevabı, *Hürriyet*, June 24, 1949; C. Bayar'ın Tenkitlere Cevabı, *Bugün*, June 24, 1949). However, Bayar's statements indicated that the party would not content itself with merely passive resistance. He stated that a more active political struggle would be pursued against the government should the commitments set out in the declaration remain unfulfilled, while nevertheless advocating a more moderate approach to the methods through which such a struggle should be conducted. Thus, although the chairman and the delegates broadly shared the same objectives, they differed in their proposed methods of pursuing them: whereas some delegates envisaged active resistance, Bayar emphasized a more measured and democratic response within the bounds of the law. Addressing the issue of secularism in his speech, Bayar reaffirmed the party's opposition to the instrumentalization of religion for political purposes, while arguing that the religious freedoms extended to other faiths since the Tanzimat era should likewise be granted to the nation's own religious community (Bayar Dün Kongrede Bütün Sualleri Cevaplandırdı, *Son Posta*, June 24, 1949). Following Celal Bayar's address, the General Administrative Board Report was put to a vote and unanimously adopted (Umumi İdare Heyeti Raporu İttifakla Kabul Olundu, *Vatan*, June 24, 1949). Consequently, contrary to the expectations of the intra-party opposition, the Second Grand Congress averted a split within the party. Rather than weakening the legitimacy of the party headquarters, the congress instead reaffirmed, with renewed emphasis, the political course pursued by the party leadership.

The afternoon session of the congress focused on the report of the Petitions Commission. The demands set out in the Petitions Commission Report demonstrated that the congress approached democratization as part of a broad legal, political, and social program. Delegates called for the drafting of a new electoral law that would ensure the effective expression of the national will and incorporate judicial safeguards; amendments to legislation concerning forests, population registration, and land titles; the abolition of certain privileges granted to civil servants; the elimination of imprisonment for tax debts; and the restructuring of the tax system according to principles of equity. In addition, proposals submitted to the congress included limiting *étatisme* (state-led economic policy) in order to strengthen private enterprise and reducing the number of members of Parliament. Some delegates also advocated measures to foster a stronger sense of solidarity and belonging among party members, such as encouraging DP members wearing the party badge to greet one another when encountering each other in the street, even when they were strangers. The final section of the report stated that the government, described as "now weary and ailing," should promptly yield its place to its rightful owner: the nation (Kongre Genel İdare Kurulu Raporunu İttifakla Kabul Etti, *Son Posta*, June 24, 1949).

One of the most significant issues debated at the congress concerned the status of the MPs who had been expelled from the party. According to Toker, the delegates were fundamentally opposed to a split within the party and believed that its internal disputes could be resolved through reconciliation. However, as Koçak noted, achieving genuine reconciliation amid such intense internal conflict was extremely difficult, if not impossible (Koçak, 2016, pp. 531-532). Indeed, on June 24, the congress voted to uphold the Central Disciplinary Board's earlier decision to expel Kemal Silivirili, Ali Rıza Kırsever, Haydar Aslan, Behçet Gökçen, Şahin Laçın, Asım Gürsu, Mehmet Aşkar, Ahmet Çınar, Bahaettin Öğütmen, and Mehmet Öktem, while overturning the decision against Mithat Şan and Mehmet Hakyemez (Kandemir, 1956, p. 105; İtirazları Tetkik Komisyonunun Raporu, *Son Posta*, June 24, 1949; Demokrat Parti Kongresi Dün Çalışmalarını Hızlandırdı, *Son Posta*, June 25, 1949). The decision thus effectively brought the intra-party opposition to an end and left little room for its reconstitution within the party.

On the fifth day of the congress, following the approval of the financial and budget reports and the ratification of the expulsion decisions, the delegates proceeded to elect the General Administrative Board (D.P. Kongresi Dünkü Toplantıda Seçim Yapıldı, *Bugün*, June 25, 1949). The election, which lasted approximately four hours, resulted in the re-election of Bayar as chairman,

with 901 of the 917 votes cast. Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Refik Koraltan, Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, Refik Şevket İnce, Samet Ağaoğlu, Sıtkı Yırcalı, Hulusi Köymen, İhsan Şerif Özgen, Üzeyir Avunduk, Nuri Özsan, Celal Ramazanoğlu, Kâmil Gündeş, and Kemal Özçoban were elected as members of the General Administrative Board (Temuçin, 1949, p. 7; D.P. Kongresinde Dün Seçim Yapıldı, *Hürriyet*, June 25, 1949; Yeni Genel İdare Kurulu, *Zafer*, June 25, 1949). As these results indicate, the new General Administrative Board was once again composed largely of the party's founders and their close associates. The following day, Fuat Hulusi Demirelli, Ekrem Üstündağ, Fikri Apaydın, Hamit İnce, Salamon Adato, Eyüp Sabri Hayırlıoğlu, L. Divanoğlu, Hasan Polatkan, Ahmet Veziroğlu, Cevat Mimaroğlu, and Zühtü Velibeşe were elected to the Board of Honor through a secret ballot and secret counting procedure (D.P. Kongresinin Kapanış Tafsilatı, *En Son Dakika*, June 26, 1949).

2. Amendments to the Party Statute and Program

At its final session on June 25, the Second Grand Congress of the Democrat Party (DP) enacted significant amendments to the party's statute and program. Given the political crises the DP had experienced and was continuing to confront, the importance of its internal regulations was particularly evident. The 1946 statute consisted of a framework text comprising 48 articles, leaving many issues concerning the organization and functioning of the party unaddressed (Koçak, 2016, pp. 65-69, 550). The 1947 statute was more comprehensive than its 1946 predecessor. Through the 1947 amendments, the Democrat Party introduced new provisions concerning the functioning of its parliamentary group and internal discipline. Nevertheless, the 1947 text remained less rigorous and systematic than the version adopted in 1949 (Koçak, 2013, pp. 273-282). Although the scope of disciplinary measures was expanded in 1947, the relevant provisions were not yet as clearly defined as they would become in 1949. The 1949 amendments transformed the Honor Board into a more elaborate, three-tiered disciplinary structure and established a more centralized and hierarchical organizational framework designed to strengthen the General Headquarters' oversight of the party. The amendments also introduced a "High Honor Board" tasked with supervising both the General Administrative Board and the Central Honor Board (Demokrat Parti Tüzük ve Program, 1949, pp. 16-22; D.P. Kongresinde Dün Seçim Yapıldı, *Hürriyet*, June 25, 1949). Furthermore, the 1949 Statute introduced new disciplinary measures, including temporary expulsion. These changes appear to have been shaped by the party's recent experiences, as earlier developments had generated prolonged debates over disciplinary matters. The need to address existing gaps by drawing on lessons from past experience was therefore increasingly apparent (Koçak, 2026, p. 553). Consequently, the range of conduct defined as grounds for disciplinary action under the 1949 Statute was considerably broader than that specified in the 1946 version. For example, while the 1946 Statute provided for disciplinary action against members who ran as independent candidates or campaigned for other parties without authorization from the party, the 1949 Statute expanded the scope of punishable conduct to include such acts as abusing the party's influence, disrupting its internal order and functioning, and engaging in personal attacks (Demokrat Parti Tüzük ve Program, 1949, pp. 17-18). In this respect, the 1949 amendments established a broader and more flexible framework for regulating and disciplining intra-party dissent.

In the 1949 Statute, Article 20, which regulated the powers and responsibilities of the General Administrative Board, was expanded to grant the board authority to oversee party organizations and, when necessary, replace their administrators (Demokrat Parti Tüzük ve Program, 1949, p. 14). The significant innovation, however, was that this authority was reinforced by specific enforcement mechanisms. Furthermore, the authority to interpret the statute directly, which had previously been vested in the General Administrative Board under the 1946 Statute, was transferred to the High Council of Honor. The congress also reorganized the responsibilities of the administrative boards, making compliance with the decisions of the General Administrative Board mandatory. In addition, local party administrative boards were prohibited from issuing statements concerning the

party's general political policy or from severing communication with higher-level boards in any manner. This represented a significant tightening of the rules governing relations among party organs. The new provisions indicate that the party headquarters sought to ensure greater coordination among administrative boards and to prevent disruptions to the internal hierarchy of the party organization (Koçak, 2016, p. 554).

The 1949 Statute also made it more difficult for the intra-party opposition to use party congresses as a means of challenging the party leadership. The provisions governing congresses in the 1946 Statute had been comparatively simple. In 1949, however, regulations concerning the convening of congresses, the issuing of invitations, the preparation of membership lists, procedures for submitting objections, voting methods, and the powers of the congress chairperson were comprehensively revised (Demokrat Parti Tüzük ve Program, 1949, pp. 11-13). Under the revised regulations, the number of party delegates was also reduced by half. According to Öztürkci, this reduction in the number of delegates enabled the Headquarters to exercise greater control over the congress by limiting the scope of political participation (Öztürkci, 2019, p. 296).

The 1949 Statute introduced new criteria and procedures for party membership. Whereas the sponsorship of only two party members had been sufficient to apply for membership under the 1946 Statute, the 1949 Statute established a more formalized admission process. This process included an investigation by the local branch executive committee, approval by the district executive committee, registration in the membership roll, the issuance of a membership card, and the filing of the relevant documentation. Moreover, having previously been expelled from the party was explicitly established as a ground for exclusion from membership (Parti Tüzüğü, 1949, p. 7). The readmission of individuals who had previously resigned from the party was likewise made subject to written authorization from the provincial executive committee, following consultation with the district executive committee, and was conditional upon the resignation having been based on a compelling and legitimate reason (Demokrat Parti Tüzük ve Program, 1949, pp. 8-9; D.P. Tüzüğü İçin Yapılan Tadil Teklifleri, *Tasvir*, June 22, 1949).

The 1949 Statute also altered the organizational structure of the Parliamentary Group. Under the new provisions, if the party chairman was a Member of Parliament, he would automatically serve as chairman of the Parliamentary Group as well. Furthermore, members of the group were prohibited from acting contrary to decisions adopted by the group. The Parliamentary Group was thus placed within a more systematic and disciplined organizational framework (Demokrat Parti Tüzük ve Program, 1949, pp. 36-39).

The Second Grand Congress also amended the financial provisions of the Statute, seeking to bring the party's sources of revenue under greater organizational control. Taken together, these amendments indicate that, compared with the more fluid organizational structure of its founding period, the Democrat Party had adopted a more centralized, hierarchical, and disciplined structure by 1949. The experience of intra-party opposition appears to have been an important factor underlying these institutional changes. The delegates also decided that the Grand Congress would be held every two years, that the date of the congress would be communicated to local organizations two months in advance, that the number of delegates would be reduced, and that the party chairman would be required to resign from the chairmanship if elected President of the Republic (İkinci Büyük Kongre Sona Erdi, *Son Posta*, June 26, 1949).

According to Ağaoğlu, the most significant innovation introduced by the Second Grand Congress with regard to the party's statute and program was the provision that "the party chairman would step down from the chairmanship if elected President. This was the first serious step taken in our democratic history toward a system of impartial presidency" (Ağaoğlu, 2013, p. 339). This provision was thus presented by Ağaoğlu as an important institutional step toward separating the party leadership from the office of the presidency.

On the other hand, Bayar's proposal to allocate a 20 percent quota to the party headquarters in the selection of parliamentary candidates was initially rejected by the delegates on the grounds that it could encourage sycophancy. Following Bayar's insistence, however, the proposal was unanimously adopted. It was consequently decided that local party organizations would determine 80 percent of the parliamentary candidates, while the remaining 20 percent would be selected by the General Administrative Board (Eroğul, 1970, p. 48; D.P. Kongresi Sona Erdi, *Hürriyet*, June 26, 1949; İkinci Büyük Kongre Sona Erdi, *Son Posta*, June 26, 1949).

The Second Grand Congress also introduced several amendments to the party program. While the DP's 1946 Program emphasized democratization, the rule of law, and private enterprise, the 1949 Program retained this general framework while presenting it in a more detailed form, with greater emphasis on social issues and the exercise of political power. The 1949 Program suggests that the DP had developed into a center-right political party with a distinctly conservative-liberal orientation, emphasizing private enterprise, opposing excessive bureaucratic intervention, and appealing particularly to peasant and producer groups, while also accepting a conception of social rights subject to certain limitations. Whereas the DP had primarily articulated its fundamental principles in 1946, by 1949, as it moved closer to political power, it had begun to formulate policies directed toward the government and specific economic sectors.

The party nevertheless retained the general outlines of its democratic framework, although its discourse on democracy underwent a significant transformation. Democracy was no longer articulated solely as a language of opposition directed against the CHP; it increasingly developed into a broader political discourse that sought to appeal to the party's social base. There was no fundamental change in the DP's conception of *étatisme* (state-led economic policy) in the 1949 Program. Nevertheless, the party increasingly emphasized a limited and pragmatic form of *étatisme* that was oriented toward economic development without excluding private enterprise. As noted above, the DP had not rejected the CHP's approach to *étatisme* in its 1946 Program. On the contrary, it had regarded state intervention in the economy as necessary for a country such as Turkey, given its limited capital accumulation, incomplete industrialization, and substantial need for infrastructure. This conception of *étatisme*, however, did not envisage ideological or permanent state ownership; rather, it was presented as a temporary necessity arising from prevailing economic conditions.

Consequently, rather than introducing an entirely new conception of *étatisme* in 1949, the DP shifted from an understanding of limited and rational state intervention toward a more pronounced preference for a market-oriented economy and private enterprise. *Étatisme*, which had been regarded in 1946 as an essential instrument of economic development, was more explicitly circumscribed in the 1949 Program in favor of market mechanisms and private enterprise, including, to some extent, the transfer of state activities to the private sector (Demokrat Parti Programı, 1946, p. 5; Demokrat Parti Tüzük ve Program, 1949, pp. 51-52). In this context, Article 48 of the 1949 Program emphasized the importance of promptly transferring state-established enterprises that were not considered strategically significant to the private sector (Demokrat Parti Tüzük ve Program, 1949, p. 62).

The most significant change introduced by the 1949 Program concerned the redefinition-or, more precisely, the expansion of the scope-of secularism. The more classical republican interpretation reflected in the 1946 Program gave way in 1949 to a more liberal understanding. By developing a conservative-liberal interpretation in contrast to what it presented as the CHP's negative or restrictive conception of secularism, the Democrat Party rejected the notion that secularism was synonymous with hostility toward religion. In this respect, the DP sought to move away from what it regarded as the positivist dimension of the CHP's understanding of secularism and to reinterpret the principle within a broader framework of religious freedom (İkinci Büyük Kongre Sona Erdi, *Son Posta*, June 26, 1949).

A second major innovation introduced in 1949 concerned religious education and the training of clergy. The new program called for the development of a substantive curriculum for religious instruction and advocated granting academic institutions devoted to religious studies, such as a faculty of theology, an autonomous status within the university system (Demokrat Parti Tüzük ve Program, 1949, pp. 50-51). Another important innovation was the recognition of the right to strike for labor unions. Whereas the 1946 Program had referred primarily to the organization of trade unions, the 1949 Program explicitly recognized the right to strike, thereby giving greater institutional substance to the unions' bargaining capacity (D. Parti Kongresi Kapandı, *Tasvir*, June 26, 1949; Demokrat Parti Tüzük ve Program, 1949, p. 49).

Although these changes were grounded in a liberal conception of individual and collective rights, the relevant provisions also reflected concerns about the politicization of organized labor and the potential development of a socialist, class-based movement. Thus, while seeking to expand the scope of certain social and political freedoms, the DP simultaneously sought to regulate their exercise by stipulating that such rights should remain separate from explicitly political objectives. This approach suggests that the party's conception of labor rights was shaped not only by an interest in expanding workers' freedoms but also by concerns about their potential political mobilization. Furthermore, the section of the party program addressing social issues included provisions concerning paid holidays and leave for workers (Demokrat Parti Tüzük ve Program, 1949, p. 74).

3. The National Guarantee Oath

On the final day of the congress, the delegates deliberated on the report prepared by the Commission on Fundamental Issues. As at the First Grand Congress, the Democrat Party had established a special working group, designated the "Commission on Fundamental Issues," to formulate the fundamental principles that would guide the political regime. Adnan Menderes chaired the commission, while Mükerrrem Sarol served as its rapporteur and spokesperson. Bayar later described the commission's working process as follows:

"Menderes was in frequent contact with me; he would summarize the situation, convey the tense atmosphere within the commission, and seek my views. The delegates were in a whirlwind of excitement. Their patience had run out, and this time, they appeared determined not to let their votes be stolen, come what may. Admittedly, good sense prevailed; they were united in the resolve to continue the struggle within the legal framework. Yet, if the election results were to be overturned once again through ballot-box chicanery despite all this, then there was little point to such virtue" (Bozdağ, 1986, p. 98).

On the final day of the congress, the Commission on Key Issues prepared a brief report consisting of two articles. The first article, entitled the "Pledge of National Assurance," stated that violations of electoral laws would not be tolerated and that, should such violations occur, all citizens whose rights were infringed upon would engage in a struggle within the framework of the Constitution and the law, exercising their right to legitimate self-defense. The second article noted that the People's Party might interpret the congress's decisions as a call for revolution; it emphasized, however, that the intended meaning was not the forcible alteration of the existing political and social order, but rather the defense of legitimate rights and the principle of legitimacy. The final sentence of the report stated that, should the government fail to meet these expectations, it would assume the "grave and historic responsibility of incurring the national hostility that serves as the expression of the national conscience" (D.P. Kongresi Sona Erdi, *Hürriyet*, June 26, 1949; D. Parti Kongresi, *En Son Dakika*, June 25, 1949). In other words, the report declared that the government would be held responsible for the serious consequences that might arise if it once again resorted to the methods employed in the 1946 elections.

As the text indicates, the National Guarantee Oath was presented in the Report of the Commission on Key Issues and was grounded in the principle of remaining faithful to the Charter of Liberty adopted at the First Grand Congress. The text was essentially structured around the principles of electoral security, the free expression of the national will, the protection of political rights, and the notion of legitimate resistance to unlawful interference. The commission asserted that the government was obliged to safeguard the will of the people, the source of political power, and stated that citizens would be entitled to legitimate self-defense against a government that violated these rights. At the same time, it defined the basis and limits of such self-defense within the framework of the Constitution and the law. Thus, rather than calling upon citizens to undertake unrestricted or undefined forms of action, the text advocated a form of legitimate resistance grounded in fundamental legal principles.

The second article of the report characterized the course of action envisaged by the Democrat Party as defensive rather than aggressive. The phrase “defense of legitimate rights and legitimacy” located the basis for such action not in the party’s own initiative, but in an actual or anticipated violation of rights. In this context, the rationale presented for political action was not the seizure of power or the forcible alteration of the political system, but the protection of rights that citizens were already recognized as possessing. Consequently, the party framed its potential political response not as an initial act of aggression, but as a reaction necessitated by unlawful interference. Nevertheless, despite the defensive character of the text, the language employed was exceptionally forceful. Expressions such as “legitimate self-defense,” “national hostility,” and “grave and historic responsibility” conveyed a strong determination to respond rather than an intention to remain passive in the face of political interference.

The “National Guarantee Oath” (*Millî Teminat Andı*), prepared by the Commission on Key Issues, was unanimously adopted by the delegates (Aydemir, 1979, p. 470). The final section of the report was directly adapted from the French Constitution of 1793 (Öztürkci, 2019, p. 254). As noted above, the report’s primary objective was to ensure that the national will could be freely expressed through democratic procedures by reforming the electoral law. However, the language employed in the report was at odds with the prevailing political atmosphere in the country. In this respect, the tone of the National Guarantee Oath did not differ fundamentally from that of the “Charter of Liberty” (*Hürriyet Misakı*). Although the text was admonitory in tone, its underlying purpose was essentially to reinforce the enthusiasm and commitment of the DP’s organizational base. Nevertheless, the language of the National Guarantee Oath was clearly more forceful and threatening than that of the earlier document.

According to Uran, the Democrat Party felt compelled to adopt such emphatic and stern resolutions in order to strengthen its members’ commitment to the party (Uran, 2007, p. 404). At the same time, this threatening tone enabled the Democrat Party to counter allegations of collusion more effectively (Çufalı, 2004, p. 136; Ağaoğlu, 2013, p. 338). Although Bayar and Menderes opposed the adoption of such a resolution-particularly at a time when relations between the parties were beginning to normalize-they were unable to prevent its adoption (Ağaoğlu, 2013, p. 337). Even Koraltan’s proposal to replace the word “hostility” with “national reaction” was rejected by the delegates (D.P. Kongresi, 1949, p. 107). The prevailing mood at the congress thus appears to have been reflected directly in the wording of the report. Nevertheless, Menderes intervened in the drafting process and succeeded in softening several of its harsher expressions.

The Second Grand Congress concluded with the closing speech delivered by Bayar on June 25, 1949. The atmosphere of revolt that had characterized the congress elicited a hostile reaction from ruling circles. The newspaper *Akşam* characterized the event as a “rebellious congress,” while *Anadolu* described it as a “congress of zealots” (Perde Kapandı, *Akşam*, June 26, 1949; *Gazeteler*, *Akşam*, June 26, 1949). According to Fevzi Akarçay of *Anadolu*, these “fake heroes of liberty,”

having insulted the government, the law, and individuals and having assumed the role of the oppressed and aggrieved within modern exhibition halls prepared and furnished for them by the government, simply returned home as if nothing had happened (June 25, 1949, pp. 1-2). Members of the People's Party likewise maintained that, throughout the congress, the Democrats had focused primarily on their own political advancement and future prospects rather than on the problems facing the country (İktidar Hevesi, *Akşam*, June 27, 1949). In his column in *Ulus*, Peyami Safa likened the congress to a street demonstration and described the delegates as "liberty-crazed agitators" who had exceeded the bounds of decency and moderation (June 26, 1949, p. 1). *Anadolu* likewise offered a sharply critical assessment of the congress, writing:

"The congress-to which great hopes and a sacred significance had been attributed-came and went much like a massive mountain slowly collapsing to transform into a tiny sand dune... It is impossible to compare the D.P.'s nationwide and 'historic' (!) congress even with the maturity and seriousness displayed by the smallest provincial congress of the C.H.P... It was not a congress, but merely a run-of-the-mill rally. And a rally, at that, dominated by vitriol rather than ideas, and by threats rather than criticism..." (Koca Dağ Bir Fare Doğurdu Sanırsınız, *Anadolu*, June 27, 1949).

Meanwhile, the Second Grand Congress not only unsettled the ruling power but also generated considerable disappointment among the intra-party opposition. Newspapers close to the Democrat Party emphasized the new era that the Second Grand Congress had ushered in, arguing that the event had reaffirmed the party's unity in the eyes of the public. According to these assessments, the congress's most significant achievement was to dispel concerns about the future of democracy and thereby bring greater clarity and a sense of security to political life. The congress was also presented as the strongest indication that the Democrat Party was moving toward political power as a united force, despite what these sources characterized as various plots, fabrications, accusations, and slanders (D.P. Kongresi Siyasi Hayatımızda Yeni Bir Devre Açtı, *Son Posta*, June 27, 1949; Fenik, June 27, 1949, pp. 1, 3). According to Baban, the congress had resolved the internal frictions within the party (Albayrak, 1992, p. 343; Baban, July 3, 1949, pp. 1, 5). He also regarded the congress as a new milestone not only for the Democrat Party but also for the country's democratic development, arguing that claims that the party was on the verge of dissolution had been decisively discredited (İkinci Kongreden Sonra Beliren Kanaat, *Tasvir*, June 27, 1949; Baban, June 5, 1949, pp. 1, 7). Similarly, Ahmet Emin Yalman interpreted the congress as marking a new phase in the process of democratization (*Vatan*, June 26, 1949, pp. 1, 5). Emeç likewise characterized the congress as a success and argued that the extreme rhetoric employed by some delegates did not commit the party to an official policy. In his view, the atmosphere of the congress underscored the fundamental distinction between the mentality associated with one-party rule and a democratic political outlook (June 28, 1949, pp. 1, 7).

Nevertheless, the outcome of the congress also strengthened the position of the party's founders. Although they had lost half of their parliamentary representatives, they succeeded in securing the adoption of their political approach by the broader party organization. In this respect, the congress concluded with the founders occupying a stronger and largely unchallenged position within the party.

4. Reactions to the National Guarantee Oath

The People's Party understood the message that the Second Grand Congress sought to convey to the ruling power. In the declaration, the opposition explicitly stated that it would not participate in elections unless a democratic electoral law was enacted. The People's Party, however, interpreted this position not as a legitimate demand concerning electoral security, but as a threat directed against the government. Consequently, its reaction to the "National Guarantee Oath" was highly critical. According to the CHP, the declaration amounted to a direct incitement to rebellion (Toker, 1970, p. 338). Pro-CHP media outlets likewise focused on the word "hostility" (*husumet*)

used in the text and referred to the declaration as the “National Declaration of Hostility” (Abadan, July 1, 1949, pp. 1-2).

Meanwhile, according to the memoirs of CHP Secretary-General Hilmi Uran, the manifesto, which he characterized as being in defiance of the law, disappointed İsmet İnönü. Uran noted that although the National Guarantee Oath provided an opportunity to dissolve the DP, Prime Minister Şemsettin Günaltay was unwilling to take such a step. Uran attributed this reluctance to the CHP’s commitment to maintaining a democratic political framework (Uran, 2007, pp. 405-406). Two days after the congress, the Prime Minister’s Office issued a stern statement declaring that the ideas expressed in the National Guarantee Oath were incompatible with the principles of law and state order, that the manifesto encouraged citizens to resort to unlawful means, and that such actions would lead to anarchy and foster hostility among citizens. The statement further noted that the government viewed the DP’s failure to appreciate the moderation with which the ruling power was approaching political affairs with astonishment and regret (Albayrak, 1992, p. 348). The government also drew attention to the dangers that could arise if citizens were to interpret and apply the law according to their own interests, opinions, and judgments (Kaan, 2021, p. 522). Furthermore, the statement declared that political organizations would under no circumstances be permitted to jeopardize the internal and external security of the citizenry by fostering an atmosphere of animosity and discord or by encouraging fratricidal conflict (Hükümetimiz Dün Akşam Bir Tebliğ Yayınladı, *Ulus*, June 28, 1949). The statement thus provided a clear indication of the seriousness with which the ruling party regarded the position articulated by the opposition under the title “National Guarantee Oath.”

As evident from the statements contained in the declaration, the government accused the Democrat Party of exploiting the electoral issue and of creating conditions conducive to anarchy in the country (Hükümetin Tebliği, *Tan*, June 28, 1949). The government also argued that the language employed in the “National Guarantee Oath” could pave the way for a political struggle characterized by violence and terror. Furthermore, it regarded the Democrat Party’s cultivation of hostility among citizens-and its characterization of such hostility as “national”-as an incomprehensible and potentially dangerous position. In this respect, the government’s response went beyond treating the text as an ordinary political declaration and instead recast the Democrat Party’s congress resolution as an issue concerning the security and stability of the political regime. The government thereby constructed a counter-narrative centered on the potential consequences of the resolution, while giving comparatively less attention to the opposition’s stated concerns regarding electoral security.

In response to the reactions emerging from government circles, Bayar issued a press statement the following day, June 28, 1949, arguing that the government had misinterpreted the declaration and stating that the DP’s primary objective was to prevent a recurrence of the irregularities observed during the July 21 elections. Bayar asserted that allowing violations of the rights and freedoms protected by the Constitution to go unchallenged would only encourage those responsible to repeat such violations (Kaan, 2021, p. 523). According to Bayar, the sole purpose of the National Guarantee Oath was to ensure the enactment of a new electoral law (C. Bayar’ın Cevabı, *Tan*, June 29, 1949).

In the face of the government’s attempt to portray the National Guarantee Oath as a threat, Bayar appears to have sought to construct a legitimizing narrative centered on electoral security by framing the issue within the context of the rule of law (Celal Bayar Hükümet Tebliğine Cevap Verdi, *En Son Dakika*, June 29, 1949; Demokrat Parti Dün Cevap Verdi, *Tasvir*, June 29, 1949). Furthermore, as his response indicates, Bayar confined himself primarily to providing a legal justification for the congress resolutions rather than escalating the confrontation by responding to the government’s strongly worded statement in equally confrontational terms (Celal Bayar Hükümet Tebliğine Cevap Verdi, *Yeni Sabah*, June 29, 1949).

Inter-party tensions were also reflected in the press. The pro-government press offered a semi-official defense that elaborated on the political rationale underlying the government's communiqué, portraying the government as a guarantor of democratization while presenting the opposition as a source of political tension. According to these accounts, an ill-defined concept such as "national hostility" could create an environment in which public officials might be singled out as targets. In his column in *Ulus* on June 30, Yavuz Abadan likened members of the Democrat Party (DP) to "weeds" on the nation's soil and accused them of directing "national hostility" toward members of the ruling party whom he portrayed as having saved the homeland (Albayrak, 1992, p. 350).

The *Ulus* newspaper interpreted the "National Guarantee Oath" as an attempt to introduce the practice of lynching into Turkey. According to the newspaper, similar preparations-including assassinations, rallies, manifestos, and inflammatory speeches-had also preceded the Bolshevik Revolution (*Tuttukları Yol, Ulus*, June 27, 1949). *Ulus* further likened Bayar's statements at the congress to Hitler's rhetoric, while other pro-government accounts compared the Democrat Party to the totalitarian regimes of Eastern Europe (Hükümet Bayar'ın Demecini İyi Karşılama, *En Son Dakika*, June 29, 1949; D.P. Beyannamesinin Uyandırdığı Akisler, *Tasvir*, June 30, 1949).

These reactions indicate that the pro-government press placed considerably greater emphasis on the potentially destabilizing implications of the National Guarantee Oath than on the Democrat Party's stated emphasis on law and constitutional order. By foregrounding themes such as terror, bloodshed among fellow citizens, and social unrest, these accounts framed the dispute increasingly in terms of public security and political stability rather than electoral reform and electoral security.

DP supporters, meanwhile, sought to mitigate the backlash by redefining the concept of "national hostility" in response to the government's communiqué. The pro-DP press argued that the government was deliberately distorting the meaning of the "National Guarantee Oath" and attempting to portray the DP to the public as a revolutionary party (Kapani, June 30, 1949, pp. 1, 4; Fenik, June 26, 1949, pp. 1, 3; Fenik, June 28, 1949, pp. 1, 3). Selim Ragıp Emeç of *Posta* regarded the government's reaction to the "National Guarantee Oath" as both hasty and exaggerated. He criticized the government for unnecessarily associating the congress with violence and insurrection in the absence of any concrete incident suggesting that the political tension would spill over into the streets (June 29, 1949, pp. 1, 7). In Emeç's view, the essence of democratic politics lay not in achieving unanimity, but in allowing competing views to contend with one another through legitimate political means. He also emphasized that the government should focus on preparing substantive reforms to ensure electoral security rather than issuing communiqués (July 1, 1949, pp. 1, 7).

Some contemporary press commentary likewise interpreted the government's communiqué as an attempt to overshadow the political significance of the congress (Halk Ne Diyor?, *Tasvir*, June 29, 1949). The Nation Party (*Millet Partisi*), for its part, accused both sides of contributing to the escalation of political tension (Hükümet Tebliği Nasıl Hazırlandı, *En Son Dakika*, June 29, 1949). According to this assessment, the government's disproportionate reaction to the congress resolutions had, rather than weakening the Democrat Party, placed it at the center of the political debate (Hikmet Bayur'un Değerlendirmesi, *Yeni Sabah*, June 29, 1949).

Despite this polarization, some newspapers adopted a more moderate approach to the issue, acknowledging the Democrat Party's role in the development of Turkish democracy while nevertheless regarding the wording of the "National Guarantee Oath" (*Millî Teminat Andı*) as ambiguous and problematic (*En Son Dakika*, June 29, 1949). For instance, *En Son Dakika* interpreted Bayar's statements at the congress as a form of assurance and suggested that the enactment of a new electoral law could replace "national hostility" with "national amity." Rather than condemning the

National Guarantee Oath outright, the newspaper argued that it should be understood as a temporary manifestation of tension within the democratic process (*En Son Dakika*, June 29, 1949).

Ali Naci Karacan, meanwhile, acknowledged that the congress had taken place in a democratic atmosphere but criticized the manner in which the Democrat Party had formulated the text, considering the language of the oath ambiguous (June 28, 1949, pp. 1, 5). Karacan further argued that there was no fundamental difference between the practical objectives pursued by the two sides; rather, the principal disagreement arose from the different meanings they attributed to particular political concepts and formulations (June 30, 1949, pp. 1, 5).

This divergence suggests that the ruling party and the opposition attached substantially different meanings to the same document. Whereas the CHP regarded the National Guarantee Oath as incompatible with the requirements of the rule of law, the DP presented it as a legitimate response to concerns over electoral security. Thus, while the government interpreted the expression “national hostility” as an expression of animosity and a potential threat, the Democrats presented it as a morally justified reaction to the violation or threatened violation of political rights.

The “National Guarantee Oath” triggered a new wave of political mobilization within both parties. In an effort to repair strained inter-party relations, İnönü held 26 rallies in just 23 days, during which he criticized the confrontational rhetoric adopted by the Democrat Party. At the rally in Ödemiş, the President stated that every necessary measure would be taken to ensure the security of the elections. He emphasized that the People’s Party had been responsible for introducing democracy to the country and would likewise be responsible for advancing and consolidating it. Furthermore, characterizing the Democrat Party’s political strategy as dangerous, he argued that such a politics of hostility was incompatible with democratic principles (Cumhurbaşkanımız Bayındır ve Ödemiş’te, *Ulus*, August 14, 1949; Cumhurbaşkanımızın Ödemiş’teki Nutku, August 15, 1949).

Bayar, like İnönü, also organized rallies to explain the issue to the party’s grassroots. At the İzmir rally, responding to İnönü’s accusations, Bayar stated that the Democrat Party had no intention of departing from legal channels; on the contrary, he emphasized that the party was making every effort to induce the government to act in accordance with the law (Hükümet Bayar’ın Demecini İyi Karşılamadı, *En Son Dakika*, June 29, 1949).

As stated in the “National Guarantee Oath” (*Millî Teminat Andı*), the Democrat Party did not participate in the by-elections held on October 16, thereby seeking to protest the government’s policies. Consequently, the drafting of a new electoral law became a primary priority for the ruling party (Kaan, 2021, p. 527). The political atmosphere shaped by these mutual declarations, however, did not persist for long. The ruling party first granted the opposition access to state radio and subsequently announced the formal abolition of the Independence Tribunals (Eroğul, 1970, p. 49). The new electoral law drafted by the government was submitted to the Grand National Assembly of Turkey (TBMM) on December 17, 1949 (Yeni Seçim Kanunu Meclise Verildi, *Son Posta*, December 17, 1949). The proposed law incorporated several of the principles demanded by the opposition, including a single-stage electoral system, secret voting with open counting, and judicial oversight of elections. Nevertheless, despite the opposition’s insistence on proportional representation, the government, following an intervention by Erim, retained the existing majority system. The new electoral law was ultimately adopted on February 16, 1950, with 336 votes in favor and 10 against (T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, February 16, 1950).

Thus, one of the most significant institutional outcomes associated with the National Guarantee Oath was the drafting and adoption of a new electoral law that introduced additional safeguards into the electoral process.

Conclusion

The Democrat Party's Second Grand Congress was not merely an ordinary gathering at which the intra-party opposition was brought to an end; it also constituted one of the most significant turning points in the political struggle between the government and the opposition in the period leading up to the 1950 elections. By dispelling concerns about the future of democracy, the congress brought greater clarity and a sense of security to political life and, at the same time, weakened claims that the party was on the verge of dissolution. Although the party's founders had lost half of their parliamentary representatives, they succeeded in securing the broader organization's acceptance of their political position and emerged from the congress in a stronger and largely unchallenged position.

Moreover, through amendments to its Statute and Program, the Second Grand Congress transformed the party into a more centralized, hierarchical, and disciplined organization. The revised Statute strengthened the General Headquarters' oversight of the party organization, reinforced the authority of the Honor Boards, expanded the range of conduct subject to disciplinary action, and narrowed the scope for maneuver available to the intra-party opposition. At the same time, the party moved toward a conservative-liberal and center-right political orientation. The congress also redefined the boundaries of *étatisme* (state interventionism) and reinterpreted secularism within a broader framework of religious freedom, moving away from what the DP presented as the positivist formulation associated with the CHP.

The "National Guarantee Oath" became a central issue in the political debates of the period. Ruling-party and CHP circles interpreted the same text in markedly different ways. Rather than regarding the atmosphere surrounding the congress as a temporary manifestation of tension within the democratic process, the government framed it as a matter of state security. In doing so, its response placed greater emphasis on the potentially destabilizing implications of the oath than on Bayar's stated emphasis on law and democracy, thereby contributing to a broader climate of political apprehension. From the government's perspective, the National Guarantee Oath represented a potential threat to public order and the political regime, whereas the opposition presented it as an expression of the right to legitimate self-defense. The government maintained that the resolution risked deepening social polarization and encouraging attempts to take the law into one's own hands rather than contributing to electoral security; the opposition, by contrast, regarded it as a legitimate response to the potential violation of political rights. As Karacan observed, the disagreement between the ruling party and the opposition stemmed not primarily from ideological differences, but from the different meanings they attributed to the same political concepts.

The Democrat Party's Second Grand Congress thus evolved from a party gathering into a broader debate over fundamental questions concerning electoral security, the limits of opposition, and public order. Nevertheless, one of its most significant consequences was the subsequent drafting and adoption of a new electoral law based on secret voting, open counting, and judicial oversight. In this sense, although the congress resolutions generated considerable political tension in the short term, the ensuing political process contributed to the establishment of legal arrangements that facilitated the electoral transfer of power in 1950.

On the other hand, while the centralization, strong party discipline, and the curtailing of intra-party opposition through elimination-which emerged during the Second Grand Congress-strengthened the Democratic Party's organizational integrity in the short term and enabled it to prepare for the 1950 elections as a unified force, in the long run, this represented an early example of a political trend problematic for the development of intra-party democracy in Turkey. Despite the democratization of electoral mechanisms and inter-party competition, the perception of differing views within the party not as elements of legitimate pluralism but as threats to party unity and leadership authority paved the way for a political approach that bolstered central leadership while restricting the scope of action for intra-party opposition. Consequently, the strengthening of

democratic political competition was not matched by a corresponding advancement in intra-party democratization; the tension between the concern for maintaining party unity and the representation of diverse viewpoints eventually became one of the dilemmas of Turkish politics. In this respect, the Second Grand Congress is significant not only for the Democratic Party's preparations to assume power but also because it made the early-stage incompatibility between electoral democracy and intra-party democracy apparent.

www.turkishstudies.net/economy

Turkish Studies - Economics, Finance, Politics

eISSN: 2667-5625

ANKARA SCIENCE
UNIVERSITY

Türkiye’de Çok Partili Hayatın Kurumsallaşması Sürecinde Demokrat Parti’nin II. Büyük Kongresi

Giriş

Literatür Değerlendirmesi, Araştırma Problemi ve Analitik Çerçeve

Demokrat Parti’nin kuruluşu, Türkiye’nin çok partili siyasal hayata geçişi ve 1946-1950 dönemindeki iktidar-muhalefet ilişkileri mevcut literatürde kapsamlı biçimde ele alınmıştır. Eroğul (1970), Albayrak (1992), Çufalı (2004), Anadol (2004) ve İnce Erdoğan, Demircioğlu ve Şimşek (2021) gibi araştırmacıların çalışmaları, Demokrat Parti’nin kuruluşundan 1950 seçimlerine kadar uzanan siyasal gelişimini farklı yönleriyle ortaya koymuş ve İkinci Büyük Kongre’yi de bu geniş tarihsel anlatı içinde konuşturmuştur. Söz konusu çalışmalarda kongre öncesindeki parti içi ayrışmalar ve tasfiyeler, kongrenin toplanışı, program ve tüzük değişiklikleri, seçim güvenliğine ilişkin talepler, Milli Teminat Andı ve kongrenin siyasal sonuçları farklı yoğunluklarda değerlendirilmiştir. Bununla birlikte bu eserlerin temel araştırma konusu doğrudan doğruya İkinci Büyük Kongre değildir; kongre daha çok Demokrat Parti’nin örgütsel gelişimi, Türkiye’nin demokrasiye geçişi ve partinin iktidara yönelişi şeklindeki daha geniş tarihsel anlatının önemli fakat sınırlı bir aşaması olarak ele alınmıştır. Örneğin Eroğul (1970) kongreyi Demokrat Parti’nin tarihsel süreci içinde panoramik olarak ele alırken, Albayrak (1992) daha mufassal bir tablo çizmiştir. Anadol (2004) ve Erdoğan (2021) ise kongreyi Demokrat Parti’nin genel siyasal gelişiminin bir bölümü olarak değerlendirmiştir. Çufalı (2004) İkinci Büyük Kongre’yi Türkiye’nin demokrasiye geçiş sürecinin genel seyri içinde değerlendirmekle birlikte parti içi disiplin adına yapılanları Türk siyasetinin yapısal bir sorunu olarak yorumlamıştır. Dolayısıyla bu literatür kongrenin tarihsel bağlamının ve temel gelişmelerin ortaya konulması bakımından önemli bir birikim sağlamış olmakla birlikte kongreyi başlı başına bir araştırma problemi olarak merkeze almamış, kongrede daha da belirgin hale gelen parti içi tasfiye, örgütsel merkezileşme ve demokratikleşme talepleri arasındaki ilişkinin uzun dönemli yapısal sonuçlarını sistematik bir analitik çerçevede incelememiştir. Başka bir ifadeyle söz konusu çalışmalar İkinci Büyük Kongre’yi başlı başına bir araştırma problemi hâline getirmemiştir. Bu araştırma ise İkinci Büyük Kongre’yi geniş bir siyasal anlatının alt başlığı olmak yerine Demokrat Parti’nin örgütsel dönüşümü ile siyasal sistem düzeyindeki demokratikleşme taleplerinin kesiştiği ve Türkiye’de parti içi demokrasinin geleceği bakımından önemli sonuçlar üreten müstakil bir inceleme alanı olarak ele almıştır.

İkinci Büyük Kongre’yi doğrudan ele alan araştırmalar ise konunun belirli boyutlarını öne çıkarmıştır. Örneğin bunlardan biri olan Öztürkci (2019), kongreyi siyasal katılım ve ifade özgürlüğü kavramları üzerinden değerlendirerek onun demokratik niteliğini sorgulamıştır. Yazar, bir taraftan delegelerin geniş bir ifade özgürlüğüne sahip olduğunu belirtirken, diğer taraftan parti içi ihraçlar ile 1949 Tüzüğü’nün delege sayısını azaltan düzenlemelerini siyasal katılım bakımından demokratik gerileme olarak değerlendirmiş; ihraçların onaylanmasıyla Demokrat Parti’nin daha monolitik bir yapıyla 1950 seçimlerine yöneldiğini ileri sürmüştür. Kaan (2021) ise kongreyi esas olarak Millî

Teminat Andı'nın iktidar-muhalefet ilişkileri üzerindeki etkisi bağlamında incelemiş; seçim güvenliği talebi, yeni seçim kanununun hazırlanması ve 1950 seçimlerine giden süreç üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu çalışmalar kongrenin önemli boyutlarını ayrıntılı biçimde açıklamakla birlikte, Öztürkci'de temel problem kongrenin siyasal katılım ve ifade özgürlüğü bakımından niteliği, Kaan'da ise Millî Teminat Andı'nın iktidar-muhalefet ilişkileri ve seçim reformu üzerindeki etkisidir.

Koçak'ın çalışması ise (2016) İkinci Büyük Kongre'ye ilişkin literatürde farklı bir yerde durmaktadır. Koçak, kongre öncesindeki parti içi mücadeleyi, Müstakil Demokratları, ihraçları, kongre tartışmalarını, Millî Teminat Andı'nı ve 1949 program ve tüzük değişikliklerini oldukça ayrıntılı bir tarihsel çerçeve içinde incelemiştir. Bununla birlikte, incelenen literatürde bu gelişmeler ağırlıklı olarak Demokrat Parti'nin iç mücadeleleri, örgütsel yeniden yapılanması ve 1950 seçimlerine hazırlanması bağlamında değerlendirilmiştir. Bu araştırma ise Koçak'ın ayrıntılı biçimde ortaya koyduğu tarihsel süreci farklı bir analitik problem üzerinden değerlendirmektedir. II. Büyük Kongre'de belirginleşen parti içi tasfiye ve örgütsel merkezileşme eğilimleri, yalnızca Demokrat Parti'nin 1950 seçimlerine giderken iç bütünlüğünü sağlamaya yönelik gelişmeler olarak değil, siyasal sistem düzeyinde demokratikleşme ile parti içi demokrasinin kurumsallaşması arasındaki yapısal gerilimin erken bir görünümü olarak ele alınmaktadır. Bu çerçevede çalışmada, merkezî liderlik ve parti disiplini adına parti içi muhalefetin sınırlandırılması yönündeki eğilimlerin sonraki dönemlerde Türk siyasal hayatında tekrar eden bir siyasal pratiğin oluşumuna nasıl zemin hazırladığı sorgulanmaktadır.

Bu noktada araştırmanın temel problemi ortaya çıkmaktadır. Demokrat Parti, bir taraftan siyasal sistem düzeyinde serbest ve güvenli seçimler, seçimlerin adli denetimi, antidemokratik mevzuatın kaldırılması ve siyasal iktidarın seçim yoluyla değişebilmesi gibi demokratik talepleri giderek daha güçlü biçimde savunurken, diğer taraftan kendi örgütsel yapısında parti içi muhalefeti tasfiye etmiş, merkezî otoriteyi güçlendirmiş ve parti disiplini kurumsallaştıran düzenlemelere yönelmiştir. Nitekim İkinci Büyük Kongre, Demokrat Parti'nin iktidara yönelik demokratikleşme taleplerini güçlendirirken aynı zamanda Genel Merkez'in parti üzerindeki ağırlığını pekiştiren bir dönüm noktası olmuştur. Kongre sonrasında tüzükte Genel Merkez'in teşkilat üzerindeki denetiminin artırılması, haysiyet divanlarının güçlendirilmesi, disiplin alanının genişletilmesi ve parti içi muhalefetin hareket alanının daraltılması bu ikili dönüşümün kurumsal boyutunu göstermektedir.

Bu araştırmanın literatürden ayrıldığı temel nokta da burada ortaya çıkmaktadır. Çalışma, İkinci Büyük Kongre'de yaşanan tasfiyeleri, tüzük ve program değişikliklerini, Millî Teminat Andı'nı ve seçim güvenliği tartışmalarını birbirinden bağımsız gelişmeler veya kongrenin kronolojik safhaları olarak değerlendirmek yerine, siyasal sistem düzeyindeki demokratikleşme ile parti içi demokrasinin kurumsallaşması arasındaki gerilimin farklı görünümleri olarak birlikte incelemektedir. Bu çerçevede kongre, yalnızca Demokrat Parti'nin iç bütünlüğünü sağlayarak 1950 seçimlerine hazırlanmasını mümkün kılan alelade bir parti toplantısı değil, Türkiye'de çok partili siyasal hayatın kuruluş aşamasında partiler arası rekabetin arttığı bir dönemde parti içi demokrasinin aynı ölçüde kurumsallaşamamasının somutlaştığı kritik bir eşik olarak ele alınmaktadır. Çalışmanın literatüre özgün katkısı daha önce farklı çalışmalar tarafından çeşitli yönleriyle incelenen bu olayları “dışa dönük demokratikleşme-içe dönük merkezileşme” gerilimi etrafında yeniden ilişkilendirerek bunların uzun dönemli siyasal anlamını sorgulamasında yatmaktadır.

Bu bağlamda çalışma, Demokrat Parti'de parti birliğini ve seçim başarısını sağlama amacıyla güçlendirilen merkezî liderlik, parti disiplini ve muhalif unsurların tasfiyesi eğilimlerinin yalnızca 1948-1949 dönemine özgü konjonktürel uygulamalar olup olmadığını da tartışmaya açmaktadır. Çufalı'nın daha sonraki siyasal partilerde de benzer parti içi demokrasi sorunlarının görüldüğüne ilişkin tespiti dikkate alınmakla birlikte, bu araştırmada mesele İkinci Büyük Kongre'de alınan

kararlar ve kurumsal düzenlemeler üzerinden daha sistematik biçimde ele alınmaktadır. Böylelikle kongrede belirginleşen merkezileşme ve tasfiye pratiklerinin, Türkiye’de parti liderliği ve merkez teşkilatının güçlenmesi ile parti içi muhalefetin sınırlandırılması biçiminde sonraki dönemlerde tekrar eden siyasal eğilimlerin erken bir örneğini ve oluşum zeminlerinden birini meydana getirip getirmediği sorgulanmaktadır. Bu yaklaşım, İkinci Büyük Kongre’yi yalnızca Demokrat Parti tarihinin bir aşaması olmaktan çıkararak Türkiye’de parti içi demokrasi ile seçim demokrasisi arasındaki tarihsel ilişkinin anlaşılabilceği bir inceleme alanına dönüştürmektedir.

Bu problem çerçevesinde çalışmanın temel araştırma sorusu şu şekilde ifade edilebilir:

Demokrat Parti’nin II. Büyük Kongresi’nde siyasal sistem düzeyindeki demokratikleşme ve seçim güvenliği taleplerinin güçlenmesi ile parti içi muhalefetin tasfiyesi ve örgütsel merkezleşmenin eş zamanlı olarak kurumsallaşması, Türkiye’de çok partili siyasal hayatın kuruluşunda nasıl bir yapısal gerilim ortaya çıkarmış ve bu gerilim, parti içi demokrasiyi sınırlandıran merkezî siyaset pratiğinin sonraki dönemlerde kalıcı hale gelmesine nasıl zemin hazırlamıştır?

Tek Partiden Çok Partili Hayata Türkiye’nin Yakın Tarihine Panoramik Bir Bakış

Türkiye’nin tek partili sistemden çok partili siyasal hayata geçişi siyasi, iktisadi ve içtimai iç gelişmelerle cumhuriyetin temelinde var olan liberal fikirlerin eseri idi. Diğer taraftan demokrasi cephesinin İkinci Dünya Savaşı’nı kazanması ve Birleşmiş Milletler Anayasası’nın imzalanması Türkiye’yi çok partili hayata sevk eden dış etkenler arasındaydı. Aslına bakılırsa 1908 Anayasası’na sirayet eden Fransız Devriminin liberal ruhu cumhuriyet rejiminde de muhafaza edilmişti. 1924 Anayasası kişi hak ve hürriyetlerini en geniş anlamda tanımlamakla birlikte yasama, yürütme ve yargı erkini Büyük Millet Meclisi’ne tevdi etmişti. Cumhuriyet rejimi teorik anlamda kişi hak ve hürriyetlerini tanıyan fakat onu bu hak ve hürriyetleri gerçekleştirme araçlarından yoksun bırakıyordu. Bütün güçlerin Meclisin elinde bulunması, hükümet üzerinde herhangi bir denetim veya denge yaratacak kuvvetlerin olmayışı insan hak ve hürriyetleriyle ilgili anayasa hükümlerini pratikte anlamsız kılıyordu. Fakat hükümet hürriyeti sınırlayıcı tedbirleri rejimin nihai hedefi olarak görmüyor; onları devrimlerin yürütülebilmesi için pratik bir zorunluluk olarak kabul ediyordu. Başka bir ifadeyle Cumhuriyet rejiminin bireysel niteliği Batı tipi bir diktatörlük değildi. Reformlar diktatörlüğü tahkim etmek yerine, kişiyi buyurgan idarenin keyfi ve kökleşmiş etkilerinden kurtarmak için yapılıyordu.

Türkiye’nin savaş yıllarında izlediği tarafsızlık stratejisi 23 Şubat 1945’te Almanya’ya savaş ilan edilmesiyle birlikte sona ermiş; Türkiye Cumhuriyeti Sovyet tehdidinden kurtulmak için 24 Şubat’ta Birleşmiş Milletler Beyannamesi’ni imzalayarak Batı blokunun yanında yer almıştı. Türkiye’nin bu hamlesi savaş sonunda ortaya çıkan yeni dünya düzenine entegre olma gayretiydi. Fakat Türkiye’nin Batı’da kaybettiği itibarını yeniden kazanması için demokratik reformlara ihtiyacı vardı. Diğer taraftan Halk Partisi’nin savaş yıllarındaki tutumu vatandaşla hükümet arasındaki ilişkileri telafisi mümkün olmayacak şekilde zedelemişti (Karpaz, 2017, s. 225-228). 1945 yılında San Francisco Konferansı’na katılan Türk heyeti hükümetin her türlü demokratik gelişmeye izin vereceğini taahhüt etmekle kalmamış, aynı zamanda bu kararlılığı konferanstan birkaç gün sonra-19 Mayıs 1945’te-Cumhurbaşkanı İnönü’nün açıklamalarıyla bir kez daha teyit etmişti. İnönü 19 Mayıs nutkunda savaşın zorunlu kıldığı şartların ortadan kalkmasıyla birlikte demokratik ilkelerin yavaş yavaş hayata geçirileceğini duyurmuştu (Kara, 2016, s. 282).

Diğer taraftan Türkiye savaşa katılmadığı halde savaşın getirdiği uluslararası ekonomik koşullardan büyük ölçüde etkilenmişti. Örneğin 1938-1945 yılları arasında GSMH sanayi alanında %23, tarım alanında ise %35 oranında gerilemişti. Kişi başına düşen milli gelir ise 1945 yılında 1938’e göre %63 oranında düşmüştü (Demirel, 2016, s. 47). Halk Partisi’nin savaş yıllarında uygulamaya koyduğu enflasyonist politikalar toplumun tüm kesimleri tarafından tepkiyle karşılanmış; hükümet karaborsa ve fiyat enflasyonu nedeniyle ücretli kesimlerin, Toprak Mahsulleri

Vergisi'yle köylünün, Varlık Vergisi'yle de ekonomik açıdan egemen sınıfların desteğini kaybetmişti. Böylece CHP, II. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru hem dış politikadaki yalnızlıktan kurtulmaya hem Batı Bloku içinde yer almaya, hem de ülke içindeki tepkileri azaltmaya çalışmıştı.

Halk Partisi içindeki ilk muhalif hareket 1945 bütçe görüşmelerinde başladı. 1945 bütçe görüşmeleri sırasında yaşanan şiddetli tartışmalar ve aleyhte kullanılan yedi oy, hükümete karşı gittikçe büyüyen örgütlü bir muhalefetin ortaya çıktığını gösteriyordu (Akandere, 2012, s. 672-673). 7 Haziran 1945'te Halk Partisi Meclis Grubu'na sunulan Dörtlü Takrir'de ise muhalifler, 1924 Anayasasının demokratik ruhuna vurgu yaptıktan sonra hükümetin Meclis tarafından denetlenmesi gerektiğini, kişi hak ve hürriyetlerinin anayasada belirtildiği şekilde kullanılmasını ve bütün parti çalışmalarının bir an önce serbest bırakılmasını istemişlerdi. Aslına bakılırsa takrirdeki ifadeler İnönü'nün 19 Mayıs nutkundaki vaatlerine harfiyen uyuyordu (Aydemir, 1969, s. 137-138). Dörtlü Takrir, Halk Partisi Meclis Grubu'nda yedi saat tartışıldıktan sonra önergenin parti grubu yerine Millet Meclisi'nde görüşülmesi gerektiği ileri sürülerek reddedilmişti (Koraltan, 2013, s. 90-93). Doğrusu, önergenin reddedilmesi İnönü'ün açıklamalarıyla çelişiyordu. Fakat Halk Partisi takririni reddetmeyip muhalefetin istediği demokratik talepleri gerçekleştirmiş olsaydı belki de önerge sahipleri yeni bir parti kuramayabilirdi.

Halk Partisi'nin Dörtlü Takrir'e tepkisi son derece sert oldu. CHP Parti Divanı, parti disiplinine muhalefet ettikleri gerekçesiyle önce Köprülü ve Menderes'i, sonra da Refik Koraltan'ı partiden ihraç etti. Bayar ise Basın Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki kanun teklifinin reddedilmesini bahane ederek önce İzmir milletvekilliğinden, daha sonra da Halk Partisi'nden istifa etti (Bozdağ, 1975, s. 25-26). Böylece önerge sahipleri 1945 kışında, yani Dörtlü Takrir'in Meclis Grubu'na sunulmasından yaklaşık beş ay sonra Halk Partisi'yle ilişkilerini tamamen kesmiş oluyorlardı (Karpas, 2017, s. 233-235). Bu gelişmelerin hemen ardından İnönü'nün yaptığı açıklamalar, muhalefetin örgütlenmesi için elverişli bir ortam hazırladı. İnönü 1 Kasım 1945'teki Meclis açılış konuşmasında memleketin serbestlik ve emniyet içinde demokrasiye doğru ilerlediğini fakat henüz ortada gerçek bir muhalefet partisinin bulunmadığını belirtti. Cumhurbaşkanı ayrıca "*bir siyasi teşekkül içinde prensiplerde ve yürütmeye çoğunluğun fikirlerini benimsemeyenlerin, hizip şeklinde çalışmalarından ziyade kendi kanaat ve programlarını ayrı bir parti bünyesinde ortaya koymalarının daha doğru olacağını*" ifade ederek muhalifleri açıktan açığa yeni bir parti kurmaya davet etti (Akandere, 2016, s. 399-400).

Ner var ki İnönü ve çevresinin öngördüğü politik sistem, çoğulcu ve rekabetçi bir düzen yerine cumhuriyetin temel ilkelerini benimseyen kadroların yeni bir parti etrafında birleşmesiydi. Yani CHP-Menderes'in de deyimiyle- gerçek bir muhalefet partisi yerine sadece "...*demokratik manzarayı tamamlayan bir süs...*" beklentisi içindeydi (Kara, 2016, s. 280-281). Diğer taraftan 1945 yazından itibaren Vatan ve Tan gazeteleri etrafında beliren muhalefet cephesi Cemiyetler Kanunu'nun değiştirilmesini, Ceza ve Polis Selahiyet Kanunu'nun bazı maddelerinin yeniden düzenlenmesini istiyor; basın hürriyeti, üniversite özerkliği, tek dereceli seçim sistemi ve özellikle partili cumhurbaşkanı meselesini şiddetle eleştiriyordu. Siyasi havanın giderek yumaşadığı böyle bir ortamda Nuri Demirağ çok partili siyasi hayatın ilk muhalefet partisini kurdu. Milli Kalkınma Partisi'nin ayrıntılı bir programı yoktu. Buna rağmen Halk Partisi, Milli Kalkınma Partisi'nin kurulmasına izin vererek muhalefet partilerini kabul ettiğini fiilen ispat etmiş oluyordu (Yeşil, 1988, s. 48).

Çok partili hayatın ikinci partisi olan Demokrat Parti; Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan tarafından 7 Ocak 1946'da Ankara'da kuruldu (Ahmad, 1996, s. 30). Böylece geçmişteki birçok siyasi parti gibi Demokrat Parti de bir halk hareketi olmak yerine doğrudan doğruya meclis içinden koparak ortaya çıkmış oluyordu (Karpas, 2017, s. 239).

Aslına bakılırsa partinin kurucu kadrosu, rejimin temel ilkeleri ve özellikle laiklik konusunda CHP'den farklı düşünmüyordu. Başka bir ifadeyle Bayar ve arkadaşları henüz farklı bir program ortaya koyacak kadar CHP'den uzaklaşmış değillerdi. Demokrat Parti daha fazla hürriyet talebiyle ortaya çıkan iktidar merkezli tipik bir kitle partisiydi (Demirel, 2016, s. 50-53). Görüldüğü gibi Türkiye'deki muhalefet hareketi yeni bir partinin kurulması ya da bir program veya sınıf mücadelesi şeklinde değil, devrini çoktan tamamlamış olan şahsi ve keyfi idareye son verme mücadelesiydi (Demokrat Parti Kurucuları Bu Davanın Adamı Değildirler, 1949, s. 6).

Demokrat Parti'nin kuruluşu kamuoyunda büyük bir heyecanla karşılandı. Bayar bir gazetecinin *“Serbest Fırka hikayesi henüz hatıralarda olduğuna göre, Demokrat Parti'nin de bir danişıklı dövüş mahsulü olup olmadığını temin edebilir misiniz?”* sorusuna şöyle cevap vermişti:

“Şunu belirtiyim ki Serbest Fırka dahi bir muvazaa partisi değildi. Atatürk'ün ikinci bir parti ile devlet işlerini murakabeye taraftar olduğuna yakinen şahitim. Fakat Serbest Fırka bildiğiniz talihsizliğe uğradı. Muvazaa hafifliktir. Ne bunu teklif edecek, ne de bu teklifi kabul edecek kimseler olmadığı gibi memleketin muvazaalı işlere tahammülü de yoktur. Esasen Serbest Fırka zamanındaki şartlar bugünkü gibi değildi. Partiyi kuranlar da şimdiki kadar tecrübeli değildiler. O zamankiler bu tecrübeye bir teklif üzere girişmişlerdi. Biz partiyi kendiliğimizden kurduk. En büyük kuvveti de Türk milletinin siyasi olgunluğunda bulduk.” (Akandere, 2016, s. 420-421).

Demokrat Parti'nin programı gerçek bir anti-tez üretmek yerine sadece CHP'nin altı okunun yeniden yorumlanmasından ibaretti. Programa göre DP liberalizmin araçsal devlet yaklaşımını benimsemiş, laikliği yeniden tanımlayarak din ve vicdan özgürlüğü olarak sınırlamış, ekonomik alanda ise liberal iktisat anlayışını benimsemişti (Demokrat Parti Programı, 1946, s. 1-24; Bozdağ, 1993, s. 50-51). Yani Demokrat Parti ayrıntılı bir program üretmemişti. Demirel'e göre partinin asıl amacı seçmen tabanını genişletmek, muvazaa iddialarını çürütmek ve parti içi dengeleri olabildiğince korumaya çalışarak 1950 seçimlerine bölünmeden ulaşabilmektir (Demirel, 2016, s. 57). Demokrat Parti kuruluşundan sadece iki ay sonra 16 il, 36 ilçede, üç ay sonra da 26 il, 75 ilçede teşkilat kurmayı başarmıştı (Yücel, 2001, s. 52; Koraltan, 2013, s. 131, 137). Bu durum Demokrat Parti'nin 1946 baharından itibaren artık muhalefetin merkez üssü haline geldiğini gösteriyordu.

Bu arada Demokrat Parti'deki teşkilatlanma çalışmaları devam ederken Halk Partisi de yıllardır eleştiri konusu olan antidemokratik kanunları değiştirmeye, başka bir ifadeyle normalleşmeye çalışıyordu. 10 Mayıs 1946'da toplanan 7. Kurultayda delegeler tek dereceli seçim sistemine geçilmesine, Milli Şef yerine parti başkanı ifadesinin kullanılmasına ve belediye seçimlerinin planlanan tarihten daha önce yapılmasına karar vermiş; ayrıca basın hürriyeti ve üniversite özerkliği konusunda da demokratik adımlar atılacağını duyurmuştu. Fakat kurultayın belediye seçimlerini bir defaya mahsus olmak üzere 1 Mayıs'a çekmesi DP tarafından tepkiyle karşılanmıştı. Muhalefete göre, seçimlerin öne alınması kelimenin tam anlamıyla iktidarın muhalefeti baltalama çabasıydı (Karpat, 2017, s. 240-241).

1946 Belediye Seçimleri işte bu haletiruhiye içinde gerçekleşti. Demokrat Parti seçimlere katılmadı. İnönü, Demokrat Parti'nin kararını Türkiye'nin uluslararası meşruiyetini baltalama girişimi olarak değerlendirdi (Bozdağ, 1986, s. 54). İlk etapta seçimlere katılmayı kabul eden Milli Kalkınma Partisi ise seçim günü öğleye doğru sandığa hile karıştırıldığını iddia ederek seçimlerden çekildiğini duyurdu. Belediye Seçimleri'nden sonra Halk Partisi liberallizasyon çalışmalarına devam etti. Önce Basın Kanunu'nun 5. maddesini değiştirdi, sonra da üniversitelere sınırlı da olsa özerklik getirdi. Ayrıca Cemiyetler Kanunu'nun sınıf esası üzerine dernek kurulmasını yasaklayan maddelerini lağvetti. 5 Haziran 1946'da Seçim Kanunu değiştirilerek tek dereceli seçim usulüne geçildi. Böylece Halk Partisi sadece birkaç ay içinde yirmi beş yıldan beri yürürlükte olan kanunları ya tamamen kaldırmış ya da olabildiğince yumuşatarak iyi niyetini göstermeye çalışmıştı (Karpat, 2017, s. 241-247). Fakat hükümet bütün bunlara rağmen “açık oy- gizli tasnif” yönteminde ısrar etmekteydi. Seçim Kanunu'na göre vatandaşlar oylarını herkesin gözü önünde kullanacak, oy sayımı

ise sandık kurulları tarafından gizli olarak yapılacaktı. Sayım ve döküm işlemleri tamamlanır tamamlanmaz oy pusulaları yakılarak imha edilecekti (Yücel, 2001, s. 54-55).

Cumhuriyet tarihindeki ilk çok partili ve tek dereceli genel seçimler 5 Haziran 1946'da gerçekleştirildi. Seçimler sırasında muhalefet bir hürriyet seferberliğine, Demokratların deyimiyle istibdada karşı bir özgürlük hareketine dönüşmüştü. Aslında Demokrat Parti'nin "*ne sistemli bir seçim programı ne de sosyal ve ekonomik sorunlar üzerinde iyi işlenmiş fikirleri vardı. Yaptıkları esas iş, bütün devrimler boyunca ve savaş yıllarında görülen kusurların, duyulan sıkıntı ve hoşnutsuzluğun sorumluluğunu Halk Partisi'ne yüklemekten ibaretti.*" (Karpas, 2017, s. 253). Demokrat Parti Halk Partisi'nin temel prensiplerini eleştirmek yerine doğrudan doğruya tatbikattan kaynaklanan hatalara odaklanmıştı. Demokrat Parti'nin ortaya koyduğu somut meseleler hayat pahalılığı, antidemokratik kanunlar ve idarenin yolsuzluklarından ibaretti. Karpas'ın ifadesiyle DP'ye oy verenler aslında ne partinin fikirleriyle ne de parti kurucularının geçmişte Halk Partili olmalarıyla ilgileniyordu. Onlar için Demokrat Parti'ye oy vermek sadece Halk Partisi'ne karşı oy kullanmak anlamına geliyordu (Karpas, 2017, s. 249, 253).

1946 Genel Seçimleri Türk siyasetinde teamüle dönüşmüş alışkanlıkları değiştirdi. Eski seçimlerin durgun ve sessiz havası artık yerini mutantan mitinglere bırakmış, Tek Parti döneminde seçim bölgelerine gitmeyen adaylar seçmenin ayağına gitmeye, başka bir ifadeyle halkla muhatap olmaya başlamıştı. Demokrat Partililer mobilize olarak halkla temasa geçerken, CHP ise her zamanki gibi askeri ve sivil bürokrasiye güveniyordu. Ayrıca muhalif adayların işi nispeten daha kolaydı; zira sadece muhalif olmaları aday olmak için yeterli görülüyordu (Eroğul, 1970, s. 29). 1946 Genel Seçimleri Halk Partisi'nin ezici üstünlüğüyle sona erdi. Seçmenlerin %85'inin oy kullandığı seçimlerde Halk Partisi 395, Demokrat Parti 64, bağımsızlar ise sadece 6 milletvekili kazandı. 1946 Seçimleri siyasi tarihimize hileli seçimler olarak geçti (Akandere, 2010, s. 23). Burhan Felek'in ifade ettiği gibi "*Seçimleri Demokratlar, mazbataları [ise] Halkçılar kazan[mıştı]*" (1975, s. 2). Seçimde yaşanan yolsuzluklar iktidarla muhalefet arasında yeni bir gerilim yarattı. Seçim sonuçlarını protesto etmek isteyen Demokrat Partililer Cumhurbaşkanı İnönü'nün yemini sırasında ayağa kalmayarak pasif bir direniş gösterdi. Ayrıca İzmir, Bursa, Ankara, Balıkesir, Adana ve Konya'da binlerce kişinin katıldığı büyük mitingler düzenlendi. İktidarın seçim sonuçlarına yapılan itirazlara tepkisi sert oldu. Hükümet Demokrat Parti'ye yakınlığıyla bilinen Yeni Sabah ve Gerçek gazetelerini kapattı; hatta sıkıyönetimi bahane ederek seçim sonuçlarının tartışılmasını yasakladı. İnönü'nün seçimler sırasında sarf edilen sert sözlerin karşılıklı olarak unutulması gerektiği yönündeki uzlaştırıcı açıklamaları bile gerginliği yatıştırmaya yetmedi. Anlaşılan bazı antidemokratik kanunların 1946'da değiştirilmesi muhalif partilerin kurulmasına imkân verecek kadar bir serbestlik sağlamışsa da onları iktidar partisiyle eşit kılacak gerçek şartları henüz yaratamamıştı (Karpas, 2017, s. 247-257).

Meclisin 8. Döneminde yeniden cumhurbaşkanı seçilen İnönü yeni hükümeti kurma görevini Recep Peker'e verdi. Peker'in başbakanlığa getirilmesi muhalefeti Halk Partisi'nin niyeti konusunda şüpheye düşürmüştü. Zira Recep Peker tek parti sisteminden ve kuvvetli bir şef idaresinden yanaydı. Ayrıca Peker'in başbakanlığa getirilmesi Halk Partisi içinde siyasi görüşleri birbirinden çok farklı iki grubun ortaya çıkmasına neden olmuştu. Çoğunluğunu eski partililerin oluşturduğu birinci grup otoriter usulleri, daha genç ve liberal partililerin meydana getirdiği ikinci grup ise demokratik esasları savunuyordu. Peker Hükümeti'nin önündeki en önemli meselelerden biri savaş yıllarında bozulan Türk ekonomisini yeniden ayağa kaldırmaktı. Ancak hükümetin iç piyasayı serbest rekabet yoluyla dünya piyasasına entegre etme düşüncesi 7 Eylül Kararlarıyla başarısızlığa uğradı. Hükümetin deveülasyon kararıyla 1 Amerikan Doları birkaç gün içinde 130 kuruştan 280 kuruşa kadar yükseldi. Türk parasının değerinin düşürülmesi ekonomik istikrarı sağlamak yerine hayat pahalılığını daha da artırmıştı (Karpas, 2017, s. 257-261).

İktidar-muhalefet ilişkileri 1946 sonbaharında yani 1947 Bütçe Görüşmeleri sırasında Adnan Menderes'in eleştirileri üzerine yeniden gerildi. Menderes, 18 Aralık 1946 tarihinde yaptığı konuşmada bütçede öngörülen rakamların samimiyetten uzak ve tutarsız olduğunu, harcamaların çelişkiler içerdiğini, tasarruf tedbirlerinin yetersiz kaldığını, yatırımların ise eksik olduğunu ileri sürdü. Menderes'e göre komisyon raporu da her zamanki gibi birbirini tekrar eden klişelerden ibaretti (Adnan Menderes'in Bütçe Umumi Heyeti Hakkındaki Demeci, 1946, s. 3-16). Bu eleştirilere sinirlenen Recep Peker muhalefete aynı dozda karşılık vererek Menderes'in görüşlerini kötümser ve psikopat bir ruhun hezeyanlarına benzetmişti:

“Muhterem arkadaşlarım, Demokrat Parti adına dinlediğiniz Adnan Menderes'in sesinde kötümser ve psikopat bir ruhun mariz karanlıklar içinde şanlı bir milletin ve arkada bıraktığı karanlıklardan azametli, şan ve şerefli bir istikbale gitmek azminde bulunan kudretli bir devletin hayatını bir boşluk halinde ifade eden ruh haletinin akislerini dinledik...” (Aydemir, 1969, s. 188; T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, 1946, s. 23-24).

Doğrusu Peker'in muhalefete yönelttiği şiddetli eleştiriler, İnönü'nün Meclis açılış konuşmasında ifade ettiği liberal görüşleriyle çelişiyordu. İnönü daha birkaç hafta önce muhalefet partilerinin uyum içinde çalıştığını söylemiş hatta gerekirse hükümetin muhalefete devredilebileceğini bile ima etmişti. Bu eleştiriler üzerine DP milletvekilleri önce Meclisi terk etti sonra da Meclis müzakerelerine katılmama kararı aldı. Demokrat Partililer bir süre meclise girmediler. Fakat on gün sonra İnönü'nün müdahalesiyle bir daha böyle bir olayın tekrarlanmaması şartıyla Melise geri döndü. Ancak bütün bunlara rağmen Peker Hükümeti antidemokratik uygulamalarından vazgeçmedi. Hükümet 1946 başlarında bakanlar kurulu kararıyla sıkıyönetimi bir kez daha uzattı ve yine bakanlar kurulu kararıyla bazı gazete ve dergilerin süresiz olarak kapatılmasına karar verdi (Karpas, 2017, s. 262-265).

Demokrat Parti'nin Birinci Büyük Kongresi 7 Ocak 1947'de-partinin kuruluşunun birinci yıldönümünde-906 delegenin katılımıyla Ankara'da gerçekleştirildi. Kongrenin divan başkanlığına Kenan Öner seçildi. Bayar kongrede yaptığı uzun konuşmasında her zamanki gibi antidemokratik kanunların bir an önce kaldırılmasından, rey masuniyetini sağlayacak yeni bir seçim kanununun hazırlanmasından ve devlet başkanlığıyla parti reisliğinin birbirinden ayrılmasından bahsetti. Bayar'a göre bu sorunlar herhangi bir partinin görüşü olmaktan daha çok Türk demokrasisinin aşması gereken zaruri bir merhale idi (Eroğul, 1970, s. 24-25). Fakat bütün bunlara rağmen kurultaya katılanlar esaslı bir program geliştirmek yerine sadece hükümetin yapamadıklarını eleştirmekle yetinmişti. DP Birinci Büyük Kongresi-11 Ocak 1947'de-kongrenin son gününde Hürriyet Misakı'nı kabul ettikten sonra dağıldı. Demokrat Partililer Hürriyet Misakı'nda Bayar'ın açılış konuşmasında ifade ettiği antidemokratik kanunların kaldırılması meselesini bir kez daha vurguladıktan sonra bu isteklerin yerine getirilmemesi halinde milletvekillerinin Meclisten çekilebileceğini-yani sine-i millete dönüleceğini-ima ediyor ve bu yetkiyi genel idare kuruluna devrediyordu (Albayrak, 1992, s. 238-249; Bozdağ, Bayar, 1986, s. 79; Tuncer, 2010, s. 221-222).

Peker Hükümeti kongrede alınan kararlara rağmen kuvvet göstereceğine devam etti. Hükümet 1947 muhtar seçimlerinde de devlet aygıtını kullanarak CHP adaylarının kazanmasını sağladı. Anlaşılan Hürriyet Misakı Halk Partisi'nde beklenen etkiyi henüz yaratamamıştı. Demokrat Parti bunun üzerine 1947 ara seçimlerine katılmama kararı aldı (Albayrak, 1992, s. 272-273). Peker Demokrat Parti'nin bu kararını “*siyasi partilerin görevi seçimlere katılmak, vatandaşın görevi ise oy vermek*” diyerek şiddetle eleştirdi. Dahası muhalefete gözdağı vererek İstiklal Mahkemeleri Kanunu'nun hala yürürlükte olduğunu hatırlattı. Diğer taraftan hükümet sıkıyönetim kararını altı ay daha uzattı; İstanbul, Ankara ve İzmir'deki bazı gazeteler hakkında da kapatma davası açtı (Erdoğan vd., 2021, s. 309-311).

Görüldüğü gibi hükümet geri adım atmak istemiyor, Bayar demokraside, Peker ise otoriter rejimde ısrar ediyordu. Taraflar birbirini suçlamaya devam ederken devreye İnönü girdi. İktidar ve muhalefet ilişkilerini normalleştirmek isteyen İnönü 1947 Haziran'ından itibaren parti liderleriyle

periyodik olarak görüşmeye başladı. Müzakereler sırasında Bayar hükümetin muhalefet üzerindeki baskısından şikâyet etti; sıkıyönetimin kaldırılmasını, seçim güvenliğinin sağlanmasını ve radyonun bütün partiler tarafından eşit olarak kullanılmasını istedi (Eroğul, 1970, s. 33). Peker ise bu eleştirileri kabul etmek istemiyordu. Ancak İnönü başbakanın bütün inadına rağmen demokrasinin gelişmesi için elinden gelen herşeyi yapacağını vaat etmişti (Karpat, 2017, s. 277).

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün iktidar ile muhalefet arasında başlattığı diyalog 12 Temmuz'da tarihi bir uzlaşmayla sona erdi. Cumhurbaşkanı 12 Temmuz 1947'de resmi bir bildiri yayınlayarak iktidar ve muhalefet arasındaki ilişkilerin yeni esaslara dayandırılmasının zorunluluğundan bahsetti. İnönü bildiride 7 Haziran 1947'den itibaren iktidar ile muhalefeti uzlaştırmak için harcadığı çabaları anlattıktan sonra şu ifadeleri kullanmıştı:

“Sorumlu hükümetin huzur ve asayiş vazifesi münakaşa götürmez. Fakat meşru ve kanuni siyasi partilere karşı tarafsız eşit muamele mecburiyeti, siyasi hayat emniyetinin temel şartıdır...Varmak istediğim netice, başlıca iki parti arasında temel şartın, yani emniyetin yerleşmesidir...Muhalefet teminat içinde yaşayacak ve iktidarın kendini ezmek niyetinde olmadığından müsterih olacaktır. İktidar, muhalefetin kanuni haklarından başka bir şey düşünmediğinden müsterih bulunacaktır. Büyük vatandaş kitlesi ise, iktidarın bu partinin veya öteki partinin elinde bulunması ihtimalini vicdan rahatlığı ile düşünebilecektir.” (Aydın Tarihi, 1947, s. 14-16).

Görüldüğü gibi İnönü beyannamedeki görüşleri ve olayları yorumlama şekliyle Peker'den ayrılıyor; daha da önemlisi bu tavırla muhalefetin hükümet hakkındaki eleştirilerini zımni de olsa kabul etmiş oluyordu. Peker ise İnönü'nün hakemlik durumunu antidemokratik bularak eleştiriyor; beyannameyi de sadece bir öğüt olarak görüyordu (Eroğul, 1970, s. 34-35). Peker'e göre ülkenin idaresi hükümete ve onun başındaki başbakana aitti. Halbuki İnönü buna aldırıyor, şahsi bir politika takip ediyor, üstelik bunun hükümet tarafından da uygulanmasını istiyordu (Toker, 1970, s. 334). Fakat Peker'in bütün eleştirilerine rağmen İnönü 12 Temmuz Bildirisi sayesinde devlet başkanlığı ile parti başkanlığının birbirinden ayrılması yönünde çok önemli bir adım atmış oluyordu (Heper, 1999, s. 165-166).

12 Temmuz Beyannamesi iktidar ve muhalefet ilişkilerini normalleştirirken parti içindeki muhalif hareketleri daha da hızlandırdı. Peker'in lideri olduğu eski kuşak müfrit CHP'liler muhalefetle uzlaşmak istemiyor; 12 Temmuz Beyannamesi'ni cumhuriyetin temel ilkelerinden uzaklaşmak olarak görüyordu. Daha uzlaşmacı olan ikinci grup (otuzbeşler/mutediller) ise, iktidar muhalefet ilişkilerine liberal bir tavırla yaklaşarak İnönü'nün çabasını takdir ediyordu. Mutedillere göre Halk Partisi devrimci, akılcı ve ülkücü felsefesinden bir anca önce uzaklaştırılarak evrimci, amprik ve faydacı bir yapıya dönüştürülmeliydi (Karpat, 2017, s. 285-293). Başbakan bütün bu görüş ayrılıklarına rağmen görevine bir süre daha devam etmiş; fakat birkaç ay sonra artan baskılara dayanamayarak istifa etmek zorunda kalmıştı. Bunun üzerine İnönü yeni hükümeti kurma görevini dışişleri bakanı Hasan Saka'ya vermişti. Saka Hükümeti Peker'e göre daha liberal eğilimlere sahipti (Çağrı vd., 2020, s. 47).

12 Temmuz Beyannamesi'nden sonra partiler arası ilişkiler hiç olmadığı kadar iyi olmaya başlamış, Hasan Saka yeni hükümet programını meclise getirmeden önce incelenmesi için Demokrat Parti'ye vermiş, Bayar ise buna karşılık Giresun mitinginde iki parti arasındaki kardeşlikten söz etmişti (Eroğul, 1970, s. 37). Diğer taraftan Peker taraftarları CHP 7. Büyük Kurultayı'nda tamamen tasfiye edilmişti. Ayrıca kurultayda cumhurbaşkanlığı ile parti başkanlığının tefriki konusunda çok önemli adımlar atılmıştı. Saka Hükümeti 23 Aralık'ta yıllardır uygulanmakta olan sıkıyönetimi kaldırarak muhalefetin isteklerini büyük ölçüde yerine getirmişti (Albayrak, 1992, s. 296-299).

12 Temmuz Beyannamesi CHP içinde küskünlüğe, Demokrat Parti'de ise bölünmelere yol açmıştı. Fakat DP içindeki müfrit-mutedil mücadelesi CHP'deki mücadeleye göre daha şiddetliydi. Her şeyden önce Bayar, kendi partisinde bir İnönü değildi. Üstelik sırtında cumhurbaşkanlığı gibi bir kudret hırkası da bulunmuyordu (Toker, 1970, s. 302). Ayrıca Demokrat Parti daha birinci kongreden

itibaren ikiye hatta üçe bölünmüş durumdaydı (Ağaoğlu, 1965, s. 177). DP'de kurucuları (mutedilleri) temsil eden Köprülü 12 Temmuz Beyyannamesi'ni olumlu karşılıyor; aşırı kanadın (müfritlerin) temsilcisi Hikmet Bayur ise beyannameye şüpheyle yaklaşıyordu. Müfritler kurucu kadroyu Demokratların mücadele ruhunu baltalamakla suçluyordu. Bunlara göre DP'nin asıl misyonu tek parti sistemini tasfiye etmek olmalıydı. CHP ile uzlaşma partiyi asıl hedeflerinden uzaklaştırarak mücadele ruhunu zayıflatmıştı (Koçak, 2017, s. 153-155; Karpas, 2017, s. 298-302). Diğer taraftan aralarında Kenan Öner'in bulunduğu bazı partililer kurucuların tahakkümünden şikâyet ediyor, onların CHP geçmişine atıfta bulunarak, muhalefet yapamayacaklarını belirtiyordu. Dahası Demokrat Parti'deki muhalefet, kurucuların gerçek bir muhalefet yapmak yerine Halk Partisi'yle muvazaalı şekilde hareket ettiğini düşünüyor; kurucular ise parti içinde militan amaçlarla hareket eden müfritlerin gereksiz çatışmalara sebebiyet vererek partiyi zayıflattığını ileri sürüyordu. Kurucular aynı zamanda, kurultayın genel idare kuruluna verdiği millet meclisinden çekilme yetkisinin müfritler tarafından kötüye kullanıldığını ileri sürüyordu (Koralan, 2013, s. 138-142).

Demokrat Parti'de kurucularla katılımcılar arasında başlayan çatışma grup başkanlığı seçimlerinde daha da arttı. DP Meclis Grubu Köprülü'nün keyfi davranışlarından rahatsız oluyor ve onu Öner ve Tengirşenk aleyhine çalışmak, grup arkadaşlarına hakarete bulunmak ve grup kararlarını kendisine göre yorumlamakla suçluyordu. 7 Şubat'ta yapılan seçimlerde DP Grup Başkanlığı'na Celal Bayar, grup başkan vekilliğine ise Hulusi Demirelli seçildi. Böylece 45 oydan sadece birini alan Köprülü parti gurubunun dışında kalmış oldu. Bunun üzerine Genel İdare Kurulu⁵ parti grubunun kararını bozarak seçimlerin yenilenmesine karar verdi. Ancak 10 Şubat'ta yapılan seçimleri yine aynı isimler kazandı. Bayar, bunun üzerine GİK ve grup başkanlığını bir arada yürütemeyeceğini gerekçe göstererek ikinci defa istifa etti. Mart ayında ise tasfiyeler başladı. İlk hamlede beş milletvekili partiden ihraç edildi: Sadık Aldoğan, Kemal Silivri, Osman Nuri Koni, Necati Erdem ve Mithat Sakaroğlu. Kararı protesto etmek isteyen 6 GİK üyesi yine genel merkez tarafından partiden uzaklaştırıldı. Bu olay Demokrat Parti içindeki ilk ve en önemli parçalanmaydı. 1947'de başlayan fırtına yaklaşık altı ay devam ettikten sonra 21 milletvekilinin partiden ihraç edilmesiyle sona ermişti. Başka bir ifadeyle tek parti gelenekleriyle yetişmiş olan kurucular istibdada son vermek için başlattıkları mücadeleyi yine istibdadi yöntemlerle bastırmıştı. Böylece Demokrat Parti'nin Millet Melisi'ndeki sandalye sayısı otuz bire düşmüştü (Ahmad, 1996, s. 48-49; Müstakil Demokratlar Grubu, 1949, s. 37-63; Eroğlu, 1970, s. 39-40; Bozdağ, 1975, s. 34).

GİK tarafından partiden ihraç edilen 14 milletvekili 10 Mayıs 1948'de Müstakil Demokratlar Grubu'nu kurdu. Grup üyeleri herhangi bir partiye katılmak yerine ihraç kararlarının büyük kongre tarafından onaylanmasına kadar müstakil olarak hareket etmeye karar verdi. Demokrat Parti'den atılan ve çekilen diğer milletvekilleri ise 20 Temmuz 1948'de Millet Partisi'ni kurdu (Çufalı, 2012, s. 15). Böylece 1948 yılında yani tek parti döneminin sona ermesinden yalnızca üç yıl sonra Millet Meclisi'nde birbirinden farklı üç siyasi parti ortaya çıkmış oldu.

1948 yılına gelindiğinde Türkiye'deki siyasal durum göreceli bir istikrar yakalamış, hükümet antidemokratik kanunları olabildiğince yumuşatmaya ya da lağvetmeye çalışmıştı. Ayrıca Polis Selahiyet Kanunu'nun 18. maddesi kaldırılmış, gizli oy açık sayım esasına dayanan yeni bir seçim kanunu hazırlanmıştı. Böylece 1948 yılında Demokrat Parti'nin Birinci Büyük Kongresi'nde Hürriyet Misakı adıyla talep ettiği istekler-seçimlerin adli makamlar tarafından denetlenmesi dışında-büyük ölçüde hayata geçirilmişti (Karpas, 2017, s. 309-310).

Bu arada hayat pahalılığıyla eleştirilen Hasan Saka Hükümeti 14 Ocak 1949'da istifa edince yeni hükümeti kurma görevi Şemsettin Günaltay'a verildi. Günaltay Hükümeti bir anlamda uzlaşma hükümeti olarak kurulmuştu. Günaltay daha meclisten güvenoyu aldığı gün yaptığı konuşmada: "...bir tarihçi sıfatıyla sizi temin ederim ki, bu milletin istikbali için yegâne çare, sağlam esaslara müstenit bir demokrasinin kurulması ve işlemesidir." diyerek liberal tutumunu açıkça ortaya

⁵ Buradan itibaren GİK olarak kullanılacaktır.

koymuştu (Eroğul, 1970, s. 45). Günaltay, politik meselelerde daha liberal, din konusunda ise daha anlayışlı ve dengeliydi. Günaltay'ın hükümet programı gerçekten libarel esaslara dayanıyordu. Programda basın ve ifade özgürlüğü vurgulanıyor, özel teşebbüsün geliştirileceği ve adaletli vergi dağılımının gerçekleştirileceği belirtiliyordu (Neziroğlu&Yılmaz, 2013, s. 680-683). Yeni başbakan iktidar-muhalefet ilişkilerini onarmak adına muhalefetin bütün eleştirilerine çözüm üretmeye çalışmış; tek dereceli, gizli oy açık tasnifi öngören, adli teminatı sağlayan ve çoğunluk sistemine dayanan yeni bir seçim kanunu hazırlamış; anayasasının çok partili düzene uygun şekilde revize edilmesini sağlamış ve muhalefete devlet radyosundan yararlanma imkânı tanımıştı. Ayrıca İstiklal Mahkemelerini lağvetmiş, Basın Kanunu'nun 50. maddesi ile Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu'nun 18. maddesini yürürlükten kaldırmıştı. Günaltay Hükümeti aynı zamanda ilkokullarda seçmeli din derslerinin okutulmasını ve Ankara'da bir ilahiyat fakültesinin açılmasını sağlamıştı (Çufalı, 2012, s. 17-21).

Fakat hükümetin bütün olumlu adımlarına rağmen Demokratlar hükümeti eleştirmeye devam etmişti. Ayrıca çok yakında-Haziran 1949'da-Demokrat Parti'nin İkinci Büyük Kongresi toplanacaktı. Kongrenin parti içindeki çatışmalardan dolayı şiddetli geçeceği ortadaydı. Demokrat Parti'nin bir an önce toparlanması ve daha büyük bir parçalanmaya sahne olmadan kongreyi atlatması gerekiyordu. İşte Demokrat Parti'nin ikinci kongresinden önce memleketin siyasi hayatındaki halet-i ruhiye bu merkezdeydi.

Bu çalışma, Demokrat Parti'nin İkinci Büyük Kongresi'nin Türkiye'de çok partili siyasal hayatın kurumsallaşmasını ve Demokrat Parti'nin siyasal ve örgütsel dönüşümünü nasıl etkilediğini incelemektedir. Başka bir ifadeyle çalışma, kongreyi Türkiye'nin tek partili siyasal sistemden çok partili hayata geçiş süreci içerisinde tarihsel, siyasal ve örgütsel boyutlarıyla ele almaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen verilerin incelenmesi, sınıflandırılması ve yorumlanmasında karşılaştırmalı okuma ve tematik analiz tekniklerinden yararlanılmıştır. Bir giriş ve dört başlıktan oluşan çalışmanın giriş bölümünde Türkiye'nin çok partili hayata geçiş süreci; diğer bölümlerde ise Demokrat Parti'nin İkinci Büyük Kongresi'nin hazırlık süreci, kongredeki tartışmalar, alınan kararlar ve kongre sonrasında ortaya çıkan siyasal tepkiler üzerinde durulmuştur. Çalışmada arşiv kaynakları, resmi yayınlar, Demokrat Parti'nin kongre tutanakları, faaliyet raporları, tüzük ve programları, dönemin gazeteleri, hatıralar ve tetkik eserler kullanılmıştır.

1. Öncesi ve Sorasıyla Demokrat Parti'nin İkinci Büyük Kongresi (Kongrenin Toplanması, Genel İdare Kurulu Raporu ve Müzakereler)

Demokrat Parti'nin İkinci Büyük Kongresi 20-25 Haziran 1949 tarihleri arasında Ankara'da yapıldı. Demokrat Parti bu kongreyi endişeyle karışık büyük bir sabırsızlıkla bekliyordu. Usulen Ocak ayında toplanması gereken kongre parti yönetimi tarafından vakit kazanmak ve olumsuz havayı lehine çevirmek için sürekli geciktirilmişti. Aradan iki yıl geçmesine rağmen kongrenin hala toplanmamış olmasının en önemli sebebi elbette parti içi mücadelenin öngörülemez yükselişiydi (Uran, 2007, s. 404; Koçak, 2016, s. 507-508). Aslına bakılırsa iki büyük kongre arasında Demokrat Parti'de çok şey değişmişti. Demokrat Parti birinci büyük kongreden itibaren çok önemli kazanımlar elde etmesine rağmen büyük badireler atlatarak meclis grubunun yarısını kaybetmiş; genel idare kurulunun ise üçte birini ihraç etmek zorunda kalmıştı. Dolayısıyla kongrenin en önemli gündem maddelerinden biri muhaliflerle ilgili ihraç kararlarının delegeler tarafından onaylanmasıydı. Parti teşkilatı kurucuları desteklemekle birlikte kongrenin nasıl hareket edeceği şimdilik belli değildi. Diğer taraftan genel seçimlerin yaklaşmasına rağmen iktidar hala anayasasının ruhuna aykırı antidemokratik kanunları kaldırmamış, cumhurbaşkanlığıyla parti başkanlığını birbirinden ayırmamış, Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun 17. maddesi yerine İller Kanunu'nu ikame ederek memurlar üzerindeki baskıyı daha da artırmış ve daha da önemlisi Halk Partisi'nin altı umdesinin anayasadan kaldırılması için herhangi bir teşebbüste bulunmamıştı (Karakuş, 1949, s. 4). Genel

İdare Kurulu ise son kongrenin aksine Hürriyet Misakı'na dayanarak Meclis'ten çekilme kararı almamıştı (Eroğul, 1970, s. 47; Ankara'daki Siyasi Havada Canlılık Arttı, Hürriyet, 16.06.1949). Ayrıca parti içi muhalefet delegelerin kongre sırasında kurucuları sigaya çekeceklerini düşünüyor ve onları alttan alta kışkırtmaya çalışarak büyük kongreyi sabırsızlıkla bekliyorlardı. CHP de tıpkı muhalifler gibi Demokrat Parti'nin kongreden sonraki durumunu merak ediyordu (Kongreler Toplanıyor, Hürriyet, 19.06.1949; D.P. Kongresi Başlarken, Ulus, 20.06.1949; Abadan, 21.06.1949, s. 1, 3).

Daha öncede de belirttiğimiz gibi Demokrat Parti'deki parti içi muhalefet olaylardan daha çok şahısların tabiat ve imtizacından kaynaklanıyordu.⁶ Bayar ne kadar sabırlı, hesaplı, mütehammil ise Kenan Öner o derece fevri, hesapsız ve ölçüsüzdü. Menderes'in soğukkanlılığı, Mareşal'de zerre kadar bulunmuyordu. Köprülü ne kadar patavatsız olsa da Bölükbaşı'yla mukayese edilemezdi. Daha da önemlisi kurucular CHP ekolünden gelmişler ve hayatları boyunca herhangi bir otoriteye bağlanmamışlardı. Kurucular arasındaki karakter çatışmaları daha ilk etapta kendini göstermiş; Öner ile Köprülü, Köprülü ile Tengirşenk, Bayar ile Bölükbaşı, Menderes ve Aldoğan hiçbir zaman birbirleriyle anlaşamamışlardı. Toker'e göre Demokratları birbirine bağlayan asıl güç İnönü düşmanlığıydı (1970, s. 302-303). Başka bir ifadeyle Demokrat Parti farklı siyasi eğilim ve karakterlere sahip kişilerin İnönü düşmanlığı etrafında birleştiği geçici bir iş birliğini yani bir çeşit *modus vivendi*'yi ifade ediyordu.

Diğer taraftan-yine yukarıda açıkladığımız üzere-12 Temmuz Beyannamesi'nden sonra Demokrat Parti müfrit ve mutedil olmak üzere ikiye ayrılmıştı. Ağaoğlu'nun deymiyle görünmez bir el parti içine kadar sokularak vehim ve şüphe tohumları ekmişti (Ağaoğlu, 1965, s. 176). Parti içindeki müfritler 12 Temmuz Beyannamesi'ni doğru bulmuyor, CHP'ye karşı daha sert ve kararlı bir muhalefet yapılmasını savunuyor; parti yönetimi ise tam aksine daha temkinli ve uzlaşmacı bir siyaseti daha doğru buluyordu. Müfritler parti yönetiminin bu tavrını, iktidarı yeterince zorlamayan bilinçli bir yaklaşım olarak görüp partiler arası yumuşamaya karşı çıkıyordu. Müfritlere göre 12 Temmuz Beyannamesi'ne güvenmek şef idaresinin ihyası anlamına geliyordu. Müfritler ayrıca parti içi demokrasiyi eleştirerek kararların parti teşkilatlarına sorulmadan doğrudan doğruya kurucular tarafından alınmasından rahatsız oluyordu (Demokrat Parti Kurucuları Bu Davanın Adamı Değildirler, 1949, s. 20, 35-36). Görünen o ki, müfritler hem partinin muhalefet stratejisine hem de parti içindeki oligarşik tahakküme tepki gösteriyordu.

Ödenekler meselesi ise parti içindeki ideolojik ve örgütsel ayrışmayı hızlandıran sembolik olaylardan biriydi. 1947 sonbaharında milletvekillerinin aylık ödenekleri ve görev nedeniyle aldıkları yollukların artırılmasını öngören düzenleme Meclise geldiğinde büyük bir tepkiyle karşılaştı. Muhalifler Demokrat Parti'nin CHP iktidarını israf ve imtiyaz nedeniyle eleştirdiğini hatırlatarak, aynı uygulamaya destek verilmesinin partiye zarar vereceğini ileri sürüyorlardı. Muhalifler aynı zamanda milletvekili ödeneklerinin artırılmasını hem etik açıdan sorunlu buluyor hem de Demokrat Parti'nin kuruluş felsefesiyle bağdaşmadığını düşünüyordu. Buna karşılık parti yönetimi, meseleye daha pragmatik yaklaşarak ödeneklerin görevin gerektirdiği masrafları karşılayacak düzeye çıkarılmasını makul bir hareket olarak görüp destekliyordu. Fakat bütün bunlara rağmen milletvekili maaşları Demokrat Partili milletvekillerinin de desteğiyle artırıldı. DP'li milletvekillerinin büyük bir çoğunluğu ödeneklerin artışına karşı olmadıkları halde partinin kararına uygun olarak önce kanun teklifine hayır demiş fakat eleştirinin dozunu düşük tutarak tasarının kabul edilmesini sağlamıştı (Çufalı, 2004, s. 119). Yani Toker'in tabiriyle "*kırmızı oylar sandığa, paralar cebe*" inmişti (Toker, 1970, s. 306). Bu durum parti içi muhalefetin derinleşmesinde etkili olmuştu.

Ödenekler meselesi, parti içindeki görüş ayrılıklarını görünür kılmakla birlikte, Demokrat Parti'deki asıl gerilim DP İstanbul İl Başkanı Kenan Öner'in istifasıyla başlamıştı. İddiaya göre Öner'le anlaşamayan Köprülü kendisine yakın isimleri il idare kuruluna sokarak İstanbul teşkilatı

⁶ DP'deki bazı kurucu ve katılımcıların karakter analizi için bkz. (Ağaoğlu, 1965)

içinde yeraltı faaliyetleri yürütmüş; dahası parti içinde hizipler yaratarak başkanın nüfuzunu kırmaya çalışmıştı. Bu durumdan rahatsız olan Öner baskılara dayanamayarak istifa etmişti (Çufalı, 2004, s. 116-119; Demokrat Parti Kurucuları Bu Davanın Adamı Değildirler, 1949, s. 29). Bununla birlikte Öner'in partiden ayrılışı, sıradan bir istifa olmanın ötesinde, parti içi güç dengelerini ve liderlik anlayışını açığa çıkaran en önemli kırılma noktalarından biriydi. Diğer taraftan muhalifler Köprülü'nün parti içindeki rolünü ve izlediği siyasi çizgiyi de beğenmiyordu. Muhalifler Köprülü'yü DP içinde olup bitenleri CHP'ye aktarmakla yani muhbirlikle de suçluyordu (Toker, 1970, s. 312-313; Demokrat Parti Kurucuları Bu Davanın Adamı Değildirler, 1949, s. 12, 26-27).

Demokrat Parti'deki çatışmalar Meclis Grubu seçimlerinde daha da büyüdü. Muhalifler malum sebeplerden dolayı Köprülü'nün Meclis Grubu'ndan ayrılmasını ya da hiç olmazsa seçimlerin yeniden yapılarak dışarıda bırakılmasını istiyordu. DP Meclis Grubu 4 Şubat 1948'de istifa eden 4 üyenin yerine yenilerini seçmek için bir araya geldiğinde-tüzüğe aykırı olacak şekilde-heyetin tamamını yeniden seçerek grup başkanlığına Bayar'ı, başkan vekilliğine ise Fuat Hulusi Demirelli'yi getirmişti. Ne var ki Genel İdare Kurulu bu durumu tüzüğe aykırı bularak iptal etmiş; Celal Bayar da grup başkanlığından çekilmek zorunda kalmıştı. Bayar ve Menderes'in hakimiyeti altındaki Genel İdare Kurulu Meclis Grubu'nu bertaraf etmek için 11 Şubat'ta yeni bir seçim yapmışsa da sonuç yine değişmemiş, Celal Bayar yine oybirliğiyle başkanlığa, Fuat Hulusi Demirelli ise başkan yardımcılığına getirilmişti. Bunun üzerine Celal Bayar 14 Şubat'ta yeniden istifa etmişti (Demokrat Parti Kurucuları Bu Davanın Adamı Değildirler, 1949, s. 36-49). Görünen o ki kurucular, Köprülü'nün grup başkanlığından uzaklaştırılmasını kabullenememişlerdi.

Bayar'ın istifasından sonra partide büyük bir tasfiye operasyonu başladı. Genel İdare Kurulu önce tüzüğün 17. maddesinin a, b, d fıkraları ve 16. maddesinin b bendine dayanarak Sadık Aldoğan, Mithat Sakaroğlu, Necati Erdem, Osman Nuri Koni ve Ahmet Kemal Silivri'yi sonra da bu durumu protesto etmek isteyen 6 GİK üyesini haysiyet divanına sevk ettikten sonra partiden ihraç etti (Öztürkci, 2019, s. 288-289). Görüldüğü gibi DP içindeki bu mücadele şimdilik kurucuların zaferiyle sonuçlanmıştı. Bu arada DP Meclis Grubu'nda bulunan 10 milletvekili ihraçların parti tüzüğüne aykırı olduğunu ve kurucuların tahakkümüne boyun eğmeyeceklerini belirterek genel kongre toplanıncaya kadar parti grubuna katılmayacaklarını açıkladı. Böylece DP'nin Meclisteki milletvekili sayısı 31'e düştü. DP'den ihraç edilen ve ayrılan 14 Milletvekili Millet Partisi'ne girmek yerine Müstakil Demokratlar Grubu'nu kurarak büyük kongreyi beklemeye başladı (Demokrat Parti Kurucuları Bu Davanın Adamı Değildirler, 1949, s. 56-69; Çufalı, 2004, s. 120-122; Toker, 1970, s. 315-333; Anadol, 2004, s. 60-61). Müstakil Demokratların öncelikli hedefi partiye geri dönüp kurucuların parti üzerindeki tahakkümüne son vermektir. Kurucular ise ihraçlardan sonra daha küçük fakat daha homojen hale gelen Demokrat Parti'yi monolitik bir blok halinde genel seçimlere götürmeye çalışıyordu (Öztürkci, 2019, s. 289).

Bununla beraber, parti içindeki bu tasfiye ve ayrışmalar, yaklaşan kongreyi yalnızca Demokrat Parti'nin geleceği açısından değil, Türk demokrasisinin kurumsallaşması açısından da kritik bir hâle getirmişti. Kamuoyu kongreden partinin birlik ve bütünlüğünü korumasını, parti içi anlaşmazlıkları tasfiye etmesini, ideolojik ve iktisadi kimliğini belirginleştirmesini, şahıs mücadeleleri yerine ilkeleri öne çıkarmasını ve özellikle seçim güvenliği ve temel haklar konusunda açık bir program belirlemesini bekliyordu. Örneğin Cumhuriyet Gazetesi yazarlarından Nadir Nadi kongreyi yalnızca Demokrat Parti açısından değil, Türkiye'de henüz tam anlamıyla yerleşmemiş olan demokratik rejiminin geleceği bakımından önemli bir "imtihan" olarak görüyordu. Güçlü, disiplinli ve program sahibi bir muhalefetin, Halk Partisi'ni demokratikleşmeye, seçim kanununu değiştirmeye ve temel haklara daha fazla saygı göstermeye zorlayacağını düşünüyordu. Bu açıdan kongrenin başarısı, muhalefet partisinin iç başarısının ötesinde, iktidar-muhalefet ilişkilerinin normalleşmesine ve siyasal rekabetin normatif şekilde yürütülmesine hizmet edecekti. Asım Us ve Cihad Baban gibi yazarlar ise Demokrat Parti'deki heterojen yapının temizlenerek parti içindeki belirsizliğin bir an önce giderilmesi gerektiğini düşünüyordu. Cihad Baban Demokrat Parti'deki kişisel ihtilafların

temel hedeflerin önüne geçmemesi gerektiğini belirtiyor ve kongrenin görevinin, partiyi “*mukaddes hedefe*” ulaştıracak doğru yolu belirlemek olduğunu ifade ediyordu. Fakat buradaki beklenti, farklı görüşlerin tamamen ortadan kaldırılması değil; bu görüş ayrılıklarının partiyi zayıflatmayacak şekilde tasfiye edilmesiydi. Bununla beraber kongrenin parti içindeki ihtilafları sonuçlandırırken nasıl bir yöntem izleyeceği konusunda basında iki farklı görüş ortaya çıkmıştı. Bazı yazarlar, partiyi bölmeye yönelik girişimlere karşı kararlı olunmasını isterken bazıları bu tasfiyenin aşırı, intikamcı ve dışlayıcı bir çizgiye dönüşmemesi gerektiğini savunuyordu. Nadir Nadi, Demokrat Parti içindeki temel ayrılığı “*realistler*” ile “*ütopistler*” arasındaki mücadeleye benzetmişti. Realistler, demokratik hedeflere aşamalı biçimde, kazanılmış hakları tehlikeye atmadan ve ülke menfaatlerini gözeterek ulaşmayı savunurken; ütopistler, iktidarın derhâl devrilmesini ve her şeyin bir anda değiştirilmesini istemekteydi. Nadi, delegelerden taşkın söylemlere kapılmamalarını, iktidarı ihanetle suçlamamalarını, aynı zamanda haklarını kararlılıkla savunan bir muhalefet anlayışını benimsemelerini bekliyordu. Dolayısıyla basının bir bölümünde kongrenin hem etkili hem de ölçülü bir muhalefet çizgisi oluşturması beklentisi bulunuyordu. Kongreden beklenen diğer bir konu ise, Demokrat Parti’nin siyasal ve iktisadi çizgisini açıkça tanımlamasıydı. Asım Us, Demokrat Parti’nin kuruluş programının Cumhuriyet Halk Partisi programından yeterince farklılaşmadığı kanaatindeydi. Us’a göre kongrenin yalnızca parti içi anlaşmazlıkları ele almakla yetinmemesi; Demokrat Parti’nin devletçilik, özel teşebbüs, iktisadi düzen ve siyasal rejim gibi temel konulardaki yerini daha açık biçimde göstermesi, başka bir ifadeyle iktidarın tezleri karşısında yeni bir anti tez üretmesi gerekiyordu. Nadir Nadi’nin kongreden beklentileri de yine aynı yöndeydi. O da tıpkı Asım Us gibi delegelerin kongrede şahıslarla hesaplaşması yerine ülkenin geleceğine ilişkin somut projeler üretmesini bekliyordu. Kısacası kamoyu delegelerden partinin manevi ve örgütsel bütünlüğünü korumasını istiyor, aynı zamanda birinci kongredeki vaatleri tekrar etmek yerine bunların uygulanmasını sağlayacak daha somut adımlar atmalarını bekliyordu (Aydın Tarihi, 1-30.06.1949, s. 60-98; Emeç, 20.06.1949, s.1 ,7; Emeç, 22.06.1949, s. 1, 7; Baban, 21.06.1949, s. 1, 5; Yalman, 20.06.1949, s. 1; Nadi, 19.06.1949, s. 1; Karacan, 20.06.1949, s. 1, 5; Milli And, Yeni Sabah, 19.06.1949; Büyük Kongre Bugün Başlıyor, Yeni Sabah, 20.06.1949; Fenik, 19.06.1949, s. 1; Fenik, 20.06.1949, s. 1, 6; Kapani, 17.06.1949, s. 1, 2).

Demokrat Parti’nin İkinci Büyük Kongresi işte bu hava ve bu şartlar altında 20 Haziran 1949 Pazartesi günü Ankara’daki Sergi evinde açıldı. Kongreye yaklaşık 1400 delege katılmıştı⁷. Kongreye katılım öylesine büyüktü ki delegeler Ankara’daki otellerde yer bulamayınca hükümetin yardımıyla Orman Fakültesi ve Maliye Meslek Okulundaki yatakhanelere yerleştirilmişti⁸ (Demokrat Parti Büyük Kongresi, Hürriyet, 19.06.1949; D.P. Büyük Kongresi İçin Yapılan Son Hazırlık, Bugün, 18.06.1949). Kongre çalışmaları Genel Başkan Celal Bayar’ın saat 10:30’da salona girmesiyle başlamış; bir saat kadar süren yoklamadan sonra Atatürk’ün aziz hatırası için üç dakikalık saygı duruşu yapılmıştı. Açılış merasimini müteakip kongre başkanlığına-Ege delegelerinin desteğiyle-Ekrem Hayri Üstündağ, başkan vekilliklerine ise Memiş Yazıcı ve Sıtkı Yırcalı seçilmişti. Fakat oturumlar genellikle Yırcalı tarafından yönetilmişti (D.P. Kongresi, 1949, s. 7-13). Ayrıca kırk beş aday arasından kur’a usulüyle on dört kâtip seçilmişti (Aydın Tarihi, 1-30.06.1949).

⁷ Kongreye katılan delege sayısı ihtilaflıdır. Örneğin Bugün Gazetesi kongreye 1600 delegenin iştirak ettiğini yazarken bu rakam, Hürriyet ve Gece Postasında 1700, Son Posta, Tasvir, Vatan, Tan, Anadolu ve En Son Dakikada 1500 olarak gösterilmektedir. Bu konuda daha ayrıntılı malumat için bkz. (D.P. İkinci Büyük Kongresi Dün Ankara’da Toplandı, Bugün, 21.06.1949; Demokrat Partinin İkinci Büyük Kongresi Bugün Toplanıyor, Son Posta, 20.06.1949; Demokrat Parti Kongresi Bu Sabah Toplandı, En Son Dakika, 20.06.1949; D.P.’nin Büyük Kongresi Arifesinde, Gece Postası, 19.06.1949; D.P. 2’inci Kongresi Bugün Toplanıyor, Tasvir, 20.06.1949; D.P. Kongresi Bugün Açılıyor, Vatan, 20.06.1949; D.P. Kongresi Arifesinde, Anadolu, 19.06.1949; D.P. Büyük Kongresi Bu Sabah Açılıyor, Tan, 20.06.1949). CHP Ankara Müfettişliğine göre kongreye bini müteceviz delege katılmıştı (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 490.0.0.0, 438, 1817, 1/2, 28.06.1949).

⁸ Hükümetin bu hareketi bile bazı çevreler tarafından muvazaa olarak değerlendirilmiştir. Bknz. (D.P.’nin Büyük Kongresi Arifesinde, Gece Postası, 19.06.1949).

İkinci Büyük Kongre'nin gündemi belliydi. Altı gün devam edecek kongrede delegeler parti kurullarını seçecek, partideki ihraçların akıbetini belirleyecek, program ve tüzük üzerindeki değişiklik tekliflerini değerlendirecek ve daha da önemlisi ana davalar komisyonunun kararıyla seçime kadar takip edilecek rotayı (muhelefet yöntemi) belirleyecekti (D.P. Merkezi Bir Tebliğ Neşretti, Tan, 15.06.1949; D. P. Başkanlığından Tebliğ Edilmiştir, Tasvir, 15.06.1949).

Kongrenin görüşme usulüne göre delegeler önce riyaset divanını seçecek sonra genel idare kurulu raporunu dinleyecek, sonra da müzakere usulü hakkında verilecek kararı müteakip rapor hakkındaki mütelaalarını bildireceklerdi (Program ve İdare Heyeti Raporu, Son Posta, 20.06.1949; D.P. Büyük Kongresi Bu Sabah Ankara'da Açılıyor, Hürriyet, 20.06.1949). Ayrıca kongre çalışmaları program, tüzük, hesap ve bütçe, istekler, ana davalar ve merkez haysiyet divanı kararlarına vuku bulan itirazları tetkik komisyonu olmak üzere altı komisyon halinde yürütülecekti (Koçak, 2016, s. 522-523). DP Genel İdare Kurulu daha müzakereler başlamadan bir gün önce iki buçuk yıllık çalışmalarını anlatan 47 sayfalık mufassal bir rapor hazırlayarak delegelere dağıtmıştı. Raporun ilk 16 sayfası partinin siyasi faaliyetlerine ayrılmış, son kısmında ise mektuplara, beyanname ve beyanatlara yer verilmişti (Müstakil Demokratlar Umumi Kongrede Konuşabilecekler, En Son Dakika, 18.06.1949; D.P. Kongresi Yarın Toplanıyor, Bugün, 19.06.1949).

Kongre programına göre oturumlar Genel İdare Kurulu raporunun okunmasıyla başlayacaktı. Bayar GİK raporunu okumak için kürsüye çıktığında delegeler tarafından şiddetli ve sürekli alkışlarla karşılanmış, böylece kongrenin sonucu daha görüşmeler başlamadan önce belli olmuştu. Delegelerin Bayar'a göstermiş olduğu olağanüstü ilgi kurucuların parti tarafından desteklendiği açıkça ispat etmekteydi (D.P.'nin Büyük Kongresi Dün Ankara'da Toplandı, Hürriyet, 21.06.1949; D.P. İkinci Büyük Kongresi, Bugün, 21.06.1949).

Celâl Bayar, Genel İdare Kurulu Raporu'nda Demokrat Parti'nin kuruluş felsefesini ve siyasal hedeflerini açıklayarak; iki büyük kongre arasında yaşanan gelişmeleri değerlendirmişti. Ona göre iktidarın yanlış uygulamaları zaman zaman ciddi siyasal buhranlara yol açmış olsa da Demokrat Parti'nin ölçülü tutumu sayesinde mücadelenin doğal mecrasından çıkması engellenmişti (Bayar Dün İkinci Büyük Kongrede İdare Kurulu Raporunu Okudu, Son Posta, 21.06.1949). Bu yaklaşım Bayar'ın Demokrat Parti'yi yalnızca iktidara karşı mücadele eden bir siyasal örgüt olarak değil, aynı zamanda rejimin istikrarını gözeten sorumlu bir muhalefet partisi olarak meşrulaştırma çabasını yansıtmaktaydı.

Raporda 12 Temmuz Beyannamesi ayrı bir önem taşıyordu. Beyannameyi eksik fakat ileriye dönük ve ümit verici bir hamle olarak değerlendiren Bayar, Recep Peker Hükûmeti'nin düşürülmesini, sıkıyönetimin kaldırılmasını ve seçim mevzuatında sınırlı da olsa bazı değişiklikler yapılmasını bu sürecin küçük fakat olumlu sonuçları arasında görmekteydi. Bununla birlikte hükûmetin antidemokratik kanunları yürürlükten kaldırmaması, seçim güvenliğini sağlayacak yeni bir seçim kanunu hazırlamaması ve devlet başkanlığı ile parti başkanlığını birbirinden ayırmaması, siyasal rejimin demokratikleşmesi önündeki en önemli sorunlardı (D.P. Kongresinde Okunan Raporun Metni, Demokrat İzmir, 21.06.1949; İkinci Büyük Kongrede C. Bayar'ın Okuduğu Rapor, Hürriyet, 21.06.1949). Bayar beyannamenin yetersizliğini kabul etmekle beraber onu Demokrat Parti'nin meşru bir siyasal aktör olarak tanınmasını sağlayan önemli bir kazanım olarak değerlendirmiyordu (Tanyeli&Topsakaloğlu, 1958, s. 140-141).

Raporun en dikkat çekici yönlerinden biri de, iktidara yönelik eleştirilerle parti içi muhalefete yönelik yaklaşım arasındaki belirgin çelişkilerdi. Bayar, bir taraftan iktidardan demokratik rekabetin koşullarını oluşturmasını beklerken, diğer taraftan Demokrat Parti içindeki muhalifleri meşru bir farklılaşmanın temsilcileri olarak değil, parti birliğini bozmaya çalışan yıkıcı unsurlar olarak nitelendirmekteydi. Raporun önemli bir bölümünün parti içi muhalefetin faaliyetlerine ayrılması, kongrenin yalnızca iktidara karşı izlenecek siyasetin değil, parti içindeki güç mücadelesinin de

sonuçlandırılacağı bir platform olarak görüldüğünü ortaya koyuyordu. Nitekim Bayar, Hürriyet Misakı'nın hayata geçirilememesinin bütün sorumluluğunu büyük ölçüde parti içi muhaliflere yüklemiş; özellikle Meclisten çekilme yetkisinin muhalifler tarafından istismar edildiğini savunmuştu (Bayar'ın Kongrede Söylediği Nutuk, Bugün, 21.06.1949).

Doğrusu Bayar'ın muhalifler için kullandığı ifadelerin delegeler tarafından bravo sesleriyle desteklenmesi parti içi muhalefetin çoktan bertaraf edildiğini gösteriyordu (Erdoğan vd., 2021, s. 330). Dolayısıyla İkinci Büyük Kongre, hem Demokrat Parti'nin iktidara karşı demokratik taleplerini güçlendirmiş, hem de genel merkezin parti üzerindeki ağırlığını pekiştirmişti. Fakat bu durum, aynı zamanda Demokrat Parti'nin dışa dönük siyasal söylemi ile parti içi muhalefet pratiği arasında önemli bir tenakuzun bulunduğunu göstermişti.

Bayar'ın konuşmasının sonunda yönelttiği soru, daha sonra Millî Teminat Andı'nın temelini oluşturacak siyasal yaklaşımı ortaya koymuştu. Antidemokratik kanunların değiştirilmemesi, seçim kanununun adli güvence sağlayacak biçimde düzenlenmemesi ve 21 Temmuz 1946 Seçimleri'nde uygulanan yöntemlerin tekrarlanması hâlinde Demokrat Parti'nin nasıl hareket edeceği meselesi doğrudan doğruya kongrenin taktirine bırakılmıştı (Demokrat Parti Kongresini Meşgul Eden Büyük Dava, Tasvir, 22.06.1949). Bayar'ın konuşmasının son kısmı, Ana Davalar Komisyonu'nun çalışmalarına yön vermiş ve kongrede kabul edilecek siyasal tutumun çerçevesini belirlemişti. Anlaşılan o ki genel merkez parti içi muhalefetin iddialarını çürütmek ve muvazaa söylentilerinden kurtulabilmek için daha sert hareket etmek ihtiyacını hissetmişti (Koçak, 2016, s. 528). Metinden de anlaşılacağı üzere Genel İdare Kurulu Raporu, Demokrat Parti'nin demokrasi anlayışının sınırlarını ve iç çelişkilerini deşifre etmişti. Raporda serbest ve güvenli seçimlerin gerçekleştirilmesi, iktidarın seçim yoluyla el değiştirebilmesi, antidemokratik mevzuatın kaldırılması ve devlet ile parti yönetiminin birbirinden ayrılması gibi demokratik talepler ileri sürülmüş; fakat buna karşın parti içi muhalefete karşı tasfiye yöntemleri kullanılmıştı. Başka bir ifadeyle Genel İdare Kurulu çoğulcu ve liberal bir demokrasi anlayışı yerine serbest seçimleri ve iktidar değişimini esas alan sınırlı bir demokratikleşme peşindeydi. Rapor demokratik rejimin kurulması bağlamında güçlü talepler içermekle beraber, parti içi demokrasi konusunda anti-demokratik temayüllere sahipti.

Kongrenin ikinci günü usul tartışmalarıyla başladı. Kongre bir gün önce komisyona havelle ettiği "*kongre çalışmalarının usulü hakkındaki komisyon raporu*"nu delegelerin konuşma sürelerini beşer dakikayla tahdit eden maddeler dışında aynen kabul etti. Ayrıca genel başkan ve genel idare kurulu üyelerine tercihan söz verilmesi hakkındaki hükmü anti demokratik olduğu gerekçesiyle reddetti (D.P.nin Kongresi, Ankara, 22.06.1949). Böylece bir buçuk gün süren uzun bir mesaiden sonra, nihayet genel idare kurulu çalışma raporunun görüşülmesine geçildi. Delegelerin başkanlık divanı önünde oluşturduğu uzun kuyruklar kongreye gösterilen ilginin ne kadar büyük olduğunu gösteriyordu. Bu arada ikinci kongrede birinci büyük kongrenin amotör ruhu kaybolmuş, delegeler artık siyasetin pratikleriyle hareket eden profesyonel politikacılara dönüşmüştü. Doğrusu Demokrat Parti bu haliyle artık iktidara hazır bir parti görünümünü veriyordu (Erdoğan vd., 2021, s. 331; Emeç, 24.06.1949, s. 1).

Kongrenin ikinci gününde rapor üzerine yapılan tartışmalar, Demokrat Parti Genel Başkanı'nın delegelere yönelttiği şu soru etrafında şekillenmişti: *Kanun çerçevesi içinde muhalefeti kendisine şiar edinmiş olan bir parti böyle bir vaziyet karşısında kalırsa ne yapacaktı?* DP Genel Başkanı'nın delegelere yönelttiği soru, muhalefetin hukuk sınırları içinde kalma ilkesinin, siyasal hakların fiilen kullanılamadığı bir ortamda ne ölçüde sürdürülebileceği sorununu tartışmaya açmıştı. Sıtkı Yırcalı, böyle bir durumda milletin meşru müdafaa hakkını kullanarak sorumluları bizzat kendisinin cezalandıracağını belirtmiş; Mehmet Erçetin, seçmen iradesine müdahale edenlerin namusa tecavüz edenlerle aynı muameleye tabi tutulması gerektiğini ifade ederken, Rauf Onursal muhalefete yönelik herhangi bir müdahaleyi rejim değişikliğiyle aynı kapsamda telakki etmişti. Yırcalı, Erçetin ve Onursal'ın açıklamalarında görülen "*meşru müdafaa*", "*bizzat cezalandırma*" ve

“*rejim değişikliği*” vurguları, seçimlere yönelik müdahalelerin delegeler tarafından sadece hukuki bir ihlal olarak algılanmadığını, aynı zamanda siyasal rejimin meşruiyetini tehdit eden bir mesele olarak değerlendirildiğini göstermekteydi (D.P. Genel Kongresi, Anadolu, 22.06.1949).

Tartışmaların diğer boyutunu 12 Temmuz Beyannamesi oluşturmaktaydı. İstanbul Delegesi Kazım Yurdakul, beyannamenin uygulamada hiçbir karşılık bulmadığını savunarak, “*bu beyannameyi yakıp hükmünün kalmadığını bütün millete ilan edelim*” sözleriyle belgeye duyulan hayal kırıklığını ifade etmişti. Ali Çetin ise beyannamenin gereği gibi uygulanmamasının bütün sorumluluğunu doğrudan doğruya İsmet İnönü’ye hamletmiş ve iç hukukta yeterli bir düzenleme olmamasına rağmen, Türkiye’nin taraf olduğu Birleşmiş Milletler düzenlemelerine dayanarak zulme karşı direnme hakkının olduğunu ileri sürmüştü. Görüldüğü gibi siyasal uzlaşma arayışları yerini artık güvensizlik ve çatışmacı bir söyleme bırakmıştı. Ayrıca Çetin’in konuşmasının delegeler tarafından sürekli ve şiddetli alkışlarla desteklenmesi, kongrede iktidara yönelik hoşnutsuzluğun güçlü bir toplumsal tepkiye dönüştüğünü göstermekteydi. Dahası delegelerin kongrede kullandığı dil, 12 Temmuz Beyannamesi’nin DP tabanında yeteri kadar karşılık bulmadığının çarpıcı bir işaretiydi (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 490.0.0.0, 438, 1817, 1/2, 28.06.1949; Büyük Kongrenin İkinci Günü Çok Hararetle Oldu, Son Posta, 22.06.1949; D.P. Kongresinin İkinci Günü, Bugün, 22.06.1949). Kongre tutanaklarından da anlaşılacağı üzere delegeler büyük kongrede yatay-eşitlikçi bir anlayışla hareket ederek iktidarın hatalarından müfritlerin ihanetlerine kadar hemen her konuda eleştiri geliştirmişti. Bazı delegeler ise konuyu muhaliflere getirmişti. Kütahya Delegesi Ömer Kuş bilvesile partiyi bölen yedi kişinin hemşehrileri olmasından duyduğu utancı ifade ettikten sonra muhalifleri şiddetle takbih etmiş; Şeref Balkanlı Tahtakılıç’ı kastederek “*hiç tahta kılıçla zafer kazanılır mı?*” diye sormuş; Sivas Delegesi Rifat Ördem ise “*Bu millet onların cenaze namazını bile kılmayacak...*” demişti. Muhalifler Burdur ve Eskişehir delegeleri tarafından da şiddetli şekilde takbih edilmişti (D.P. Kongresinin İkinci Günü Çok Hararetle Bir Şekilde Geçti, Hürriyet, 22.06.1949; D.P. Genel Kongresi, Akşam, 23.06.1949).

Diğer taraftan raporu eksik ve yetersiz bularak eleştiren delegeler de olmuştu. Örneğin bunlardan biri olan Alaettin Nasuhoğlu Genel Kurul’un GİK Raporu’nda kendisini parti saflarından ayırarak tevzirat yapanlara karşı müdafaa vaziyetinde görmesini hoş karşılamamış aynı zamanda raporun muvazaayla ilgili bölümlerini yetersiz bulmuştu (D.P. Kongresinin İkinci Günü, Bugün, 22.06.1949). Hulusi Köymen milletvekillerinin teşrii faaliyetlerini, Ziya Şaşmaz ise raporda partiden çıkarılan isimlere yeteri kadar yer verilmemesini eleştirmişti. Konuşmalardan da anlaşılacağı üzere rapor, yalnızca bir faaliyet metni değil, delegelerin parti yönetimini sorgulamak, eleştirmek ve yönlendirmek için kullandıkları siyasal bir araç hâline gelmişti (D.P. Kongresinin İkinci Günü Çok Hararetle Bir Şekilde Geçti, Hürriyet, 22.06.1949). Kongrenin ikinci gününde 250 delege konuşma yaptıktan sonra rapor üzerindeki teklifler Ana Davalar Komisyonu’na gönderilerek oturumlara son verilmişti (Emeç, 23.06.1949, s.1).

Delegeler kongrenin üçüncü gününde de raporla ilgili görüşlerini beyan etmeye devam etti. Delegelerin konuşmaları yalnızca parti içi teknik meselelerle sınırlı kalmamış; aynı zamanda seçim güvenliği, antidemokratik kanunlar, hükümet baskısı, milletvekillerinin tavrı, parti teşkilatının güçlendirilmesi ve Halk Partisi iktidarına karşı izlenecek mücadele hattı gibi daha geniş siyasal sorunlara yönelmişti. Bazı delegeler Genel İdare Kurulu’nun izlediği sağduyulu siyaseti sert biçimde eleştirmiş; Demokrat Parti’nin hukuk sınırları içinde kalan ölçülü bir muhalefet yerine daha kararlı şekilde hareket etmesi gerektiğini ifade etmiş; başka bir deyişle radikal bir kopuştan ziyade hukuk düzeni içinde daha güçlü bir muhalefet anlayışını öne çıkarmıştı (Emeç, 23.06.1949, s.1). İstanbul Delegesi Esat Çağa Genel Kurul’un mutedil tavrını eleştirdikten sonra milletvekillerinin meclisten çekilme zamanının geldiğini belirtmiş; Ekrem Baysal 12 Temmuz Beyannamesi’nin reddedilmesi gerektiğini ileri sürmüştü; Abbas Sayar da Hürriyet Misakı’nın tahakkuk ettirilememesinin bütün sorumluluğunu Genel İdare Kurulu’nun aciziyetine bağlamıştı (D.P. Kongresinde Hava Sertleşiyor, Hürriyet, 23.06.1949). Tutanaklardan da anlaşılacağı üzere kongre bu haliyle doğrudan doğruya

faaliyet raporunun görüldüğü sıradan bir toplantı olmaktan çıkarak partinin siyasal mücadele yönteminin tartışıldığı önemli bir platform haline gelmişti.

Diğer taraftan delegelerin seçim emniyeti hakkındaki görüşleri ifade özgürlüğünün boyutlarını aşarak tehdit ve intikama kadar varan radikal bir söyleme dönüşmüştü. Konuşmalarda hâkim olan ana eğilim, iktidarın seçim güvenliğini sağlayamaması durumunda muhalefetin fiili mukavemete, hatta ihtilale kadar gidebileceği yönündeydi. Örneğin Zonguldak Delegatesi Hüseyin Balık “*isyan edeceğiz*”, Pertev Aral “*ıcap ederse ölüp öldüreceğiz*”, Arif Hanoğlu gerekirse onları “*üç ayaklı sehpa altına alacağız*”, ifadelerini kullanarak şideti meşru ve zorunlu bir araç olarak sunmuşlardı. Yani delegeler şiddeti demokratik düzen içinde kabul edilemez bir unsur olarak görmek yerine şartlar gerçekleştiğinde başvurulabilecek meşru bir araç olarak değerlendirmişlerdi (Albayrak, 1992, s. 332-334; D. Parti Kongresi, Akşam, 23.06.1949). Aslına bakılırsa kongrede kullanılan tehdit dili iktidar çevrelerinde rahatsızlık yaratmakla beraber delegelerin asıl amacı, seçimlerin yeniden baskı altında yapılması durumunda parti teşkilatının daha kararlı şekilde hareket edeceğini göstermeye çalışmaktı. Fakat böyle bir meydan okuma-demokratik kaygılarla yapılmış olsa bile-Türk demokrasisi için hiç de iç açıcı bir gelişme değildi. Daha da kötüsü delegelerin kullandığı şiddet dili azalar tarafından sürekli alkış ve bravo sesleriyle desteklenmişti (D.P. Kongresinde Hava Sertleşiyor, Hürriyet, 23.06.1949). Ayrıca delegeler kongrede büyük memleket meselelerini tartışmak yerine sadece partiler arası ilişkileri ve şahsiyeti esas alan sınırlı konular üzerinde durmuştu (Karakuş, 23.06. 1949, s. 3).

Bununla beraber kongrede giderek ağırlaşan sert ve meydan okuyucu söylem iktidar çevrelerinde güçlü bir tepkiye neden olmuştu. Halk Partisi daha kongre devam ederken delegelerin hükümet hakkındaki eleştirilerini fazlaca sert bularak tepki göstermiş; Başbakan Yardımcısı Nihat Erim gazetecilere verdiği beyanatta kanunlara karşı gelmeye cesaret edenlerin karşılarında devleti bulacaklarından bahsederek Demokrat Partilileri itidale davet etmişti (Emeç, 26.06.1949, s. 1; D.P. Kongresi Karşısında C.H.P.liler, Vatan, 24.06.1949). Erim’e göre “*siyasi partiler ve şahıslar...kendilerince Anayasaya aykırı sayılan kanunlara riayetsizlik göstermeye heves ederlerse hiç şüphe yok ki karşılarında yetkilerini Anayasa’dan ve kanunlardan alan makamları bulacaktı. Demokrasinin de, hürriyetin de, insanca yaşamının da ilk şartı müesses kanun ve nizamla riayet etmektir.*” (Nihat Erim’in Çok Önemli Demeci, Ulus, 24.06.1949; Demokrat İymalarına Hükümetin Cevabı, En Son Dakika, 23.06.1949). Ayrıca Halk Partililer muhalefetin eleştiri tarzının demokratik olmadığına dikkat çekerek muhalefetin hükümete reva gördüğü siyaset stratejisini Moskova’nın Türkiye politikasına benzetmişti. Onlara göre Demokrat Parti hükümete veya partiye değil doğrudan doğruya rejimin temel prensiplerine savaş açmıştı (İllallah, Akşam, 23.06.1949). Diğer taraftan kongredeki ihtilal söylemlerine karşı en şiddetli tepkiyi Anadolu Gazetesi göstermişti. Gazete kongredeki sahte kahramanların hezeyan ve çığrkanlıklarından korkmadıklarını belirterek iktidarın maceraperest politikacıların tuzağına düşmeyeceğini ifade etmişti. Yavuz Abadan ise Ulus’taki köşesinde uluslararası durumun hassasiyetinden bahsettikten sonra kongredeki ihtilal havasının vatansaverlikle bağdaşmadığını belirtmiş ve böyle bir hadisenin yaratacağı olayların bütün sorumluluğunun Demokrat Parti’ye ait olacağını söylemişti (Gazeteler, Akşam, 25.06.1949; D.P. Kongresi Karşısında C.H.P.liler, Anadolu, 23.06.1949).

Demokrat Parti İkinci Büyük Kongresi parti tüzüğü ve programı hakkındaki değişiklik taleplerini görüşmek, bütçe raporunu müzakere etmek ve daha da önemlisi Haysiyet Divanı’nın milletvekilleri hakkındaki ihraç kararını oylamak üzere 24 Haziran’da yeniden bir araya geldi. Başkanlık Divanı kongrenin beşinci gününde sözü şimdiye kadar konuşma fırsatı bulamayan delegelere vermişti. Bunların bir kısmı anayasanın tadili ve partinin mali durumuyla ilgili bilgilerin rapora yeteri kadar yansımadığından, diğer bir kısmı da raporda parti içi muhalefete bu kadar çok yer ayırmanın anlamsızlığından şikâyet etmişti. Anlaşılan genel idare kurulu raporu bazı delegeler için son derece muhtasar bazıları için de haddinden fazla mufassal görünmüştü. Başkanlık Divanı yüzlerce delegenin konuşmasından sonra-eleştirilere cevap vermek üzere-sözü yeninden Celal

Bayar'a verdi. Konuşmasında 12 Temmuz Beyannamesi'ne son kez değinen Bayar: *"Bu beyanname sırasında bizim karşımıza iki yol çıkmıştı. Biri ihtilal yoluydu, iğtişaş ve isyan yoluydu. İkinci yol memlekette istikrarı muhafaza ederken müşkül dahi olsa, zaman kaybetmek dahi bahis mevzuu olsa, istikrar yoluydu. Bizler sizlere itimat ederek ikinci yolu ihtiyar ettik..."* diyerek Demokrat Parti'nin anti-demokraik unsurlar yerine demokratik prensipler içinde hareket edeceğini ima etmiş; başka bir ifadeyle Demokrat Parti'nin isyan ve ihtilal yerine sabır ve istikrarı tercih ettiğini söylemişti (Eroğul, 1970, s. 47; Demokrat Parti Kongresi'nde 4'üncü Üncü Gün, En Son Dakika, 23.06.1949; Bayar'ın Kongredeki Tenkitlere Cevabı, Hürriyet, 24.06.1949; C. Bayar'ın Tenkitlere Cevabı, Bugün, 24.06.1949). Bununla birlikte Bayar'ın açıklamaları, partinin yalnızca pasif direnişle yetinmeyeceğini göstermekteydi. Bayar beyannamedeki sözlerin yerine getirilmemesi durumunda hükümete karşı daha aktif şekilde mücadele edileceğini belirtiyor fakat yöntem olarak daha mutedil bir yaklaşımı öngörüordu. Dolayısıyla genel başkan ile delegeler hedef açısından aynı şeyleri düşünmekle birlikte uygulamada ayrılıyor; delegeler fiili mukavemeti öngörürken, genel başkan hukuk sınırları içinde daha demokratik bir tepkiden bahsediyordu. Konuşmasında laikliğe de değinen Bayar dinin siyasete alet edilmesine karşı olduklarını ancak Tanzimat'tan beri öteki dinlere tanınan din özgürlüğünün bu milletin evlatlarına da tanınması gerektiğini söylemişti (Bayar Dün Kongrede Bütün Sualleri Cevaplandırdı, Son Posta, 24.06.1949). Genel İdare Kurulu Raporu Celal Bayar'ın konuşmasından sonra oylamaya sunulurken oybirliğiyle kabul edildi (Umumi İdare Heyeti Raporu İttifakla Kabul Olundu, Vatan, 24.06.1949). Böylece Büyük Kongre muhaliflerin beklentilerinin tam aksine genel merkezin meşruiyetini ortadan kaldırmak yerine parti yönetiminin siyasal tercihlerini yeniden ve daha güçlü şekilde onaylayarak partinin bölünmesinin önüne geçmişti.

Kongrenin öğleden sonraki oturumunda Dilekler Komisyonu'nun raporu üzerinde duruldu. Dilekler Komisyonu Raporu'nda yer alan talepler kongrenin demokratikleşmeyi geniş bir hukuk ve toplum programı içinde ele aldığını gösteriyordu. Delegeler raporda milli iradeyi tecelli ettirecek ve adli teminatı içine alacak yeni bir seçim kanununun hazırlanmasını; orman, nüfus ve tapu kanunlarının tadilini; memurlara tanınan bazı imtiyazların lağvedilmesini, vergi borcundan dolayı hapis cezalarının kaldırılmasını ve vergilerin hakkaniyet prensipleri içinde yeniden düzenlenmesini talep etmekteydi. Ayrıca kongreye sunulan dilekler arasında devletçiliğin sınırlandırılarak özel teşebbüsün güçlendirilmesi ve milletvekili sayısının azaltılması da bulunuyordu. Bazı delegeler ise aidiyet duygusunun geliştirilmesi amacıyla DP rozeti taşıyan partililerin sokakta karşılaştıklarında birbirilerini tanımasalar bile selamlaşmalarını istiyordu. Raporun son bölümünde *"artık yorgun ve hasta olan iktidar[ın] yerini bir an önce hakiki sahibi olan millete terketmesi"* gerektiğinden bahsediliyordu (Kongre Genel İdare Kurulu Raporunu İttifakla Kabul Etti, Son Posta, 24.06.1949).

Kongrenin en önemli tartışma konularından biri de partiden uzaklaştırılan milltvekillerinin durumuydu. Toker'e göre delegeler aslında partinin bölünmesine karşı çıkıyor, parti içindeki sorunların sulh yoluyla çözülebileceğini düşünüyordu. Fakat-Koçak'ın da belirttiği gibi-parti içi çatışmanın bu seviyesinde gerçek bir uzlaşma aramak gerçekten çok zor hatta imkânsız bir durumdu (Koçak, 2016, s. 531-532). Nitekim Kongre 24 Haziran'da Merkez Haysiyet Divanı'nın daha önce partiden çıkarılmasına karar verdiği Kemal Silivirili, Ali Rıza Kırsever, Haydar Aslan, Behçet Gökçen, Şahin Laçın, Asım Gürsu, Mehmet Aşkar, Ahmet Çınar, Bahaettin Öğütmen ve Mehmet Öktem hakkındaki kararın onaylanmasına; Mithat Şan ve Mehmet Hakyemez hakkındaki hükmün ise iptaline karar verdi (Kandemir, 1956, s. 105; İtirazları Tetkik Komisyonunun Raporu, Son Posta, 24.06.1949; Demokrat Parti Kongresi Dün Çalışmalarını Hızlandırdı, Son Posta, 25.06.1949). Böylece parti içi muhalefet geri dönülemez şekilde bertaraf edilmiş oluyordu.

Delegeler kongrenin beşinci gününde hesap ve bütçe raporunu onayladıktan ve ihraç kararlarını tasdik ettikten sonra Genel İdare Kurulu seçimleri için oy kullandı (D.P. Kongresi Dünkü Toplantıda Seçim Yapıldı, Bugün 25.06.1949). Yaklaşık dört saat süren seçimlerde Bayar 917 delegeden 901'inin oyunu alarak yeniden genel başkanlığa getirilmiş; Genel İdare Kurulu üyeliklerine ise Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Refik Koraltan, Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, Refik

Şevket İnce, Samet Ağaoğlu, Sıtkı Yırcalı, Hulusi Köymen, İhsan Şerif Özgen, Üzeyir Avunduk, Nuri Özsan, Celal Ramazanoğlu, Kamil Gündeş, Kemal Özçoban seçilmişti (Temuçin, 1949, s. 7; D.P. Kongresinde Dün Seçim Yapıldı, Hürriyet, 25.06.1949; Yeni Genel İdare Kurulu, Zafer, 25.06.1949). Görrüldüğü gibi yeni Genel İdare Kurulu yine kurucular ve onların adamlarından oluşmaktaydı. Ertesi gün gizli oy gizli sayım yöntemiyle gerçekleştirilen Haysiyet Divanı seçimlerini ise Fuat Hulusi Demirelli, Ekrem Üstündağ, Fikri Apaydın, Hamit İnce, Salamon Adato, Eyüp Sabri Hayırlıoğlu, L. Divanoğlu, Hasan Polatkan, Ahmet Veziroğlu, Cevat Mimaroglu ve Zühtü Velibeşe kazanmıştı (D.P. Kongresinin Kapanış Tafsilatı, En Son Dakika, 26.06.1949).

2. Tüzük ve Program Değişiklikleri

Demokrat Parti İkinci Büyük Kongresi 25 Haziran'daki son toplantısında partinin tüzük ve programı üzerinde çok önemli değişiklikler gerçekleştirdi. Aslına bakılırsa DP'nin içinden geçtiği ve geçmekte olduğu siyasi badireler hatırlandığında tüzüğün ne derece önemli olduğu ortadaydı. 1946 tüzüğü 48 maddelik çerçeve bir metindi. Dolayısıyla partiyi ilgilendiren pek çok mesele burada ihmal edilmişti (Koçak, 2016, s. 65-69, 550). 1947 Tüzüğü ise 1946'ya nazaran daha geniştir. Demokrat Parti 1947 değişikliğinde tüzüğe meclis grubunun çalışma düzeni ve grup içi disiplinle ilgili yeni maddeler ilave etmişti. Fakat 1947 metni buna rağmen hâlâ 1949'daki kadar sert ve sistematik değildi (Koçak, 2013, s. 273-282). 1947'de disiplin alanı genişlemiş olsa da 1949'daki kadar belirgin değildi. 1949'da Haysiyet Divanı üç kademeli güçlü bir organ haline getirilirken merkezi ve hiyerarşik bir düzen oluşturularak Genel Merkez'in parti üzerindeki denetimi artırılmıştı. 1949 değişikliğiyle hem Genel İdare Kurulu'nu hem de Merkez Haysiyet Divanı'nı murakabe edecek bir yüksek haysiyet divanı kurulmuştu (Demokrat Parti Tüzük ve Program, 1949, s. 16-22; D.P. Kongresinde Dün Seçim Yapıldı, Hürriyet, 25.06.1949). Ayrıca 1949 Tüzüğü'ne muvakkat çıkarmanın da içinde bulunduğu yeni disiplin araçları getirilmişti. Son gelişmelerin bu konuda yol gösterici olduğu ortadaydı. Zira önceki tecrübeler disiplinle ilgili konularda bitmek bilmeyen tartışmalara neden olmuştu. Şimdi geçmişten alınan derslerle bütün açıkların katapılması gerekiyordu (Koçak, 2026, s. 553). Böylece 1949 Tüzüğü'nde disiplin sebebi sayılan fiiller 1946'ya göre çok daha geniş tutuldu. Örneğin 1946'da parti kararı olmadan bağımsız aday olmak veya başka partiler lehine propaganda yapmak disiplin cezasını gerektirirken 1949'da cezai fiillerin sınırları genişletilerek parti nüfuzunu istismar etme, parti içindeki düzen ve işleyişi bozma ve şahsiyetle uğraşma gibi pek çok fiil artık disiplin cezası kapsamına alınmıştı (Demokrat Parti Tüzük ve Program, 1949, s. 17-18). Böylece parti içi muhalefetin cezalandırılması için daha geniş ve esnek bir zemin oluşturulmuştu.

1949 Tüzüğü'nde Genel İdare Kurulu'nun yetki ve sorumluluklarını düzenleyen 20. madde genişletilmiş, genel idare kuruluna parti teşkilatlarını denetleme ve gerektiğinde yöneticilerini değiştirme yetkisi verilmişti (Demokrat Parti Tüzük ve Program, 1949, s. 14). Fakat buradaki asıl yenilik bu yetkinin yaptırımla desteklenmesiydi. Ayrıca 1946 Tüzüğü'nün Genel İdare Kurulu'na tanıdığı tüzüğü doğrudan yorumlama yetkisi artık yüksek haysiyet divanına devredilmişti. Kongre idare kurullarının görevlerini de yeniden düzenlemişti. Buna göre Genel İdare Kurulu kararlarını uygulamak artık bir zorunluluk haline getirilmişti. Ayrıca partinin idare kurulları partinin genel politikasına yönelik açıklama yapamayacak ve üst kurullarla hiçbir şekilde teması kesemeyecekti. Bu kesin ve yeni bir hükümdü. Anlaşılan Genel Merkez idare kurullarının parti içindeki hiyerarşiyi bozmadan uyum içinde çalışmasını bekliyordu (Koçak, 2016, s. 554).

1949'da parti içi muhalefetin kongreler yoluyla hamle yapması zorlaştırıldı. 1946 Tüzüğü'nde kongre hükümleri daha basitti. 1949'da kongrelerin toplanması, daveti, üye listeleri, itiraz usulleri, seçim biçimi ve kongre başkanının yetkileri ayrıntılı şekilde yeniden düzenlendi (Demokrat Parti Tüzük ve Program, 1949, s. 11-13). Aynı düzenlemeyle partinin delege sayısı da yarıya indirildi. Böylece Genel Merkez siyasal katılımı sınırlandırarak delegeleri daha iyi kontrol edebilecekti (Öztürkci, 2019, s. 296).

1949 Tüzüğü'nde üyelik için yeni kriterler getirildi. 1946'da üyelik başvurusu için sadece iki partilinin kefaleti yeterli görülüyorken 1949'da ocak idare kurulunun tahkikatı, ilçe idare kurulunun tasdiki, üye kütüğüne kayıt, üyelik vesikası ve evrakın dosyada muhafazası gibi prosedürler getirildi. Diğer taraftan daha önce partiden çıkarılmamış olmak açık bir üyelik kriterine dönüştürüldü (Parti Tüzüğü, 1949, s. 7). İstifa etmiş olanların yeniden partiye kabulü istifanın zorunlu ve haklı bir mazerete dayanıp dayanmadığına göre, ilçe idare kurulunun görüşü alınarak il idare kurulunun yazılı iznine bırakıldı (Demokrat Parti Tüzük ve Program, 1949, s. 8-9; D.P. Tüzüğü İçin Yapılan Tadil Teklifleri, Tasvir, 22.06.1949).

1949 Tüzüğü Meclis Grubu'nun yapısal özelliklerini de değiştirdi. Buna göre parti başkanı milletvekili olması durumunda grubun da tabii başkanı olacaktı. Ayrıca grup üyelerinin grup kararlarının hilafına hareket etmesi yasaklandı. Böylece Parti Meclis Grubu daha sistemli ve disiplinli hale getirilmiş oldu (Demokrat Parti Tüzük ve Program, 1949, s. 36-39). İkinci Büyük Kongre tüzüğün mali hükümlerini de değiştirerek partinin gelir kaynaklarını olabildiğince denetim altına almaya çalıştı. Kısacası Demokrat Parti 1949 Tüzüğü'yle, kuruluş dinamizminden uzaklaşarak çok daha kapalı, hiyerarşik ve çok daha disiplinli bir yapıya büründü. Bütün bu değişikliklerin arkasında yatan gerçek neden ise şüphesiz parti içi muhalefetin acı tecrübeleriydi. Delegeler aynı zamanda büyük kongrenin iki yılda bir yapılmasına, kongre tarihinin iki ay önce teşkilatlara duyurulmasına, delege sayısının azaltılmasına ve parti genel başkanının cumhurbaşkanı seçilmesi durumunda genel başkanlıktan ayrılmasına karar vermişti (İkinci Büyük Kongre Sona Erdi, Son Posta, 26.06.1949). Ağaoğlu'na göre İkinci Büyük Kongre'nin tüzük ve program bakımından getirdiği en önemli yenilik şüphesiz *"parti başkanının cumhurbaşkanı seçilmesi halinde parti başkanlığından çekileceği prensibiydi. Bu demokrasi tarihimizde tarafsız cumhurbaşkanı sistemine doğru atılmış ilk ciddi adımdı."* (Ağaoğlu, 2013, s. 339). Diğer taraftan Bayar'ın milletvekili adaylarının belirlenmesinde genel merkeze %20 kontenjan ayrılması teklifi ilk etapta delegeler tarafından dalkavukluğa neden olacağı gerekçesiyle reddedildiyse de Bayar'ın ısrarı üzerine oybirliğiyle kabul edildi. Böylece milletvekili adaylarının %80'ini yerel teşkilatların, %20'sini ise genel idare kurulunun belirlemesine karar verildi (Eroğul, 1970, s. 48; D.P. Kongresi Sona Erdi, Hürriyet, 26.06.1949; İkinci Büyük Kongre Sona Erdi, Son Posta, 26.06.1949).

İkinci Büyük Kongre parti programı üzerinde de bazı düzenlemeler gerçekleştirdi. 1946 Programı'nda demokratikleşme, hukuk devleti ve özel teşebbüse vurgu yapan DP, 1949'da aynı çerçeveyi korumakla beraber onu daha ayrıntılı, daha toplumsal ve daha iktidar merkezli olacak şekilde yeniden tanımladı. 1949 Programı DP'nin belirgin şekilde muhafazakâr-liberal, özel teşebbüsçü, anti-bürokratik, köylü ve üretici kesimlere dönük, kontrollü sosyal hakları kabul eden merkez sağ bir parti olduğunu gösteriyordu. 1946'da partinin temel prensiplerini açıklama eğilimi gösteren Demokrat Parti 1949'da artık iktidara daha yakın bir parti olarak hükümet ve sektöre dönük politikalar geliştirmişti. Partinin demokrasi konusundaki genel hatları ana çerçevesini korumakla birlikte demokrasi söylemi yalnızca CHP için geliştirilen bir muhalefet dili olmaktan uzaklaştırılarak toplumsal tabana seslenen daha geniş bir dile dönüştürülmüştü. 1949 Programında partinin devletçilik anlayışında önemli bir değişiklik olmamakla birlikte pragmatik, kalkıncı ve özel teşebbüsü dışlamayan sınırlı bir devletçilik benimsenmişti. Hatırlanacağı üzere DP 1946 Programında CHP'nin devletçilik anlayışını reddetmemiş tam aksine Türkiye gibi sermaye birikimi sınırlı, sanayileşmesi eksik, altyapı ihtiyacı yüksek bir ülkede devletin ekonomiye müdahalesini gerekli görmüştü. Fakat bu devletçilik, ideolojik veya sürekli bir devlet mülkiyeti programı değil iktisadî şartların doğurduğu muvakkat bir zorunluluktur. Dolayısıyla DP 1949'da yeni bir devletçilik tanımı yapmak yerine sınırlı ve rasyonel devletçilik anlayışından daha belirgin bir piyasa ekonomisi ve özelleştirme eğilimine yönelmişti. 1946'da kalkınmanın zorunlu aracı olarak kabul edilen devletçilik 1949'da piyasa lehine sınırlandırılarak özel teşebbüsçü ve kısmen özelleştirmeci bir karakter kazanmıştı (Demokrat Parti Programı, 1946, s. 5; Demokrat Parti Tüzük ve Program, 1949, s. 51-52). Ayrıca 1949 programının 48. maddesinde devlet tarafından kurulmuş olup stratejik nitelik

taşımayan devlet işletmelerinin bir an önce özel teşebbüse devredilmesinin öneminden bahsedilmişti (Demokrat Parti Tüzük ve Program, 1949, s. 62).

1949 Programı'nda yapılan en önemli değişiklik laikliğin yeniden tanımlanması daha doğrusu kapsamının genişletilmesi idi. 1946 Programı'ndaki klasik cumhuriyetçi yorumlar 1949'da daha liberal bir çizgiye çekilmişti. Demokrat Parti CHP'nin negatif/sınırlayıcı laiklik anlayışı yerine muhafazakâr-liberal bir yorum geliştirerek laikliğin din aleyhtarlığı şeklindeki yanlış tefsirini reddetmişti. Başka bir ifadeyle Demokrat Parti laikliği CHP'nin pozitivist formundan sıyrarak din hürriyeti bağlamında yeniden yorumlamıştı (İkinci Büyük Kongre Sona Erdi, Son Posta, 26.06.1949). 1949'daki ikinci büyük yenilik dinî tedrisat ve din adamı yetiştirme alanında olmuştu. Yeni program din eğitimi konusunda esaslı bir müfredatın hazırlanmasını gerekli görüyor; ayrıca üniversite içinde yer alacak ilahiyat fakültesi gibi ilmi müesseselerin özerk olmasını istiyordu (Demokrat Parti Tüzük ve Program, 1949, s. 50-51).

1949'daki en önemli yeniliklerden biri de işçi sendikalarına grev hakkı tanınmasıydı. 1946'da sadece sendikal örgütlenmeden bahsedilirken, 1949'da sendikanın pazarlık gücünü anlamlı kılan grev hakkı da kabul edilmişti (D. Parti Kongresi Kapandı, Tasvir, 26.06.1949; Demokrat Parti Tüzük ve Program, 1949, s. 49). Fakat DP'nin öngördüğü değişiklik liberal bir anlayışa sahip olmakla birlikte anti-sosyalist bir özellik arz ediyordu. DP, bir taraftan hürriyetlerin alanını genişletmeye çalışırken diğer taraftan bu hakları siyasî maksatlar dışında kalma şartıyla sınırlayarak kontrol altında tutmak istiyordu. Bu durum DP'nin işçi hareketinin siyasallaşmasından, özellikle sosyalist bir sınıf hareketine dönüşmesinden çekindiğini gösteriyordu. Ayrıca programın sosyal meseleler kısmında işçiler için ücretli tatiller ve mezuniyetler sağlanacağından bahsediliyordu (Demokrat Parti Tüzük ve Program, 1949, s. 74).

3. Millî Teminat Andı

Kongrenin son gününde delegeler Ana Davalar Komisyonu'nun hazırladığı raporu görüştü. Demokrat Parti birinci kongrede olduğu gibi burada da rejimin temel prensiplerini karara bağlamak için "*Ana Davalar Komisyonu*" adlı özel bir çalışma gurubu oluşturmuştu. Başkanlığını Adnan Menderes'in yürüttüğü komisyonun raportörü ve sözcüsü Mükerrrem Sarol'du. Bayar komisyonun çalışma usulü hakkında şu ifadeleri kullanmıştı:

"Menderes sık sık benimle temas ediyor, durumu özetliyor ve komisyondaki sert havayı aktararak benim fikirlerimi alıyordu. Delegeler bir heyecan fırtınası içindeydiler. Sabırları taşmıştı ve bu sefer, ne pahasına olursa olsun, oylarını çaldırmamak kararında görünüyorlardı. Gerçi sağduyu hakimdi. Kanun çerçevesi içinde mücadeleye devam etme konusunda müttefiktiler. Fakat bütün bunlara rağmen seçimler yine sandık oyunları ile ters çevrilecekse, bu faziletin bir hikmeti kalmıyordu." (Bozdağ, 1986, s. 98).

Ana Davalar Komisyonu kongrenin son gününde iki maddeden oluşan kısa bir rapor hazırladı. Millî Teminat Andı adı verilen raporun birinci maddesinde seçim kanununu ihlal edenlere izin verilmeyeceği, böyle bir durum karşısında haklarına tecavüz edilen bütün vatandaşların meşru müdafaa halinde kalarak anayasa ve kanunlar çerçevesinde mücadele edeceği belirtiliyor; ikinci maddede ise kongrenin almış olduğu kararların Halk Partisi tarafından ihtilali teşvik mahiyetinde tefsir edilebileceğine dikkat çekilerek ihtilalden kastın mevcut siyasi ve içtimai düzeni cebren değiştirmek olmadığı bilakis meşru hakların ve meşruiyetin müdafaası olduğu vurgulanıyordu. Raporun son satırında ise iktidarın beklentileri karşılamaması durumunda "*millî vicdanın ifadesi olan millî husumete maruz kalmak gibi ağır ve tarihi bir mesuliyete mahkûm olacağı*" ifade ediliyordu (D.P. Kongresi Sona Erdi, Hürriyet, 26.06.1949; D. Parti Kongresi, En Son Dakika, 25.06.1949). Yani iktidarın 1946 seçimlerindeki yöntemlere yeniden başvurması halinde doğacak ağır sonuçlardan iktidarın sorumlu olacağı belirtiliyordu.

Metinden de anlaşılacağı üzere Millî Teminat Andı, Ana Dâvalar Komisyonu Raporu içerisinde ve birinci kongrede tespit edilen Hürriyet Misakı'na sadık kalmak ilkesiyle sunulmuştu. Metin, esas itibarıyla seçim güvenliği, millî iradenin serbestçe tecelli etmesi, siyasal hakların

korunması ve yasa dışı müdahalelere karşı meşru direnme düşüncesi etrafında şekillenmişti. Komisyon raporda hükümetin siyasal iktidarın kaynağı olan halk iradesini güvence altına alması gerektiğini ortaya koyuyor ve bu hakları ihlal eden hükümete karşı vatandaşların meşru müdafaa halinde kalacaklarını ifade ediyordu. Bununla birlikte bu müdafaanın dayanağını anayasa ve kanunlar çerçevesinde tanımlıyordu. Dolayısıyla vatandaşları sınırsız ve belirsiz bir eyleme sevk etmek yerine, onları hukukun temel prensipleri içinde yer alan meşru bir direnişe davet ediyordu. Raporun ikinci maddesinde ise Demokrat Parti'nin öngördüğü tutum saldırgan değil, savunmacı bir hareket olarak gösteriliyordu. Meşru hakların ve meşruiyetin müdafaası ifadesi, eylemin başlangıç noktasını partinin kendi iradesinden ziyade, önceden gerçekleşmiş veya gerçekleşmesi muhtemel bir hak ihlaline bağlıyordu. Bu çerçevede hareketin gerekçesi, iktidarı ele geçirmek veya siyasal sistemi zorla değiştirmek değil; vatandaşların zaten sahip olduğu kabul edilen hakların kullanılmasını güvence altına almaktı. Böylece parti, kendi siyasal tepkisini ilk hareket olarak değil, kanun dışı bir müdahaleye verilmiş olan zorunlu bir refleks olarak lanse ediyordu. Bununla birlikte metnin savunmacı niteliğine rağmen kullanılan dil son derece güçlüydü. “*Meşru müdafaa*”, “*milli husumet*” ve “*ağır ve tarihî mesuliyet*” gibi ifadeler, pasif bir direnişten daha çok güçlü bir tepkiyi işaret ediyordu.

Ana Davalar Komisyonu'nun hazırladığı Milli Teminat Andı delegeler tarafından oybirliğiyle kabul edildi (Aydemir, 1979, s. 470). Raporun son bölümü doğrudan doğruya 1793 Fransız Anayasasından iktibas edilmişti (Öztürkci, 2019, s. 254). Yukarıda da belirttiğimiz gibi raporun asıl amacı seçim kanununun yeniden düzenlenerek milli iradenin demokratik usuller içinde serbestçe tecelli etmesini sağlamaktı. Fakat raporda kullanılan ifadeler memleketin mevcut havasıyla ters düşüyordu. Gerçi Milli Teminat Andı'nın üslubu Hürriyet Misakı'ndan farklı değildi. Metinde bir ihtar havası bulunuyorsa da buradaki maksat daha ziyade DP'li kitleye heyecan aşılaktan ibaretti. Ancak yine de Milli Teminat Andı'nda kullanılan ifadelerin diğerine göre çok daha tehditkâr olduğu ortadaydı. Uran'a göre Demokrat Parti müntesiplerini partiye bağlamak için böyle heyecanlı ve sert kararlar almak zorunda kalmıştı (Uran, 2007, s. 404). Diğer taraftan Demokrat Parti bu tehditkâr üslup sayesinde muvazaa iddialarını da olabildiğince bertaraf etmiş oluyordu (Çufalı, 2004, s. 136; Ağaoğlu, 2013, s. 338). Bayar ve Menderes partiler arası ilişkilerin tam da normalleştiği bir dönemde böyle bir kararın alınmasına itiraz etmişse de karara engel olamamışlardı (Ağaoğlu, 2013, s. 337). Hatta Koraltan'ın husumet sözcüğünü milli aksülamel olarak değiştirme teklifi bile delegeler tarafından reddedilmişti (D. P. Kongresi, 1949, s. 107). Anlaşılan kongredeki haletiruhiye raporun satırlarına kadar sızmıştı. Yine de Menderes metne müdahale ederek bazı sert ifadelerin yumuşatılmasını sağlamıştı.

İkinci Büyük Kongre, Bayar'ın 25 Haziran 1949 tarihinde yaptığı kapanış konuşmasıyla sona erdi. Kongrede yaşanan ihtilal havası iktidar çevreleri tarafından tepkiyle karşılanmış; Akşam Gazetesi kongreyi revoltcu kongre, Anadolu Gazetesi ise fedailer kongresi olarak tanımlamıştı (Perde Kapandı, Akşam, 26.06.1949; Gazeteler, Akşam, 26.06.1949). Anadolu Gazetesi'nden Fevzi Akarçay'a göre sahte hürriyet kahramanları hükümetin kendileri için hazırlayıp tefriş ettiği modern sergi salonlarında hükümete, kanunlara ve şahıslara hakaret edip mazlum ve mağdur rolü oynadıktan sonra hiçbir şey olmamış gibi evlerine dönmüşlerdi (25.06.1949, s. 1-2). Halk Partililere göre Demokratlar kongre boyunca memleket meseleleri yerine sadece ikbal ve istikballerini konuşmuşlardı (İktidar Hevesi, Akşam, 27.06.1949). Peyami Safa Ulus'taki köşesinde kongreyi sokak nümayişine, delegeleri de edep ve ölçüyü aşan hürriyet azgınlara benzetmişti (26.06.1949, s.1). Anadolu Gazetesi ise kongre hakkında şunları yazmıştı:

“Büyük ümitler ve kutsal bir mahiyet atfedilen kongre bir dağın ağır ağır çökerek küçücük bir kum tepesi haline inkılap etmesi şeklinde geldi geçti...D.P'nin memleketşümül ve tarihi (!) kongresini, C.H.P'nin en küçük bir vilayet kongresinin taşıdığı olgunluk ve ciddiyetle dahi mukayeseye imkân yoktur...Bir kongre değil lâlettayin bir miting olmuştur. Hem de fikir yerine küfrün, tenkit yerine tehdidin hâkim olduğu bir miting...” (Koca Dağ Bir Fare Doğurdu Sanırsınız, Anadolu, 27.06.1949).

Bu arada büyük kongre sadece iktidarı rahatsız etmekle kalmamış aynı zamanda parti içi muhalefet üzerinde de büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştı. Demokrat Parti'ye yakın gazeteler ise İkinci Büyük Kongre'nin parti hayatında açtığı yeni devri öne çıkarmış; kongre sayesinde parti bütünlüğünün kamuoyu önünde yeniden kanıtlandığını savunmuştu. Kongrenin en büyük başarısı demokrasinin mukadderatı konusundaki vehimleri tasfiye ederek siyasi hayata tam anlamıyla vuzuh ve emniyet getirmiş olmasıydı. Ayrıca bu kongre Demokrat Parti'nin bütün tertiplere, tezvirlere, isnat ve iftiralara rağmen tek vücut halinde iktidara yürüdüğüünün en önemli kanıtıydı (D.P. Kongresi Siyasi Hayatımızda Yeni Bir Devre Açtı, Son Posta, 27.06.1949; Fenik, 27.06.1949, s. 1, 3). Baban'a göre kongre sayesinde parti içindeki pürüzler temizlenmişti (Albayrak, 1992, s. 343; Baban, 3.07.1949, s. 1, 5). Baban kongrenin aynı zamanda Demokrat Parti kadar memleketin demokratik inkişafı açısından da yeni bir merhale olduğunu düşünüyor, kongre sayesinde partinin inhilal arifesinde bulunduğu edebiyatının da artık tam manasıyla iflas ettiğini belirtiyordu (İkinci Kongreden Sonra Beliren Kanaat, Tasvir, 27.06.1949; Baban, 5.06.1949, s. 1, 7). Aynı şekilde Ahmet Emin Yalman da kongreyi demokratikleşme bağlamında yeni bir safha olarak yorumluyordu (Vatan, 26.06.1949, s. 1, 5). Emeç ise kongreyi hem başarılı buluyor hem de bazı delegelerin müfrit söylemlerinin partinin resmî politikasını bağlamadığını ileri sürüyordu. Ona göre kongredeki haletiruhiye tek parti zihniyetiyle demokratik anlayış arasındaki temel farkı ortaya koyuyordu (28.06.1949, s. 1, 7). Ancak her ne olursa olsun, kongre en çok kurucuların işine yaramıştı. Kurucular milletvekillerinin yarısını kaybetmiş olsa da görüşlerini parti teşkilatına benimseterek kongreden daha güçlü ve rakipsiz şekilde ayrılmayı başarmıştı.

4. Milli Teminat Andı'na Yönelik Tepkiler

Halk Partisi büyük kongrenin iktidara vermeye çalıştığı mesajı anlamıştı. Muhalefet beyannamede açıkça demokratik bir seçim kanunu hazırlanmadığı takdirde seçimlere girmeyeceğini ifade ediyordu. Ancak bu tutum, Halk Partisi tarafından seçim güvenliğine yönelik meşru bir talep olarak değil, iktidara karşı yöneltilmiş bir tehdit olarak görülmüştü. Dolayısıyla Halk Partisi'nin Milli Teminat Andı'na tepkisi oldukça sert oldu. CHP'ye göre beyanname vatandaşları doğrudan doğruya isyana teşvik ediyordu (Toker, 1970, s. 338). CHP yanlısı basın organları, metinde geçen "husumet" kelimesinden yola çıkarak beyannameyi "*Millî Husumet Beyannamesi*" olarak adlandırmışlardı (Abadan, 01.07.1949, s. 1-2). Diğer taraftan CHP Genel Sekreteri Hilmi Uran'ın anılarına göre kanuna meydan okuyan bu bildiri İnönü'yü hayal kırıklığına uğratmıştı. Uran, Milli Teminat Andı'nın kendilerine DP'yi feshetme fırsatı vermesine rağmen Şemsettin Günaltay'ın buna yanaşmadığını belirtiyor ve bu durumu CHP'nin demokrasi konusundaki samimiyetine bağlıyordu (Uran, 2007, s. 405-406). Başbakanlık kongreden iki gün sonra sert bir bildiri yayınlayarak Milli Teminat Andı'nda ifade edilen düşüncelerin hukuk ve nizamı devlet mefhumu ile telifinin mümkün olmadığını, bu bildiride vatandaşların kanun dışı yollara başvurmalarının teşvik edildiğini, bu tür hareketlerin memlekette anarşiye yol açacağını ve vatandaşlar arasındaki husumet duygularını uyandıracağını belirtmiş; iktidarın itidalle hareket ettiği böyle bir dönemde DP'nin gösterdiği anlayışsızlığın hükümet tarafından hayret ve esfle karşılandığını ifade etmişti (Albayrak, 1992, s. 348). Hükümet aynı zamanda kanunların vatandaşlar tarafından kendi menfaat, kanaat ve düşünceleri doğrultusunda yorumlamasının ortaya çıkaracağı tehlikelere dikkat çekilmişti (Kaan, 2021, s. 522). Ayrıca bildiride "*siyasi teşekküllerin kin ve nifak havası içinde ve kardeş kavgalarıyla vatandaşın iç ve dış selametini tehlikeye düşürmesine*" hiçbir şekilde müsaade edilmeyeceği belirtilmişti (Hükümetimiz Dün Akşam Bir Tebliğ Yayınladı, Ulus, 28.06.1949). Aslına bakılırsa bu bildiri, iktidar partisinin muhaliflerin Millî Teminat Andı adıyla yayımladıkları görüşleri ne denli ciddiye aldığının açık bir göstergesiydi.

Beyannamedeki ifadelerden de anlaşılacağı üzere hükümet Demokrat Parti'yi seçim meselesini istismar etmek ve ülkede anarşi yaratmakla suçluyordu (Hükümetin Tebliği, Tan, 28.06.1949). Hükümet ayrıca Milli Teminat Andı'ndaki ifadelerin şiddet ve teröre dayalı bir siyasal mücadeleye ortam hazırlayabileceğini düşünüyor; aynı zamanda Demokrat Parti'nin vatandaşlar

arasında husumet duygusu yaratmasını ve bu duyguyu da milli olarak adlandırılmasını anlaşılmaz ve tehlikeli bir tutum olarak görüyordu. Aslına bakılırsa bu metin sıradan bir açıklamadan daha çok Demokrat Parti'nin kongre kararını rejim güvenliği sorunu haline getiren siyasi bir yaklaşımdı. Hükümet burada muhalefetin seçim güvenliğiyle ilgili endişelerini dikkate almadan doğrudan doğruya kararın muhtemel sonuçlarına odaklanan bir karşı söylem geliştirmişti.

Bayar iktidar çevrelerinden yükselen tepkiler üzerine ertesi gün-yani 28 Haziran 1949'da bir basın açıklaması yaparak hükümetin bildiriye yanlış yorumladığını savunmuş; DP'nin asıl amacının 21 Temmuz Seçimleri'ndeki hataların tekrarlanmaması olduğunu belirtmişti. Bayar Anayasa'nın koruduğu hak ve hürriyetlere karşı yapılacak tecavüzlerin karşılıksız kalmasını istemenin mütecasirlere cesaret vermek anlamına geldiğini ifade etmişti (Kaan, 2021, s. 523). Bayar'a göre Milli Teminat Andı'nın yegâne hedefi yeni bir seçim kanunun hazırlanmasını sağlamaktı (C. Bayar'ın Cevabı, Tan, 29.06.1949). Görünen o ki, Bayar hükümetin Milli Teminat Andı'nı bir tehdit olarak sunma girişimine karşı meseleyi hukuk devleti bağlamında yeniden kurarak seçim güvenliğini sağlamaya dönük meşru bir söylem geliştirmeye çalışmıştı (Celal Bayar Hükümet Tebliğine Cevap Verdi, En Son Dakika, 29.06.1949; Demokrat Parti Dün Cevap Verdi, Tasvir, 29.06.1949). Ayrıca Bayar-cevaptan da anlaşıldığı üzere-hükümetin sert açıklamasına aynı sertlikte cevap verip çatışmayı büyütmek yerine kongre kararlarına hukuki bir açıklama getirmekle yetinmişti (Celal Bayar Hükümet Tebliğine Cevap Verdi, Yeni Sabah, 29.06.1949).

Partiler arası gerilim basına da yansımıştı. İktidar yanlısı basın resmi tebliğin siyasi gerekçesini genişleten yarı resmi bir savunma yaparak hükümeti demokratikleşmenin teminatı, muhalefeti ise gerilimin adresi olarak lanse etmişti. Basına göre milli husumet gibi sınırları belirsiz bir kavram kamu görevlilerinin hedef gösterilmesine elverişli bir ortam hazırlamaktaydı. Yavuz Abadan 30 Haziran'da Ulus'taki köşesinde DP'lileri vatan toprağındaki aykırı otlara benzeterek onları milli husumeti vatanı kurtaran parti mensuplarına çevirmekle suçladı (Albayrak, 1992, s. 350). Ulus Gazetesi Milli Teminat Andı'nı Türkiye'ye linç usulünü sokmak olarak görüyordu. Gazeteye göre Bolşevik İhtilalinden öncede de buna benzer hazırlıklar yapılmış; suikastler, mitingler, beyannameler, ateşli nutuklar atılmıştı (Tuttukları Yol, Ulus, 27.06.1949). Ulus Gazetesi Bayar'ın kongredeki açıklamalarını Hitler'in söylemlerine, Demokrat Parti'yi ise Doğu Avrupa'daki totaliter rejimlere benzetmekteydi (Hükümet Bayar'ın Demecini İyi karşılamadı, En Son Dakika, 29.06.1949; D.P. Beyannamesinin Uyandırdığı Akisler, Tasvir, 30.06.1949). Görüldüğü gibi iktidar yanlısı basın Demokrat Parti'nin kanun ve düzen vurgusunu yeterince dikkate almamış; tedhiş, kardeş kanı ve huzursuzluk gibi kavramları öne çıkararak olayın kamuoyunda güvenlik krizi olarak algılanmasını sağlamıştı.

DP taraftarları ise hükümetin tebliği üzerine milli husumet kavramını yeniden tanımlayarak tepkileri azaltmaya çalışmıştı. DP yanlısı basın hükümetin Milli Teminat Andı'nın gerçek anlamını kasıtlı olarak çarpıttığını ve DP'yi kamuoyunda ihtilalci bir parti olarak göstermeye çalıştığını düşünüyordu (Kapani, 30.06.1949, s. 1, 4; Fenik, 26.06.1949, s. 1, 3; Fenik, 28.6.1949, s. 1, 3). Son Posta Gazetesi'nden Selim Ragıp Emeç, hükümetin Milli Teminat Andı'na tepkisini hem aceleci hem abartılı görüyor; ortada sokağa taşacak somut bir olay yokken hükümetin kongreyi boşu boşuna şiddet ve isyanla ilişkilendirmesini eleştiriyordu (29.06.1949, s. 1, 7). Ona göre demokratik siyasetin özünde bütün aktörlerin aynı fikirde olması değil farklı görüşlerin meşru şekilde yarışabilmesi vardı. Emeç aynı zamanda hükümetin beyanname yayınlamak yerine seçim güvenliğini sağlayacak güçlü bir reform hazırlamasının önemini ifade etmekteydi (01.07.1949, s. 1, 7). Kısacası kamuoyu hükümetin yayınladığı beyannameyi kongrenin başarısını gölgeleme girişi olarak görüyordu (Halk Ne Diyor? Tasvir, 29.06.1949). Millet Partisi ise her iki tarafı gerilimi artırmakla suçlamaktaydı (Hükümet Tebliği Nasıl Hazırlandı, En Son Dakika, 29.06.1949). Onlara göre hükümetin kongre kararlarına göstermiş olduğu ölçsüz tepki Demokrat Parti'yi zayıflatmak yerine tartışmanın merkezine yerleştirmişti (Hikmet Bayur'un Değerlendirmesi, Yeni Sabah, 29.06.1949).

Bütün bu kutuplaşmaya rağmen bazı gazeteler meseleye daha mutedil yaklaşarak Demokrat Parti'nin Türk demokrasisindeki rolünü teslim ediyor fakat yine de Milli Teminat Andı'ndaki ifadeleri muğlak ve sakıncalı buluyordu (D.P. Kararı ve Hükümetin Tebliği, En Son Dakika, 29.06.1949). Örneğin En Son Dakika Gazetesi Bayar'ın kongredeki açıklamalarını teminat olarak addediyor, yeni seçim kanunun çıkmasıyla birlikte milli husumetin yerini milli hısımlığa bırakacağını belirtiyor ve Milli Teminat Andı'nı tek başına mahkûm etmek yerine demokratik sürecin geçici bir gerilimi olarak addetmenin daha doğru olacağını ifade ediyordu (Milli, Husumet ve Milli Hısımlık, En Son Dakika, 29.06.1949). Ali Naci Karacan ise kongrenin demokratik bir ortamda gerçekleşmekle birlikte Milli Teminat Andı'ndaki ifadelerin muğlak olduğunu belirterek Demokrat Parti'nin metni kaleme alışı şeklini doğru bulmuyordu (28.06.1949, s. 1, 5). Karacan ayrıca iki tarafın pragmatik hedefleri arasında büyük bir fark bulunmadığını, asıl çatışmanın ideolojik farklılık yerine kavramalara yüklenen anlamlardan kaynaklandığını yani ortada bir yorum uyumsuzluğunun bulunduğunu düşünüyordu (30.06.1949, s. 1, 5). Anlaşılan o ki iktidar ve muhalefet aynı belgeye farklı anlamlar yüklemişti. CHP Milli Teminat Andı'nı hukuk devleti açısından kabul edilemez olarak görürken, DP seçim güvenliği bağlamında meşru bir hak olarak değerlendirmişti. Başka bir ifadeyle hükümet milli husumet ifadesini kin ve tehdit olarak yorumlarken Demokratlar bunu ahlaki bir tepki olarak görmüştü.

Milli Teminat Andı her iki partide de yeni bir seferberliğe neden oldu. İnönü, bozulan ilişkileri düzeltmek amacıyla 23 gün içinde 26 miting yaparak Demokrat Parti'nin benimsediği şiddet dilini eleştirdi. Cumhurbaşkanı Ödemiş mitinginde seçimlerin emniyet içinde gerçekleştirilmesi için her türlü çalışmanın yapılacağını, demokrasiyi ülkeye kendilerinin getirdiğini, onu geliştirip tamamlayanın da yine kendileri olacağını belirtti. Ayrıca Demokrat Parti'nin siyaset stratejisini tehlikeli bularak böyle bir düşmanlık siyasetinin demokrasiye yakışmadığını söyledi (Cumhurbaşkanımız Bayındır ve Ödemiş'te, Ulus, 14.08.1949; Cumhurbaşkanımızın Ödemiş'teki Nutku, 15.08.1949).

Bayar da-tıpkı İnönü'nün yaptığı gibi-meseleyi parti tabanına anlatmak için mitingler düzenledi. Bayar İzmir mitinginde İnönü'nün ithamlarına karşı kanuni yollardan ayrılmayı düşünmediklerini bilakis bütün mesailerini hükümeti kanuni yollara sevk etmek için harcadıklarını belirtti (Hükümet Bayar'ın Demecini İyî Karşılamadı, En Son Dakika, 29.06.1949).

Demokrat Parti -Milli Teminat Andı'nda da ifade edildiği üzere-hükümeti protesto etmek amacıyla 16 Ekim'de yapılan ara seçimlere katılmadı. Böylece yeni bir seçim kanunu hazırlamak iktidar partisinin birincil önceliği haline geldi (Kaan, 2021, s. 527). Ancak bu karşılıklı beyanların bulandığı siyasi ortam uzun sürmedi. İktidar önce muhalefete radyodan yararlanma hakkı tanıdı, sonra da İstiklal Mahkemeleri'ni resmen lağvettiğini açıkladı. (Eroğul, 1970, s. 49). Hükümet tarafından hazırlanan yeni seçim kanunu 17 Aralık 1949'da TBMM'ne sunuldu (Yeni Seçim Kanunu Meclise Verildi, Son Posta, 17.12.1949). Yeni Seçim Kanunu tam da muhalefetin istediği gibi tek dereceli, gizli oy açık tasnif ve seçimlerin yargı denetimi altında gerçekleştirilmesini esas alıyordu. Fakat muhalefetin nisbi temsil sisteminde ısrar etmesine rağmen, hükümet-Erim'in müdahalesiyle-çoğunluk sistemini değiştirmede. Yeni seçim kanunu 16 Şubat 1950'de 10 ret oyuna karşı 336 oyla kabul edildi (T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, 16.02.1950). Böylece Milli Teminat Andı'nın en önemli sonucu daha güvenilir yeni bir seçim kanununun hazırlanması oldu.

Sonuç

Demokrat Parti'nin İkinci Büyük Kongresi sadece parti içi muhalefetin bertaraf edildiği sıradan bir toplantı olmamış; aynı zamanda 1950 seçimlerine giden süreçte iktidar ve muhalefet arasındaki siyasal mücadelenin en önemli dönüm noktalarından biri haline gelmiştir. Kongre demokrasiinin mukadderatı konusundaki vehimleri tasfiye ederek siyasi hayata tam anlamıyla vuzuh ve emniyet getirmiş; ayrıca kongre sayesinde partinin inhilal arifesinde bulunduğu iddiaları da

bertaraf edilmişti. Kurucular milletvekillerinin yarısını kaybetmiş olsa da görüşlerini parti teşkilatına benimseterek kongreden daha güçlü ve rakipsiz şekilde ayrılmayı başarmıştı.

Diğer taraftan büyük kongre tüzük ve program üzerinde gerçekleştirdiği değişikliklerle partiyi daha merkezî, daha hiyerarşik ve disiplinli bir yapıya dönüştürmüştü. Tüzükte genel merkezin parti teşkilatı üzerindeki denetimi artırılmış, haysiyet divanları güçlendirilmiş, disiplin suçlarının kapsamı genişletilmiş ve parti içi muhalefetin hareket alanı daraltılmıştı. Parti aynı zamanda muhafazakâr-liberal ve merkez sağ bir çizgiye çekilmişti. Kongre devletçiliğin sınırlarını yeniden belirlemiş; lakikliği ise CHP'nin pozitivist formundan sıyrarak din hürriyeti bağlamında yeniden yorumlamıştı.

Milli Teminat Andı ise dönemin siyasal tartışmalarının merkezine yerleşmişti. İktidar ve CHP çevreleri aynı metni tamamen farklı şekilde yorumlamıştı. Hükümet kongredeki haletiruhiyeyi demokratik sürecin geçici gerilimleri olarak görmek yerine devletin güvenliğine kasteden bir tehdit olarak lanse etmiş hatta Bayar'ın kanun ve demokrasi vurgusunu görmezden gelerek bilinçli bir korku atmosferi yaratmıştı. Milli Teminat Andı hükümete göre kamu düzenini ve rejimi baltalama girişimi, muhalefete göre de meşru müdafaa hakkının ifadesiydi. Hükümet kararın seçim güvenliğini sağlamak yerine toplumsal kutuplaşmayı daha da derinleştireceğini hatta ihkakihak türünden tehlikeli girişimleri ortaya çıkaracağını düşünmekteydi; muhalefet ise bunu meşru müdafaa olarak görmekteydi. Aslında Karacan'ın da ifade ettiği gibi iktidar ve muhalefet arasındaki çatışma ideolojik farklılık yerine tamamen tarafların aynı kavramlara farklı anlamlar yüklemesinden kaynaklanmaktaydı.

Görüldüğü gibi Demokrat Parti'nin İkinci Büyük Kongresi basit bir toplantı olmaktan çıkarak seçim güvenliği, muhalefetin sınırları ve kamu düzeni gibi demokrasinin temel prensipleri üzerine yürütülen sofistike bir tartışmaya dönüşmüştü. Fakat her şeye rağmen büyük kongrenin en önemli sonucu; gizli oy açık tasnifin esas alındığı demokratik bir seçim kanunun hazırlanması oldu. Başka bir ifaıyla kongre kararları kısa vadede gerilim yaratmış olsa da uzun vadede iktidarın seçimle değişmesini sağlayacak yasal düzenlemelerin hazırlanmasını sağladı.

Diğer taraftan İkinci Büyük Kongre'de ortaya çıkan merkezîleşme, güçlü parti disiplini ve parti içi muhalefetin tasfiye yoluyla sınırlandırılması, kısa vadede Demokrat Parti'nin örgütsel bütünlüğünü güçlendirmiş ve partinin 1950 seçimlerine bir bütün olarak hazırlanmasını sağlamış olsa da uzun vadede Türkiye'de parti içi demokrasinin gelişimi bakımından sorunlu bir siyasal eğilimin erken örneklerinden birini olmuştur. Siyasal partiler arasındaki rekabetin ve seçim mekanizmalarının demokratikleşmesine karşılık, parti içindeki farklı görüşlerin meşru bir çoğulculuk unsuru olarak değil, parti birliğini ve lider otoritesini tehdit eden bir unsur olarak algılanması, merkezî liderliği güçlendiren ve parti içi muhalefetin hareket alanını daraltan bir siyaset anlayışına zemin hazırlamıştır. Böylece demokratik siyasal rekabetin güçlenmesi, parti içi demokratikleşmeyle aynı ölçüde desteklenememiş; parti bütünlüğünü koruma kaygısı ile farklı görüşlerin temsil edilmesi arasındaki gerilim zamanla Türk siyasetinin açmazlarından biri hâline gelmiştir. Bu açıdan II. Büyük Kongre, yalnızca Demokrat Parti'nin iktidara hazırlanışında değil, seçim demokrasisi ile parti içi demokrasi arasındaki uyumsuzluğun erken dönemde görünür hâle gelmesi bakımından da önemlidir.

References

Archives

State Archives Directorate, Republic Archive

490.0.0.9, K.N.438, GN.1817, SN.1/2, 28 Haziran 1949.

Official Publications

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, D.VIII, C.3, İ.1, 18.12.1946.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, D.VIII, C.24, İ.4, 16.02.1950.

Newspapers

Akşam

Anadolu

Ankara

Aydın Tarihi

Bugün

Demokrat İzmir

En Son Dakika

Hürriyet

Gece Postası

Son Posta

Tan

Tasvir

Ulus

Vatan

Yeni Sabah

Zafer

Books and Articles

Abadan, Y. (1949, 21 Haziran). Demokrat Parti Kongresi. *Ulus*, 1, 3.

Abadan, Y. (1949, 1 Temmuz). Millî husumet. *Anadolu*, 1-2.

Ağaoğlu, S. (1965). *Aşına yüzler*. Ağaoğlu Yayınevi.

Ağaoğlu, S. (1972). *Demokrat Partinin doğuş ve yükseliş sebepleri: Bir soru*. Baha Matbaası.

Ağaoğlu, S. (2013). *Siyasi günlük: Demokrat Parti'nin kuruluşu*. İletişim Yayınları.

Ahmad, F. (1996). *Demokrasi sürecinde Türkiye (1945-1980)* (A. Fethi, Çev.). Hil Yayınları.

Akandere, O. (2012). 1946 Genel Seçimleri ve Sonuçları Üzerinde İktidar ve Muhalefet Partileri Arasında Yapılan Tartışmalar. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 26(76), 1-26.

Akandere, O. (2012). Adnan Menderes ve arkadaşlarının Cumhuriyet Halk Partisinden çıkartılması. *İçinde Türk tarihinde Adnan Menderes Sempozyumu* (Cilt 2, 659-691).

- Akandere, O. (2016). *Millî Şef dönemi*. İzayıncılık.
- Akarçay, F. (1949, 25 Haziran). Hammasi kongre. *Anadolu*, 1-2.
- Albayrak, M. (1992). *Türk siyasi tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Anadol, C. (2004). *Türk siyaset tarihinde Demokrat Parti*. Yeni Kuvayi Milliye Yayınları.
- Aydemir, Ş. S. (1969). *Menderes'in dramı*. Remzi Kitabevi.
- Aydemir, Ş. S. (1979). *İkinci adam* (Cilt 2). Remzi Kitabevi.
- Baban, C. (1949, 3 Haziran). Muhalefetin şuuru küçük oyunların üzerindedir. *Tasvir*, 1, 5.
- Baban, C. (1949, 5 Haziran). Demokrat Partiyi bekleyen vazifeler. *Tasvir*, 1, 7.
- Baban, C. (1949, 21 Haziran). D. Partinin ikinci büyük kongresi. *Tasvir*, 1, 5.
- Bozdağ, İ. (1975). *Demokrat Parti ve ötekiler*. Kervan Yayınları.
- Bozdağ, İ. (1986a). *Başvekilim Adnan Menderes*. Tercüman.
- Bozdağ, İ. (1986b). *Celal Bayar*. Tercüman.
- Bozdağ, İ. (1993). *Değişim şafağı*. Emre Yayınları.
- Çağrıç, A., Durmuş, A., & Albayrak, M. (2020). *Türk siyasal hayatında Demokrat Parti ve Adnan Menderes*. Mert-Ak Yayınları.
- Çufalı, M. (2004). *Türkiye'de demokrasiye geçiş dönemi (1945-1950)*. Babil Yayıncılık.
- Çufalı, M. (2012). *Türk Parlamento tarihi: TBMM VIII. dönem (1946-1950)* (Cilt 1). TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu.
- D. P. Kongresi: *Demokrat Parti II. Büyük Kongresinin havasını da aksettiren bir röportaj serisi*. (1949).
- Demirel, T. (2016). *Türkiye'nin uzun on yılı: Demokrat Parti iktidarı ve 27 Mayıs Darbesi*. İletişim Yayınları.
- Demokrat Parti. (1946). *Demokrat Parti programı*.
- Demokrat Parti. (1949). *Tüzük ve program*. Doğu Matbaası.
- Demokrat Parti kurucuları bu davanın adamı değildirler*. (1949).
- Dilipak, A. (1990). *Menderes dönemi*. Beyan Yayınları.
- Emeç, S. R. (1949, 20 Haziran). Yolu açık olsun. *Son Posta*, 1, 7.
- Emeç, S. R. (1949, 22 Haziran). Demokrat Parti gaye yolunda. *Son Posta*, 1, 7.
- Emeç, S. R. (1949, 23 Haziran). Büyük Kongre meylini gösteriyor. *Son Posta*, 1, 7.
- Emeç, S. R. (1949, 24 Haziran). D. P. Kongresi niçin açık konuşuyor? *Son Posta*, 1, 7.
- Emeç, S. R. (1949, 26 Haziran). Bir kıyaslama. *Son Posta*, 1, 3.
- Emeç, S. R. (1949, 28 Haziran). Çok acı ve çok hazin olur. *Son Posta*, 1, 7.
- Emeç, S. R. (1949, 29 Haziran). Acele işe şeytan karışır. *Son Posta*, 1, 7.
- Emeç, S. R. (1949, 1 Temmuz). Tefsir tefsir üstüne. *Son Posta*, 1, 7.
- Eroğul, C. (1970). *Demokrat Parti: Tarihi ve ideolojisi*. Sevinç Matbaası.

- Felek, B. (1975, 15 Ocak). Demokrasiye geçiş. *Milliyet*, 2.
- Fenik, M. F. (1949, 19 Haziran). Sayın delegeler hoş geldiniz. *Zafer*, 1.
- Fenik, M. F. (1949, 20 Haziran). Şahıslar değil prensipler hâkimdir. *Zafer*, 1, 6.
- Fenik, M. F. (1949, 26 Haziran). İhtilal, isyan, sehpa: Hepsı iftiradır. *Zafer*, 1, 3.
- Fenik, M. F. (1949, 27 Haziran). Kongreden alınan neticeler. *Zafer*, 1, 3.
- Fenik, M. F. (1949, 28 Haziran). Bugünkü siyasi hayatı ağırlaştıranlar. *Zafer*, 1, 3.
- Genel İdare Kurulu raporu*. (1949). Güneş Matbaası.
- Heper, M. (1999). *İsmet İnönü: Yeni bir yorum denemesi*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- İnce Erdoğan, D., Demircioğlu, İ. H., & Şimşek, S. S. (2021). *Kuruluşundan darbeye Demokrat Parti (1946-1960)*. Yeditepe Yayınları.
- Kaan, O. (2021). Demokrat Parti'nin İkinci Kongresinde kabul edilen Millî Teminat Andı'nın iktidar-muhalefet ilişkilerine etkisi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(37), 507-537.
- Kandemir, F. (1956). *En büyük siyaset fırtınası ve neticeleri*. Ekicigil Basımevi.
- Kapanı, O. (1949, 17 Haziran). Büyük Kongre arifesinde. *Demokrat İzmir*, 1-2.
- Kapanı, O. (1949, 30 Haziran). Millî And kararı namus ve haysiyeti müdafaa kararıdır. *Demokrat İzmir*, 1, 4.
- Kara, N. (2016). Türkiye'de çok partili sisteme geçiş ve demokrasi sorunları. İçinde E. Kalaycıoğlu ve A. Y. Sarıbay (Ed.), *Türk siyasal hayatı* (277-289). Sentez Yayıncılık.
- Karacan, A. N. (1949, 20 Haziran). Demokrat Partinin bugünkü kongresi. *Tan*, 1, 5.
- Karacan, A. N. (1949, 28 Haziran). Demokrasiye paydos mu? *Tan*, 1, 5.
- Karacan, A. N. (1949, 30 Haziran). Efendiler neyi paylaşamıyorsunuz? *Tan*, 1, 5.
- Karakuş, E. (1949, 20 Haziran). D. P. Büyük Kongresi Ankara'da açılıyor. *Hürriyet*, 4.
- Karakuş, E. (1949, 23 Haziran). D. P. Kongresinde yapılan tenkitler. *Bugün*, 1, 3.
- Karakuş, E. (1949, 25 Haziran). Kongrenin dünkü celsesinden notlar. *Hürriyet*, 1, 4.
- Karpat, K. (2017). *Türk demokrasi tarihi*. Timaş Yayınları.
- Kayalı, K. (2012). Flu bir Adnan Menderes portresi eşliğinde genel bir dönem değerlendirmesi yapmayı denemek. İçinde *Türk tarihinde Adnan Menderes Sempozyumu* (Cilt 1, 371-384).
- Koçak, C. (2013). *Rejim krizi: Türkiye'de iki partili siyasi sistemin kuruluş yılları*. İletişim Yayınları.
- Koçak, C. (2016). *Uzlaşma: Türkiye'de iki partili siyasi sistemin kuruluş yılları (1945-1950)* (Cilt 5). İletişim Yayınları.
- Koçak, C. (2017). *Demokrat Parti karşısında CHP*. Timaş Yayınları.
- Koraltan, R. (2013). *Tek parti devrinden 27 Mayıs İhtilali'ne demokratlar* (K. Maman, Haz.). Timaş Yayınları.
- Müstakil Demokratlar Grubu. (1949). *Demokrat Parti kurucuları bu davanın adamı değildirler*.
- Nadi, N. (1949, 19 Haziran). Neler bekliyoruz? *Cumhuriyet*, 1.
- Nadi, N. (1949, 24 Haziran). Netice. *Cumhuriyet*, 1.

-
- Neziroğlu, İ., & Yılmaz, T. (Haz.). (2013). *Hükümetler, programları ve Genel Kurul görüşmeleri* (Cilt 1). TBMM Basımevi.
- Öztürkci, A. (2019). Siyasi katılım ve ifade özgürlüğü bağlamlarında Demokrat Parti İkinci Büyük Kongresi. *Mediterranean Journal of Humanities*, 9(1), 287-299.
- Safa, P. (1949, 26 Haziran). Muhalefet ve edebî ölçü. *Ulus*, 1.
- Sarol, M. (1983). *Bilinmeyen Menderes*. Kervan Yayınları.
- Tanyeli, H., & Topsakaloğlu, A. (1958). *İzahlı Demokrat Parti kronolojisi 1945-1950* (1. kitap). İstanbul Matbaası.
- Temuçin, Ş. (1949). *Demokrat Parti İkinci Büyük Kongresinde alınan tarihî kararlar*. Ülke Basımevi.
- Toker, M. (1970). *Tek partiden çok partiye*. Milliyet Yayınları.
- Tuncer, E. (2010). *1950 seçimleri*. TESAV Yayınları.
- Uran, H. (2007). *Meşrutiyet, tek parti, çok parti: Hatıralarım (1908-1950)*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yalman, A. E. (1949, 20 Haziran). Kongre arifesindeki hava. *Tasvir*, 1, 3.
- Yalman, A. E. (1949, 26 Haziran). Bundan sonrası. *Vatan*, 1, 5.
- Yeşil, A. (1988). *Türkiye'de çok partili hayata geçiş*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yücel, S. (2001). *Demokrat Parti*. Ülke Yayınları.

ETHICAL DECLARATIONS

Research and Publication Ethics

The author(s) declare that this manuscript is an original work prepared in accordance with the principles of scientific research and publication ethics. The manuscript has not been previously published and is not currently under consideration for publication elsewhere. All sources used in the preparation of this study have been properly cited and referenced. The author(s) confirm that the work contains no plagiarism, fabrication, falsification, or manipulation of data. The research findings are presented honestly and transparently in accordance with the principles of academic integrity.

Author Contributions

All authors have significantly contributed to the conception, design, analysis, and preparation of the manuscript. All authors have read and approved the final version of the manuscript and agree to its submission and publication.

Conflict of Interest

The author(s) declare that there is no conflict of interest regarding the publication of this manuscript.

Funding

This research did not receive any specific grant, financial support, or funding from any public, commercial, or non-profit funding agencies.

Artificial Intelligence (AI) Usage Disclosure

During the preparation of this manuscript, artificial intelligence tools may have been used solely for limited purposes such as language editing, translation assistance, and stylistic improvement. Any AI-assisted translations or language corrections were carefully reviewed and verified by the author(s). Artificial intelligence tools were not used to generate the core scientific content, research design, analysis, or scholarly conclusions. All academic responsibility for the content of the manuscript rests entirely with the author(s).

Copyright and Permissions

The author(s) confirm that all necessary permissions for copyrighted materials have been obtained where required and that the manuscript does not violate any intellectual property rights.

Author Approval

All authors confirm that they have read and approved the final version of the manuscript and consent to its submission and publication.

ETİK BEYANLAR

Araştırma ve Yayın Etiği

Yazar(lar), bu makalenin özgün bir çalışma olduğunu ve bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hazırlandığını beyan eder. Makale daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamış olup başka bir dergide değerlendirme sürecinde değildir.

Çalışmada kullanılan tüm kaynaklar akademik kurallara uygun biçimde atıflanmıştır. Yazar(lar), çalışmanın intihal, veri uydurma, veri tahrifi veya manipülasyon içermediğini; araştırma bulgularının bilimsel dürüstlük ilkelerine uygun şekilde sunulduğunu beyan eder.

Yazar Katkısı

Tüm yazarlar çalışmanın tasarlanması, yürütülmesi, analizi ve makalenin hazırlanmasına önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Tüm yazarlar makalenin son hâlini okuyup onaylamış ve yayımlanmasını kabul etmiştir.

Çıkar Çatışması

Yazar(lar), bu makalenin yayımlanmasına ilişkin herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

Finansal Destek

Bu araştırma herhangi bir kamu kurumu, ticari kuruluş veya kâr amacı gütmeyen kuruluş tarafından finansal olarak desteklenmemiştir.

Yapay Zekâ Kullanım Beyanı

Makalenin hazırlanması sürecinde yapay zekâ araçlarından yalnızca dil düzenleme, çeviri desteği ve anlatım iyileştirmesi amacıyla sınırlı ölçüde yararlanılmış olabilir. Yapay zekâ araçları tarafından yapılan çeviri ve dil düzenlemeleri yazar(lar) tarafından dikkatle kontrol edilmiştir. Yapay zekâ araçları çalışmanın bilimsel içeriğinin, araştırma tasarımının, analizlerinin veya akademik sonuçlarının oluşturulmasında kullanılmamıştır. Makalenin içeriğine ilişkin tüm akademik sorumluluk yazar(lar)a aittir.

Telif Hakları ve İzinler

Yazar(lar), telif hakkı gerektiren materyaller kullanılmışsa gerekli izinlerin alındığını ve çalışmanın herhangi bir fikrî mülkiyet hakkını ihlal etmediğini beyan eder.

Yazar Onayı

Tüm yazarlar makalenin son hâlini okuduklarını, onayladıklarını ve yayımlanmasını kabul ettiklerini beyan eder.